

รายงานการพิจารณาศึกษา

เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

ขอคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๑
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง
วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

โดย
คณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์
วุฒิสภา

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร
ที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

กรมส่งเสริมการเกษตร

สำนักกรรมการ ๑
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

(สำเนา)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ... คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา โทร. ๐ ๒๘๓๑ ๙๑๕๑

ที่... สว. ๐๐๐๙.๐๙/(ร. ๔๒) ... วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๖

เรื่อง... รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ที่ประชุมได้มีมติตั้งคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภาตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ วรรคสอง (๓) มีหน้าที่และอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิจารณาขอข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตรและการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ประกอบด้วย

๑. พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ	ประธานคณะกรรมการ
๒. พลเอก ดนัย มีชูเวช	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายวิทยา ผิวผ่อง	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นายสุธี มากบุญ	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕. นายลักษณ์ วจนานวัช	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่
๖. นายสมชาย ชาญณรงค์กุล	เลขานุการคณะกรรมการ
๗. นายรณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล	รองเลขานุการคณะกรรมการ และโฆษกคณะกรรมการ
๘. นางจินตนา ชัยยวรรณาการ	รองโฆษกคณะกรรมการ
๙. ศาสตราจารย์เกียรติคุณไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๐. พลเอก ปัฐมพงศ์ ประถมภัฏ	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๑. พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๒. นายเฉลียว เกาะแก้ว	กรรมการ
๑๓. นายบุญมี สุระโคตร	กรรมการ
๑๔. นางเบญจรัตน์ จรรย์ธาราสีทธิ์	กรรมการ
๑๕. นายประมาธ สว่างญาติ	กรรมการ
๑๖. นายไพโรจน์ พ่วงทอง	กรรมการ
๑๗. นายสำราญ ครรชิต	กรรมการ
๑๘. นายอุดม วรรณรัฐ	กรรมการ

บัดนี้ ...

บัดนี้ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้พิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชน
ภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานรากเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาดังกล่าว
ต่อวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๘

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดนำเสนอรายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา
ต่อที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณาต่อไป

(ลงชื่อ) พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ

(ฉัตรชัย สาริกัลยะ)

ประธานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
วุฒิสภา

สำเนาถูกต้อง

(นางอุมาพร สายสุวรรณ)

ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
การเกษตรและสหกรณ์

(นางสาวอริษา ทองทับทิม)

ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
การเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
สำนักกรรมการ ๑ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
โทรศัพท์ ๐ ๒๘๓๑ ๙๑๕๑

ปริญญา พิมพ์
อุมาพร ทาน

รายนามคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ
ประธานคณะกรรมการ

พลเอก ดนัย มีชูเวช
รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง

นายวิทยา ผิวผ่อง
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง

นายสุธี มากบุญ
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม

นายลักษณ์ วจนานวัช
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่

นายสมชาย ชาญณรงค์กุล
เลขาธิการคณะกรรมการ

นายรณวิทย์ ปริยฉัตรตระกูล
รองเลขาธิการคณะกรรมการ
และโฆษกคณะกรรมการ

นางจินตนา ชัยยวรรณาการ
รองโฆษกคณะกรรมการ

๒

ศาสตราจารย์เกียรติคุณไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์
ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการ

พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภักดิ์
ที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการ

พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เขียดบุญเมือง
ที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการ

นายเฉลียว เกาะแก้ว
กรรมาธิการ

นายบุญมี สุระโคตร
กรรมาธิการ

นางเบญจรัตน์ จริยธาราสีทธิ์
กรรมาธิการ

นายประมาณ สว่างญาติ
กรรมาธิการ

นายไพโรจน์ พ่วงทอง
กรรมาธิการ

นายสำราญ ครรชิต
กรรมาธิการ

นายอุดม วรรณรัฐ
กรรมาธิการ

รายนามคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น

พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง
ประธานคณะอนุกรรมการ

พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภักฐ์
รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง

นายไพโรจน์ พ่วงทอง
รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่สอง

นายบุญมี สุระโคตร
อนุกรรมการ

นายประมาณ สว่างญาติ
อนุกรรมการ

นายรณวิทย์ ปรียฉัตรตระกูล
อนุกรรมการ

พลเรือตรี กาณฑ์ ชาทเสนีย์
อนุกรรมการ

นายจุมพล สงวนสิน
อนุกรรมการ

นายชูชาติ อินสว่าง
อนุกรรมการ

นายวิจักร อากัปกรณ์
อนุกรรมการ

นายสหพล สังข์เมฆ
อนุกรรมการ

นายวินัย กสิรักษ์
อนุกรรมการและเลขานุการ
คณะอนุกรรมการ

นายทวีลาภ รุ่งทอง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเรือตรี กรบุญญพัฒน์ ไพริระย่อเดช
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายประสงค์ รุ่งแสง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายไพศาล ไตรรัตน์โกศล
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายมงคลัตต์ พุกะนัดด์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นางสาววิฤทัย มณีบุษเนตร
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายสุขสันต์ มลิทอง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเรือโท ศักดิ์ชาย อุบลเดชประชารักษ์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายสุรพล รักตสันติ
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายชยานนท์ อัสวานิลศรี
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

ที่ปรึกษา นักวิชาการ และเลขานุการประจำคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

นางปริสสุทธิ์ เปรมประพันธ์
ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ

นางสาวกัญญรัตน์ ชัยพัฒน์
นักวิชาการประจำคณะกรรมการ

นางวชิรา ไผ่เจริญมงคล
เลขานุการประจำคณะกรรมการ

นางสาวจิวราพร เปลียนกระโทก
เลขานุการประจำคณะกรรมการ

รายนามคณะทำงานพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเพื่อเศรษฐกิจฐานราก

พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง
ประธานคณะทำงาน

นางวชิรา ไผเจริญมงคล
คณะทำงาน

นางสาวสินีนางา เรื่องศิริญ
คณะทำงาน

นางสาวจิราพร เชียงชนะ
คณะทำงาน

นางสาวสุพิชา วัฒนปรีชานนท์
คณะทำงาน

นายปริญญา ธรรมสา
เลขานุการคณะทำงาน

นายณัฐพงษ์ วันวิน
ผู้ช่วยเลขานุการคณะทำงาน

นางสาวปรียากร ชื่นวิโรจน์
ผู้ช่วยเลขานุการคณะทำงาน

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก
ของ
คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ได้พิจารณาและมีมติตั้งคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ซึ่งเป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ วรรคสอง (๓) โดยมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิจารณาขอหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตรและการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บัดนี้ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาการศึกษา ดังกล่าวต่อวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๘ ดังนี้

๑. การดำเนินการของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

๑.๑ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา พิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ประกอบด้วย

๑) พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เขิตบุญเมือง	เป็นประธานคณะอนุกรรมการ
๒) พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภักดิ์	เป็นรองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓) นายไพโรจน์ พ่วงทอง	เป็นรองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่สอง
๔) นายบุญมี สุระโคตร	เป็นอนุกรรมการ
๕) นายประมาณ สว่างญาติ	เป็นอนุกรรมการ
๖) นายรณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล	เป็นอนุกรรมการ
๗) พลเรือตรี กาณท์ ชาติเสนีย์	เป็นอนุกรรมการ
๘) นายจุมพล สงวนสิน	เป็นอนุกรรมการ
๙) นายชูชาติ อินสว่าง	เป็นอนุกรรมการ
๑๐) นายวิจักร อากัปกรณ์	เป็นอนุกรรมการ
๑๑) นายสหพล สังข์เมฆ	เป็นอนุกรรมการ
๑๒) นายวินัย กสิรักษ์	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
	คณะอนุกรรมการ

ที่ปรึกษาคณะกรรมการ ประกอบด้วย

๑) พลเรือตรี กรปญญาพัฒน์ ไพรีระย่อเดช	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๒) นายทวีลาภ รุ่งทอง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๓) นายประสงค์ รุ่งแสง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๔) นายไพศาล ไตรรัตน์โกศล	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๕) นายมงคลัตต์ พุกะนัตต์	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๖) นายนางสาววิฤทัย มณีบุษเนตร	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๗) นายสุขสันต์ มลิตทอง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๘) นายสุรพล รัตสันติ	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๙) พลเรือโท ศักดิ์ชัย อุบลเดชประจักษ์	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๐) นายชยานนท์ อัครนิลศรี	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

ที่ปรึกษา นักวิชาการ และเลขานุการประจำคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา
ประกอบด้วย

๑) นางบริสุทธิ์ เปรมประพันธ์	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๒) นางสาวกัญญรัตน์ ชัยพัฒน์	นักวิชาการประจำคณะกรรมการ
๓) นางวชิรา ไผ่เจริญมงคล	เลขานุการประจำคณะกรรมการ
๔) นางสาวฐิราพร เปลียนกระโทก	เลขานุการประจำคณะกรรมการ

๑.๒ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้แต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาศึกษา
เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเพื่อเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย

๑) พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง	เป็นประธานคณะทำงาน
๒) นางวชิรา ไผ่เจริญมงคล	เป็นคณะทำงาน
๓) นางสาวสินีนางุ เรืองศิริ	เป็นคณะทำงาน
๔) นางสาวจิราพร เชียงชนะ	เป็นคณะทำงาน
๕) นางสาวสุพิชา วัฒนปรีชานนท์	เป็นคณะทำงาน
๖) นายปริญญา ธรรมสา	เป็นเลขานุการคณะทำงาน
๗) นายณัฐพงษ์ วันวิน	เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะทำงาน
๘) นางสาวปรียากร ชื่นวิโรจน์	เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะทำงาน

๑.๓ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้มีมติแต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการ
ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๗ ดังนี้

๑) นางอุมาพร สายสุวรรณ	ผู้บังคับบัญชากลุ่มงาน คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
๒) นางสาวอริษา ทองทับทิม	นิติกรชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตร และสหกรณ์

๒. วิธีดำเนินการ

๒.๑ พิจารณาศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ หน่วยงานที่คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้เชิญมาชี้แจงและให้ข้อมูล ต่อคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น คือ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมส่งเสริมการเกษตร

๑) นายนวนิตย์ พลเคน

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

ด้านพัฒนาเกษตรกร

๒) นายมงคล อธิกุลวงศ์

ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการคณะกรรมการ

และยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

๓) นางสาวศศิณะ โกไศยกานนท์

นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตมะม่วงนอกฤดูบ้านมาบเที่ยง

นายสายนที ธรรมมะ

ผู้จัดการ

วิสาหกิจชุมชนไก่อดำสมุนไพรบ้านเชิงหวาย

นายประเดิม เมืองมูล

ประธาน

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนปศุสัตว์เพชรบุรี

นายบันเทิง นวมภักดี

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลาสายไหม

นายวรวัจน์ แขยินดี

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษบ้านหนองศาลา

นายวสันต์ จันทศร

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย

นางสุภาณี ภูแล่นกี

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเกษตรอินทรีย์บ้านดงบัง

นายสมัย คุณสุข

ที่ปรึกษา

วิสาหกิจชุมชนยางพาราเหล่าทอง

นายธนวิช ชัยชนะ

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านโคกสว่าง

นางสายทิพย์ ลามา

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่มังคุดอำเภอลานสกา

นายบุญเติม ศิริวรรณ

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนบ้านสบายใจ

นายศุภลักษณ์ บัวโรย

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพผลไม้สดและผลผลิตเกษตรแปรรูปบ้านดอนทอง

นางวันดี ไพรรักษ์บุญ

ประธาน

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์บ้านตำบลนางลือ

นายสำรวม ปานหลุมข้าว

ประธาน

๒.๓ ศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เพื่อรับทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกี่ยวกับสถานภาพการดำเนินงานทั้งในด้านการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

๓. ผลการศึกษา

จากการพิจารณาศึกษาข้างต้น คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จึงขอเสนอรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้วุฒิสภาโปรดพิจารณา หากวุฒิสภาให้ความเห็นชอบด้วยกับรายงานการพิจารณาศึกษาและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา โปรดแจ้งไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาตามแต่จะเห็นสมควร ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศและประชาชนต่อไป

(นายสมชาย ชาญณรงค์กุล)

เลขานุการคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

วุฒิสภา

บทสรุปผู้บริหาร

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน และหากวิสาหกิจชุมชนต้องการได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ จะต้องได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยจะได้รับการส่งเสริมผ่านโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและอยู่ภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัด ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ตีนั้น คนในชุมชนจะต้องเป็นเจ้าของกิจการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด มีการริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชนซึ่งสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังมีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจและการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายหลัก อันจะส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่การพัฒนาาระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางธุรกิจในอนาคต

จากเหตุผลข้างต้นประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๕ วรรคแรก หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดความยากจนทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ” และวรรคสาม “รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ และกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลางของประชาชนและชุมชน” ซึ่งสอดคล้องกับ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) แผนย่อยการพัฒนาาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดเป้าหมายที่ ๒ ไว้ว่า “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น” และได้กำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการประเมินความสำเร็จของเป้าหมายดังกล่าวไว้ คือ “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ)” โดยปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ กำหนดค่าเป้าหมายวิสาหกิจชุมชน คือ วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดีไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕ และเมื่อสิ้นสุดแผนยุทธศาสตร์ชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๘๐ กำหนดให้มีวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดีไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๕

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิเคราะห์ข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกร การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตรและการเกษตรสร้างมูลค่า พิเคราะห์ศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัด

การปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานและสภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร รวมถึงหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ส่งผลในเชิงบวกต่อเศรษฐกิจฐานราก รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนากิจการของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และภายใต้วัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้กำหนดกรอบการพิจารณาศึกษาไว้ ดังนี้

๑. ศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในส่วนของการบริหารจัดการกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นโยบายในการส่งเสริมจากภาครัฐ และสถานะเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร รวมทั้งวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาต่อเศรษฐกิจฐานราก

๒. ศึกษาบทบาท และความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมต่อวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๓. ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

๔. ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในส่วนของการผลิต การแปรรูป การตลาด การส่งเสริม การจัดตั้งนิติบุคคล และภาษี รวมไปถึงการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

สำหรับวิธีการพิจารณาศึกษาในครั้งนี้ศึกษาจาก (๑) เอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง (๒) เชิญวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จำนวน ๗ ประเภท ชี้แจงและให้ข้อมูลต่อคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น (๓) ศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเพื่อรับทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานทั้งในด้านการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งผลลัพธ์ที่ส่งผลต่อสมาชิกทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ผลการพิจารณาศึกษา

๑. ปี ๒๕๖๕ มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน จำนวน ๘๒,๐๙๐ แห่ง และมีวิสาหกิจชุมชนที่ได้ประเมินศักยภาพแล้ว จำนวน ๘๐,๐๒๕ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๔๘ ของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั้งหมด โดยมีวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพในระดับดีร้อยละ ๒๕.๗๗ ระดับปานกลางร้อยละ ๕๘.๘๐ และระดับต้องปรับปรุงร้อยละ ๑๕.๔๓ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ในปี ๒๕๖๕ มีวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานซึ่งหมายถึงวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพในระดับดี จำนวน ๒๑,๑๕๖ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๗ เท่านั้น และเมื่อพิจารณาเฉพาะผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนด้านการเกษตร พบว่า ในปี ๒๕๖๕ มีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ได้ประเมินศักยภาพแล้ว ๗๕,๑๕๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๕๕ ของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ได้ประเมินศักยภาพแล้วมีผลการประเมินศักยภาพในระดับดีเฉลี่ยร้อยละ ๒๔.๐๑ ระดับปานกลางร้อยละ ๕๗.๕๐ และระดับ

ต้องปรับปรุงร้อยละ ๑๘.๕๘ โดยหากแยกเป็นรายกิจกรรม พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ประกอบกิจการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร มีร้อยละผลการประเมินศักยภาพในระดับดีมากที่สุดคือ ร้อยละ ๓๑.๗๖ รองลงมา คือ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ประกอบกิจการด้านการผลิตพืช ร้อยละ ๒๔.๖๖

๒. วิสาหกิจชุมชนถูกจัดอยู่ในกลุ่มของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) ซึ่งวิสาหกิจประเภทนี้เป็นกลุ่มวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย กำลังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างผู้ประกอบการใหม่ สร้างรายได้ให้แก่ประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงาน รวมทั้งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะมีส่วนช่วยผลักดันให้การเติบโตของ GDP ของประเทศเพิ่มขึ้นซึ่งเห็นได้จากรายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) ปี ๒๕๖๕ ที่พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ภาคการเกษตรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) มีมูลค่า ๒๙,๕๓๓ ล้านบาท ซึ่งมีมูลค่าน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทอื่น แต่เมื่อดูอัตราการขยายตัว พบว่า มีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ ๔.๖ เนื่องจากมีโครงสร้างทางธุรกิจที่ไม่ซับซ้อนและใช้เงินลงทุนไม่มาก จึงสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งผู้ประกอบการมีการปรับตัว ทั้งการดำเนินธุรกิจผ่านช่องทางออนไลน์ การลดค่าใช้จ่ายหรือการบริหารจัดการธุรกิจแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม ส่วนมูลค่าการส่งออกที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๕ ใน ๓ อันดับแรก พบว่า ภาคการผลิตในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรม (กลีกรวม, ปศุสัตว์, ประมง) มีมูลค่า ๘๙๙ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๓.๗ ของทั้งหมด รองลงมาเป็นภาคการผลิตในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมเกษตร มีมูลค่า ๒๐๑ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ และภาคธุรกิจการเกษตร มีมูลค่าการส่งออกในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรม (กลีกรวม, ปศุสัตว์, ประมง) ๗๘ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๓๒ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๕ ของกลุ่มจังหวัดกับจำนวนวิสาหกิจรายย่อย (Micro) พบว่า แนวโน้มในจังหวัดที่มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนมาก จะมีความสอดคล้องกับค่า GPP ภาคการเกษตรที่สูง ดังนั้น หากภายในจังหวัดมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มและประกอบกิจการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจของชุมชนเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้ GPP ภาคการเกษตรมีแนวโน้มด้านการเติบโตของรายได้ภายในจังหวัดเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต

๓. จากการศึกษาบทบาทและความเชื่อมโยงของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมต่อวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการผลิต ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมหม่อนไหม ๒) ด้านการรวบรวมผลผลิต/การแปรรูป ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมหม่อนไหม กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ๓) ด้านการตลาด ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กระทรวงพาณิชย์ ๔) ด้านอื่น ๆ (บัญชี ภาษี และแหล่งเงินทุน) ได้แก่ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรมสรรพากร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรผ่านโครงการต่าง ๆ ซึ่งจะมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ

ของวิสาหกิจชุมชนในการบริหารจัดการทุนของวิสาหกิจชุมชนทั้งที่เป็นเงินทุน ทรัพยากร ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเกื้อหนุนกิจการของวิสาหกิจชุมชน

๔. ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตร มีโครงการที่ให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จำนวน ๒๕ โครงการ โดยเป็นโครงการที่กำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรโดยตรง จำนวน ๙ โครงการ งบประมาณรวม ๕๓.๑๔๔๒ ล้านบาท ส่วนอีก ๑๖ โครงการ งบประมาณรวม ๑๘๗.๑๔๐๗ ล้านบาทนั้น เป้าหมายของโครงการจะมีวิสาหกิจชุมชนหรือสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ร่วมอยู่ด้วย จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการเป้าหมายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรของหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

๕. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางธุรกิจ ในอนาคตไม่ว่าในระดับใดนั้น ต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐเป็นสำคัญ ซึ่งจากการ ดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ผ่านมา พบว่า ทั้งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และหน่วยงานภาครัฐที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรยังประสบปัญหา ในหลายด้าน ดังนี้

๕.๑ ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๕.๑.๑ ด้านการผลิตสินค้า พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่สามารถพัฒนา การบริหารจัดการเพื่อยกระดับศักยภาพ โดยสาเหตุอาจเกิดจากการที่วิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตร ไม่นำผลการประเมินศักยภาพไปดำเนินการ รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ประกอบกับปัญหา ต้นทุนการผลิตสูง การขาดทักษะและความรู้ทางธุรกิจ การจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ยังไม่เป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถจัดทำงบการเงินที่ถูกต้องและใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารจัดการ กิจการได้ อีกทั้งสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีอายุมาก และหากไม่มีการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ เข้ามาร่วมในการดำเนินงาน อาจทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางแห่งต้องเลิกกิจการไป เนื่องจากขาดแคลนแรงงานในการประกอบกิจการ รวมถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน และการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศแล้วแต่เป็นสิ่งที่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องเผชิญ อย่างเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ ยังมีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางแห่งยังไม่มีมีการประเมินศักยภาพตนเอง ทำให้ไม่ทราบถึงสถานภาพการดำเนินงานในปัจจุบัน รวมไปถึงความเข้มแข็ง จุดเด่นและจุดอ่อน ของกลุ่ม อีกทั้งขาดฐานข้อมูลสำคัญเพื่อการวางแผนพัฒนาและการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ทำให้ไม่ทราบว่าตนเองกำลังดำเนินกิจการไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่

๕.๑.๒ ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ส่วนใหญ่ใช้กระบวนการผลิตไม่ซับซ้อนจึงถูกเลียนแบบได้ง่าย ส่งผลให้มีการแข่งขันทางด้านราคา อย่างรุนแรงและทำให้วิสาหกิจชุมชนได้รับผลกำไรที่ลดลงจนส่งผลกระทบต่อกิจการ อีกทั้งผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรหรือมาตรฐานกระบวนการผลิต รวมทั้งไม่มีการนำ นวัตกรรม เทคโนโลยีไปใช้ในกระบวนการผลิต ไม่มีการสร้างตราสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ ประกอบกับ ในการแปรรูปของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของกลุ่มหรือสมาชิกซึ่งมีจำกัด จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนต้องจำกัดขอบเขตการดำเนินกิจกรรมหรือการขยายกิจการตามความสามารถ ทางการเงินซึ่งเป็นการปิดกั้นโอกาสในการเติบโตและก้าวหน้าของกิจการ

๕.๑.๓ ด้านการตลาด พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จำกัด โดยอาศัยตลาดในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น การเกิดอุทกภัย การแพร่ระบาดของโรคติดต่อร้ายแรง ทำให้วิสาหกิจชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม่ได้หรือจำหน่ายได้ลดลงส่งผลกระทบต่อรายได้ของวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการที่วิสาหกิจชุมชนไม่มีการสร้างระบบหรือวิธีการในการกระจายสินค้าไปยังตลาดหรือผู้บริโภค ทำให้สินค้าไม่สามารถเข้าถึงลูกค้าได้อย่างสะดวก ส่วนการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลในด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชนยังมีอยู่จำกัด เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการทำธุรกิจออนไลน์ ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเติบโตและความอยู่รอดของกิจการในยุคดิจิทัล รวมถึงไม่มีการสร้างแบรนด์สินค้าของตนเอง ส่วนในด้านการส่งออกสินค้าไปต่างประเทศ พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีศักยภาพยังมีจำนวนน้อยและส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และทักษะในการทำธุรกิจด้านการส่งออกสินค้าระหว่างประเทศ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกสินค้าระหว่างประเทศในการเข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรสามารถแข่งขันในระดับสากลได้

๕.๒ ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๕.๒.๑ ปัญหาการส่งเสริมด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด พบว่า ประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหลายหน่วยงานกระจายอยู่ในหลายกระทรวง ทำให้การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีแผนงานที่แตกต่างกันตามภารกิจของหน่วยงาน รวมถึงกลไกการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในแต่ละจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัด ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ อีกทั้งไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลร่วมกันจึงทำให้ภาครัฐขาดฐานข้อมูลเชิงลึกของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ส่งผลกระทบต่อการวางนโยบาย แผนงานและงบประมาณในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้ตรงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางส่วนได้รับการส่งเสริมซ้ำซ้อน และบางส่วนไม่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕.๒.๒ ปัญหาการส่งเสริมด้านบัญชี พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมด้านการจัดทำบัญชีให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีหลายหน่วยงาน จึงมีระบบการจัดทำบัญชีที่หลากหลาย และไม่มีการกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมการจัดทำบัญชีร่วมกัน รวมทั้งรูปแบบการจัดทำบัญชียังไม่สอดคล้องกับพื้นฐานและบริบทของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๕.๒.๓ ปัญหาการส่งเสริมการจัดตั้งเป็นนิติบุคคล พบว่า การที่วิสาหกิจชุมชนไปจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลนั้น มีกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก และพบว่า ส่วนใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลไม่สามารถดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง เพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ ในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับทำให้เกิดความเสี่ยงในการไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติได้ไม่ครบถ้วนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยไม่ได้ตั้งใจ

๕.๒.๔ ปัญหาด้านภาษี พบว่า ความซับซ้อนของข้อบังคับทางด้านภาษี และข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประเมินภาษีของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรนั้นสร้างความสับสนให้แก่สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่รับผิดชอบด้านการจัดทำบัญชีในการคำนวณภาษีและส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ชำระภาษีไม่ถูกต้องตามอัตราที่ต้องชำระจริง

๕.๒.๕ ปัญหาด้านแหล่งทุน พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร มีภาระหนี้สินและไม่มีเครดิตหรือไม่มีทรัพย์สินค้ำประกันการกู้ยืมเงิน อีกทั้งยังมีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางแห่งเลือกที่จะไม่กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินเนื่องจากไม่ต้องการจ่ายดอกเบี้ยสูง รวมถึงมีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางส่วนต้องการได้รับเงินสนับสนุนแบบให้เปล่าจากภาครัฐมากกว่า นอกจากนี้ มาตรการทางการเงินที่เข้มงวดของธนาคารแห่งประเทศไทย ทำให้สถาบันการเงินระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อให้ธุรกิจขนาดเล็ก ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จำกัด และสถาบันการเงินอาจเรียกเงินต้นสำรองเพิ่มขึ้นหรือมีการกำหนดเงื่อนไขที่ซับซ้อนและเข้มงวดมากขึ้นเพื่อลดความเสี่ยงทางการเงินในการปล่อยสินเชื่อ ซึ่งทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีโอกาสเข้าถึงเงินทุนได้น้อยลง

๖. ข้อเสนอแนะสำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรและหน่วยงานภาครัฐ

จากผลการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภาพบว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจะไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพหากไม่มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังที่กล่าวมา จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในการแก้ไขปัญหามาเพื่อพัฒนาศักยภาพ รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ดังนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๖.๑.๑ ด้านการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการถือเป็นหัวใจของการดำเนินการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร กรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนของตนเอง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผ่านการกำหนดแผนการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเอง ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพเพื่อให้แผนที่กำหนดไว้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงต้องมีการบริหารจัดการบัญชีที่เป็นระบบ มีการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ให้แก่สมาชิกอย่างชัดเจน และจัดทำกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม ต้องคำนึงถึงการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ และมีการตรวจสอบควบคุมคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ มีการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล มีการเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตรโดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อตอบสนองลูกค้า และพัฒนาสินค้าให้มีอัตลักษณ์ มีเป้าหมายด้านการตลาดและรูปแบบในการจำหน่ายที่ชัดเจน รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งเครือข่ายการผลิต การตลาด วัตถุประสงค์ และขนส่งให้ครอบคลุม

๖.๑.๒ ด้านการผลิต พบว่า การบริหารจัดการต้นทุนการผลิตเป็นสิ่งสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายทั้งในการจัดซื้อวัตถุดิบ ร่วมกันผลิต หรือจัดแบ่งขั้นตอนการผลิตตามความเชี่ยวชาญของวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งเพื่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการในจำนวนที่มากพอที่จะทำให้ต้นทุน

ต่อหน่วยลดลง และช่วยสร้างอำนาจในการต่อรองให้กับวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสร้างระบบนิเวศทางเศรษฐกิจเพื่อการแลกเปลี่ยนและกระจายการเติบโตในระบบเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖.๑.๓ ด้านการแปรรูป พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องคำนึงถึงการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมีการตรวจสอบควบคุมคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ มีฐานการกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้า รวมถึงการพัฒนาสินค้าให้มีอัตลักษณ์ และผ่านการรับรองมาตรฐานภายในประเทศหรือมาตรฐานสากล รวมทั้งมุ่งเน้นการผลิตที่ลดการสูญเสียและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๖.๑.๔ ด้านการตลาด พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องมีการพัฒนาปรับตัวสู่การทำธุรกิจรูปแบบใหม่ที่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ต้องมีการวางแผนการผลิตและการตลาดตามความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาช่วยให้สามารถขายสินค้าได้ตลอดทั้งปี โดยวิสาหกิจชุมชนควรกำหนดช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่มีความหลากหลาย มีความเหมาะสมสอดคล้องกับชนิดสินค้าและกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย การเพิ่มช่องทางการซื้อขายออนไลน์ในระบบการค้าอิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) และแพลตฟอร์มออนไลน์ การเชื่อมโยงพันธมิตรให้เข้ามาช่วยดำเนินกิจกรรมหรือช่วยขยายช่องทางธุรกิจให้เพิ่มขึ้น โดยจัดทำแผนการจัดจำหน่ายในระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งการจัดระบบส่งมอบสินค้าหรือบริการที่รวดเร็ว ตรงตามเวลา และไม่เสียหายในระหว่างการจัดส่ง

๖.๑.๕ ด้านการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SME) พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรมีเป้าหมายที่จะขยายกิจการจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการ SME ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการขยายตลาดและเพิ่มยอดขายให้กับธุรกิจ ช่วยให้ธุรกิจมีโอกาสเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ของตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ เป็นการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น ส่งผลให้สามารถเพิ่มกำไรและรายได้ นอกจากนี้ การขยายกิจการวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรซึ่งเกิดจากการทำการผลิตสินค้าหรือบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนให้กลายเป็น SME นั้น ส่งผลให้เกิดโอกาสในการจ้างงานและสร้างงานใหม่ในพื้นที่

๖.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๖.๒.๑ การกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร
โดยหน่วยงานภาครัฐควรร่วมกันกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เพื่อให้มีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน และทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่าต่องบประมาณที่ได้รับจัดสรร

๖.๒.๒ การเชื่อมโยงและปรับปรุงฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนให้เป็นปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐต้องมีการเชื่อมโยง ปรับปรุงและพัฒนาฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนให้สามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลวิสาหกิจชุมชนไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดวิสาหกิจชุมชนเป้าหมายสำหรับแผนงาน/โครงการ และนำข้อมูลไปต่อยอดในการวิเคราะห์ และกำหนดนโยบายส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้อย่างครอบคลุม โดยหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น

๖.๒.๓ การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเริ่มต้น (Startup) และให้องค์ความรู้ด้านการวางแผนบริหารจัดการเชิงธุรกิจให้แก่วิสาหกิจชุมชนอย่างครอบคลุม รวมไปถึงการส่งเสริมความรู้และทักษะในการจัดทำบัญชีที่เป็นระบบแก่วิสาหกิจชุมชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และสถาบันการศึกษา เป็นต้น

๖.๒.๔ การเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยหน่วยงานวิจัยของภาครัฐควรมีช่องทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ต่อยอดการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชน โดยให้มีการรวบรวมผลการวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม เผยแพร่ทางเว็บไซต์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาสืบค้นและนำไปพัฒนาต่อยอดได้ รวมทั้งสนับสนุนการปรับปรุงกระบวนการผลิตของวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามและยืดอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมาตรฐานตรงความต้องการของตลาด รวมไปถึงการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานวิจัยแห่งชาติ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกรมทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

๖.๒.๕ การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐควรให้ความรู้ด้านการตลาดออนไลน์แก่วิสาหกิจชุมชนควบคู่ไปกับการจัดให้มีตลาดสินค้าเกษตรในพื้นที่การจัดงานแสดงสินค้า การเจรจาจับคู่ธุรกิจและการส่งเสริมการส่งออกสินค้าไปขายยังต่างประเทศ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กรมการพัฒนาชุมชน องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อตก.) และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น

๖.๒.๖ การผลักดันให้มีการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานภาครัฐที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยภาครัฐควรสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ภาษีและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งควรต้องปรับปรุงกฎ ระเบียบ ลดขั้นตอนการดำเนินการและความซ้ำซ้อน เพื่อสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนปฏิบัติตามได้และเข้าสู่ระบบมากขึ้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กรมทรัพย์สินทางปัญญา กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมสรรพากร เป็นต้น

จากการศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานรากครั้งนี้ สามารถนำผลการศึกษาเป็นแนวทางในการกำหนดแผนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในภาพรวมของหน่วยงานในแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการบูรณาการการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งนำไปสู่การกำหนดนโยบายของรัฐบาลและมาตรการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่ครบทุกมิติ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง อันส่งผลให้ลดข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เกิดการพัฒนาและต่อยอดเป็นผู้ประกอบการ

มีอาชีพ มีการบริหารจัดการที่ดี สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ผ่านผลงานวิจัย ได้รับการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรที่สูงขึ้น ซึ่งนำไปสู่การยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพที่สูงขึ้นและสามารถแข่งขันได้ในระบบการตลาดปัจจุบัน สร้างรายได้ ให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ชุมชนซึ่งเปรียบเสมือน ฐานที่มั่นหรือฐานรากทางเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น พัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ยกระดับกิจการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งจะช่วยให้ GPP ภาคการเกษตร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และส่งผลให้ GDP ของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและก้าวสู่ความยั่งยืนในอนาคตต่อไป

สารบัญ

	หน้า
รายนามคณะกรรมการ	ก
รายนามคณะอนุกรรมการ	ค
รายนามคณะทำงาน	ฉ
รายงานการพิจารณาศึกษา	ช
บทสรุปผู้บริหาร	ฎ
สารบัญ	ธ
สารบัญตาราง	บ
สารบัญแผนภาพ	ผ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาของการพิจารณาศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการพิจารณาศึกษา	๒
๑.๓ กรอบการพิจารณาศึกษา	๒
๑.๔ วิธีการพิจารณาศึกษา	๓
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ นโยบายและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจฐานราก	๕
๒.๒ สถาบันเกษตรกรแต่ละประเภท	๑๘
๒.๓ แนวความคิดและความสำคัญของการจัดตั้งของวิสาหกิจชุมชน	๒๗
๒.๔ สถานการณ์วิสาหกิจชุมชน	๓๕
๒.๕ ประเภทวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๓๖
บทที่ ๓ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก	๓๗
๓.๑ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๓๗
๓.๒ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรแต่ละประเภท	๔๑
๓.๓ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก	๕๘
๓.๔ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๖๕
๓.๕ แผนงานโครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๗๐
ภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	
๓.๖ การประเมินศักยภาพเพื่อยกระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๗๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ปัญหาและข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก	๘๑
๔.๑ ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน	๘๑
๔.๒ ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน	๘๕
๔.๓ ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๘๗
๔.๔ ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๙๐
๔.๕ ข้อคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ของหน่วยงานภาครัฐ	๙๔
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๙๙
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๙๙
๕.๒ ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๑๐๔
บรรณานุกรม	๑๑๓

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทย่อยการพัฒนา ระบบนิเวศการเกษตร	๗
ตารางที่ ๒ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทย่อย การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ	๙
ตารางที่ ๓ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทย่อย การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก	๑๐
ตารางที่ ๔ ความแตกต่างของสถาบันเกษตรกรแต่ละประเภท	๒๒
ตารางที่ ๕ ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลและวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นนิติบุคคล	๓๔
ตารางที่ ๖ สรุปข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามประเภทกิจการ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕)	๓๕
ตารางที่ ๗ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลนางลือ - ท่าชัย จังหวัดชัยนาท	๔๑
ตารางที่ ๘ การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร	๔๓
ตารางที่ ๙ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตมะม่วงนอกฤดูบ้านมาบเหียง จังหวัดปราจีนบุรี	๔๕
ตารางที่ ๑๐ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทุเรียนแปลงใหญ่ หมู่ ๘ ตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี	๔๖
ตารางที่ ๑๑ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านหนองศาลา จังหวัดตราดบุรี	๔๗
ตารางที่ ๑๒ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรอินทรีย์บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี	๔๘
ตารางที่ ๑๓ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านโคกสว่าง จังหวัดขอนแก่น	๔๙
ตารางที่ ๑๔ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพผลไม้สดและผลผลิต เกษตรแปรรูปบ้านดอนทอง จังหวัดนครปฐม	๕๐
ตารางที่ ๑๕ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารทะเลบ้านกระซ้าขาว จังหวัดสมุทรสาคร	๕๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ ๑๖ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเมี่ยงปลาสายไหม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๕๓
ตารางที่ ๑๗ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนไก่อดำสมุนไพรบ้านเชิงหวาย จังหวัดพิษณุโลก	๕๔
ตารางที่ ๑๘ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนปศุสัตว์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี	๕๕
ตารางที่ ๑๙ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผ้ามัดหมี่บ้านหัวฝาย จังหวัดขอนแก่น	๕๗
ตารางที่ ๒๐ นิยามวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	๖๐
ตารางที่ ๒๑ จังหวัดที่มีวิสาหกิจชุมชนมากและน้อยที่สุด ๑๐ อันดับแรก ปี ๒๕๖๕ และผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP)	๖๓
ตารางที่ ๒๒ แสดงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนา วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน จำแนกตามกิจกรรม ที่สนับสนุน	๖๙
ตารางที่ ๒๓ โครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	๗๐
ตารางที่ ๒๔ ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๕	๗๘

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ ๑ ประเภทกิจการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร	๓๖
แผนภาพที่ ๒ บทบาทของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตลอดห่วงโซ่อุปทาน	๑๐๒

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการพิจารณาขอเสนอหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร การสหกรณ์ การพัฒนา การผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตร และการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ รวมทั้งเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เป็นกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าทางการเกษตร ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันเพื่อประกอบกิจการโดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร แรงงาน และใช้ฐานภูมิปัญญา เป็นต้นทุนในการผลิต มีการกำหนดทิศทางและอนาคตขององค์กรด้วยตนเองเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพด้วยการพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน โดยในปี ๒๕๔๘ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อส่งเสริมกิจการของชุมชน และน้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนา ศักยภาพและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง มีการสร้างภูมิคุ้มกัน และบริหารความเสี่ยง ซึ่งทำให้ชุมชนเติบโตได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก โดยในปี ๒๕๖๕ จากข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตามประเภทกิจการ มีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มากที่สุดถึงร้อยละ ๙๕ ของจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเป็นสถาบันเกษตรกรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืน และเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจระดับประเทศ

กอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๕ วรรคแรก หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์ จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนา ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ” และวรรคสาม “รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน ค้ำครอง และสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ และกิจการวิสาหกิจขนาดย่อม และขนาดกลางของประชาชนและชุมชน” ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ “ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง วิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ รวมไปถึงการเชื่อมโยงผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการผลิต ด้านการตลาด ของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสนับสนุน การขยายเครือข่ายธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์และสนับสนุนให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน

ภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรนมากขึ้นเพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตรที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการสร้างกลไกในการดูแลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มและการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างแท้จริง” รวมไปถึงแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งมีเป้าหมายในการยกระดับรายได้ของประชากรกลุ่มรายได้ต่ำให้เพิ่มขึ้นอย่างกระจายและอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมที่จะเอื้อให้เกิดการพัฒนาและสร้างมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ภาพรวมของเศรษฐกิจระดับประเทศดีขึ้น

ดังนั้น คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จึงได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการพิจารณาศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการดำเนินงานและสภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร รวมถึงหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑.๒.๒ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ส่งผลในเชิงบวกต่อเศรษฐกิจฐานราก

๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑.๓ กรอบการพิจารณาศึกษา

๑.๓.๑ ศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในส่วนของ การบริหารจัดการ รวมไปถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นโยบายในการส่งเสริมจากภาครัฐ และสถานะเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑.๓.๒ ศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาต่อเศรษฐกิจฐานราก

๑.๓.๓ ศึกษาบทบาท และความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมต่อวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑.๓.๔ ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

๑.๓.๕ ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในส่วนของ การผลิต การแปรรูป การตลาด การส่งเสริม การจัดตั้งนิติบุคคล และภาษี รวมไปถึงการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑.๔ วิธีการพิจารณาศึกษา

๑.๔.๑ พิจารณาศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ เชิญวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จำนวน ๗ ประเภท ชี้แจงและให้ข้อมูลต่อคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น

๑.๔.๓ ศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เพื่อรับทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานทั้งในด้านการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้แนวทางและข้อเสนอแนะการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจฐานราก และข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมและพัฒนาการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ เสนอต่อวุฒิสภา เพื่อพิจารณาเสนอแนะการดำเนินการต่อรัฐบาลตามความเหมาะสมต่อไป

บทที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) และแผนที่เกี่ยวข้อง ความหมายและแนวคิดวิสาหกิจชุมชน กฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน การจัดลำดับความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชน และสถานการณ์วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรประเทศไทย ในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ นโยบายและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ เน้นตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติ ด้านที่เกี่ยวข้อง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนี้

๒.๑.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน อันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี มีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม ยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านความมั่นคง (๒) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (๓) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (๔) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม (๕) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ (๖) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ ได้แก่ (๑) “ต่อยอดอดีต” (๒) “ปรับปัจจุบัน” และ (๓) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” โดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นที่ประเด็น ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

๑) การเกษตรสร้างมูลค่า โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร ด้วยการใช้ภูมิปัญญาในการแปรรูป ส่งเสริมให้นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ มาพัฒนาต่อยอดสินค้าเกษตรขั้นต้นให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าสูง ทำให้เกษตรกรที่รวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนมีรายได้สูงขึ้น

๒) การพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ โดยส่งเสริมให้เกษตรกรและผู้ประกอบการรุ่นใหม่รวมตัวกันประกอบกิจการในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน และพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน มีความสามารถในการสร้างและใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมตลอดกระบวนการการผลิตและบริการ การจัดการ และการตลาด

การบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ การดำเนินงานตามแผนฯ สามารถสนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาสินค้าและบริการ เพื่อให้สามารถผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและผู้ใช้บริการ และทำให้วิสาหกิจชุมชนมีรายได้จากการประกอบกิจการเพิ่มขึ้น

๒.๑.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้อง

๑) แผนแม่บท ประเด็นการเกษตร

ภาคเกษตรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญ การพัฒนาภาคการเกษตรให้มีศักยภาพและขีดความสามารถทางการแข่งขัน จะเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่าง ๆ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการยกระดับผลผลิตการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และสินค้าเกษตร ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยการกระจายรายได้สู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างความเข้มแข็ง โดยประกอบด้วย ๖ แผนแม่บทย่อย คือ (๑) แผนย่อยเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น (๒) แผนย่อยเกษตรปลอดภัย (๓) แผนย่อยเกษตรชีวภาพ (๔) แผนย่อยเกษตรแปรรูป (๕) แผนย่อยเกษตรอัจฉริยะ และ (๖) แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ “ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาด้านการผลิตและด้านการตลาดของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสนับสนุนการขยายเครือข่ายธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ และสนับสนุนให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรนมากขึ้น เพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการให้มีกลไกในการดูแลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่ม และการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างแท้จริง”

การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ โดยการส่งเสริมและพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนเป็นผู้ประกอบการที่เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตผลทางการเกษตรโดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น สินค้ามีเอกลักษณ์ของชุมชน มีคุณภาพ มาตรฐาน ปลอดภัยต่อผู้บริโภค

และมีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ แผนแม่บทย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเกษตรกร และภาคเกษตรมีการปรับตัวไปสู่การปรับการผลิตที่มีคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อให้มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง โดยได้กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายไว้ ตามแผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย		
		ปี ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐	ปี ๒๕๗๑ - ๒๕๗๕	ปี ๒๕๗๖ - ๒๕๘๐
สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น	สัดส่วนของจำนวนสถาบันเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานได้แก่ ๑) สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ๒) วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ๓) กลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ต่อจำนวนสถาบันเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้งหมด (เฉลี่ยร้อยละ)	๑) สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ๒) วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕ ๓) กลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕	๑) สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๕ ๒) วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๐ ๓) กลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๐	๑) สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ๒) วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๕ ๓) กลุ่มเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๕

ที่มา : ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม), ๒๕๖๖.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดกลยุทธ์ “สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร” บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ และกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดของแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศ การเกษตร คือ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งระดับมาตรฐาน (๑) สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๔๗ (๒) วิสาหกิจชุมชนได้รับการประเมินศักยภาพในระดับดี อย่างน้อยร้อยละ ๓๒ และ (๓) กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๓๒ โดยมีเป้าหมายให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงาน รับผิดชอบตัวชี้วัด

แผนย่อยเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น ด้วยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา นวัตกรรม และเทคโนโลยี การพัฒนากระบวนการผลิตและบรรจุภัณฑ์ และส่งเสริมการพัฒนาและยกระดับ ความสามารถของเกษตรกรและชุมชนในการพัฒนาสินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เพื่อสร้างรายได้ ให้กับเกษตรกร และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” โดยมีเป้าหมายของแผนย่อย คือ สินค้าเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่นมีมูลค่าเพิ่มขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนใช้ผลิตผล ทางการเกษตรพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์พื้นถิ่น ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น

แผนย่อยเกษตรแปรรูป ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ ส่งเสริม การพัฒนาโดยใช้วัตถุดิบและผลิตผลทางการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการแปรรูปในอุตสาหกรรม ต่อเนื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าสูง โดยการนำ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทานให้แก่เกษตรกร และสถาบันเกษตรกรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ซึ่งมีเป้าหมายของแผนย่อย คือ สินค้าเกษตรแปรรูป และผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มขึ้นด้วยการส่งเสริมและพัฒนาให้วิสาหกิจชุมชนเป็นผู้ประกอบการที่เพิ่มมูลค่า ให้กับผลิตผลทางการเกษตรโดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ มาตรฐาน ปลอดภัยต่อผู้บริโภค และมีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย

๒) แผนแม่บท ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับ ประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับ เศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริม วิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมที่จะเอื้อ

ให้เกิดการพัฒนาและสร้างมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ภาพรวมของเศรษฐกิจระดับประเทศดีขึ้นต่อไป ดังนั้น แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก จึงมีเป้าหมายในการยกระดับรายได้ของประชากรกลุ่มรายได้น้อยให้เพิ่มขึ้นอย่างกระจายและอย่างต่อเนื่อง โดยประกอบด้วย ๒ แผนย่อย ดังนี้

๒.๑) การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการเพิ่มองค์ความรู้และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจของเกษตรกร แรงงานทั่วไป และกลุ่มประชากรผู้มีรายได้น้อย เพื่อส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการด้านธุรกิจ การตลาด เทคโนโลยี และนวัตกรรม การบริหารจัดการชุมชน วิสาหกิจชุมชน พัฒนามาตรฐานและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด ทั้งในตลาดชุมชน ตลาดในประเทศ ต่างประเทศ และออนไลน์ ตลอดจนพัฒนาปัจจัยสนับสนุน โดยสนับสนุนเงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องมือเครื่องจักร ทูทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทูทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนาฐานข้อมูล การวิจัย และพัฒนากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของกลุ่มประชาชนเศรษฐกิจฐานรากซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้การยกระดับศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานรากบรรลุเป้าหมายได้ รวมถึงการบริหารจัดการหนี้สินครอบคลุมทั้งหนี้ในระบบและนอกระบบเพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน และการใช้ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมายกระดับห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่าที่สามารถก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรมและได้กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายไว้ ดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทย่อย การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย		
		ปี ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐	ปี ๒๕๗๑ – ๒๕๗๕	ปี ๒๕๗๖ – ๒๕๘๐
ศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานรากเพิ่มขึ้น	ผลิตภาพของวิสาหกิจรายย่อย (เฉลี่ยร้อยละ)	เพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า ๕	เพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า ๕	เพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่า ๕

ที่มา : ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม), ๒๕๖๖.

๒.๒) การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
มุ่งเน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคมการพัฒนาช่องทางการตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไกตลาด

ครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการมีกติกาให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็น และการบริหารจัดการการกลไกต่าง ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีทุนในการพัฒนาการสินค้าและยกระดับเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ โดยส่งเสริมช่องทางตลาดระดับชุมชน จังหวัด ภูมิภาค ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ พัฒนาช่องทางตลาดออนไลน์ E-Commerce, Digital Marketing ช่องทางการตลาดเฉพาะกลุ่มลูกค้า การพัฒนาและยกระดับผู้ผลิต ผู้ประกอบการ การพัฒนาคุณภาพและเพิ่มมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่มาตรฐานสากล การสร้างตราสินค้าชุมชนและบรรจุภัณฑ์ การต่อยอดงานวิจัยสู่การพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ การสืบสานและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและบริหารจัดการข้อมูล โดยในช่วงที่ผ่านมามีประเด็นท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ การปรับตัวของผู้ประกอบการเพื่อให้เข้ากับบริบทใหม่ (New Normal) ทั้งในด้านการตลาด และการเพิ่มช่องทางการซื้อขายสินค้า โดยเฉพาะการปรับตัวสู่ตลาดออนไลน์ (Digital Marketing) เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้สะดวกและรวดเร็ว รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า และลดต้นทุนการผลิต และการสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าให้มีความทันสมัย น่าสนใจ สอดคล้องกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายและความต้องการของตลาด และได้กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายไว้ดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทย่อยการสร้างสภาพแวดล้อม และกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย		
		ปี ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐	ปี ๒๕๗๑ - ๒๕๗๕	ปี ๒๕๗๖ - ๒๕๘๐
ผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	อัตราการขยายตัวของรายได้รวมวิสาหกิจรายย่อย (ร้อยละต่อปี)	ไม่น้อยกว่า ๔	ไม่น้อยกว่า ๔	ไม่น้อยกว่า ๔
กลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดร้อยละ ๔๐ มีความสามารถในการบริหารจัดการหนี้สินได้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง	สัดส่วนค่าใช้จ่ายหนี้สินของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุด ร้อยละ ๔๐ ต่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุด ร้อยละ ๔๐ (ร้อยละภายในปี ๒๕๗๐/๒๕๗๕/ ๒๕๘๐)	ลดลง ไม่น้อยกว่า ๒๐	ลดลง ไม่น้อยกว่า ๒๐	ลดลง ไม่น้อยกว่า ๒๐

ที่มา : ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม), ๒๕๖๖.

๒.๑.๓ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) มีวัตถุประสงค์เพื่อพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงสร้างนโยบายและกลไก เพื่อมุ่งเสริมสร้างสังคมที่ก้าวหน้า พลวัตของโลก และเกื้อหนุนให้คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มที่สูง และคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดเป้าหมายหลัก ๕ ประการ ประกอบด้วย (๑) การปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม (๒) การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ (๓) การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม (๔) การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน และ (๕) การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทโลกใหม่ โดยภายใต้เป้าหมายหลักในแต่ละด้าน ได้มีการกำหนด “หมุดหมายการพัฒนา” ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงสิ่งที่ประเทศไทยปรารถนาจะ “เป็น” มุ่งหวังจะ “มี” หรือต้องการจะ “ขจัด” ในช่วงระยะเวลา ๕ ปี ของแผนฯ ซึ่งประกอบด้วย ๑๓ หมุดหมาย โดยมีหมุดหมายที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน ๑๑ หมุดหมาย ได้แก่ (๑) ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง (๒) ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน (๓) ไทยเป็นประตูการค้าการลงทุนและจุดยุทธศาสตร์ทางโลจิสติกส์ที่สำคัญของภูมิภาค (๔) ไทยเป็นศูนย์กลางด้านดิจิทัลและอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะของอาเซียน (๕) ไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้ (๖) ไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัยเติบโตได้อย่างยั่งยืน (๗) ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม (๘) ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ (๙) ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (๑๐) ไทยมีกำลังคนที่มีสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต (๑๑) ไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน

หมุดหมายที่สอดคล้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วยหมุดหมายที่ (๑) ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง โดยมีประเด็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง คือ การเพิ่มศักยภาพและบทบาทของผู้ประกอบการเกษตรในฐานะหุ้นส่วนเศรษฐกิจของห่วงโซ่อุปทานที่ได้รับส่วนแบ่งประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ซึ่งมีตัวชี้วัดที่สอดคล้อง คือ จำนวนวิสาหกิจชุมชนในระดับดี ตามเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ ๓๕ เมื่อสิ้นสุดแผน โดยมีกลยุทธ์การพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เช่น การยกระดับขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ซึ่งเป็นการยกระดับความเข้มแข็งและความสามารถในการดำเนินธุรกิจเพิ่มมูลค่าของสหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งสนับสนุนบทบาทภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาทั้งระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาในพื้นที่ในการเป็นผู้ให้บริการผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยี และที่ปรึกษาทางธุรกิจ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลองค์ความรู้และเทคโนโลยีกับการปรับเปลี่ยนและต่อยอดธุรกิจการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งพัฒนาเทคโนโลยีภาคีต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ส่วนราชการ กลุ่มเกษตรกร และนักวิชาการในพื้นที่ ในการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในการพัฒนาภาคเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยการสนับสนุนบทบาทองค์กรหรือสภาเกษตรกร

ในกลไกความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการในแต่ละจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงการผลิตของเกษตรกรและการดำเนินธุรกิจการเกษตรของสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ความต้องการของภาคเอกชนในระดับจังหวัด การดำเนินภารกิจของส่วนราชการระดับจังหวัด และความเชี่ยวชาญของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการแบ่งปันข้อมูล องค์ความรู้ ทักษะ และผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ตลอดจนส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจกับสถาบันเกษตรกรและเกษตรกรในรูปแบบธุรกิจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการผลิตให้มีความสอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม และหมุดหมายที่ (๗) ไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้มแข็งมีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้ โดยมีประเด็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้องคือ ไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนถูกจัดอยู่ในกลุ่มของวิสาหกิจรายย่อย (Micro) ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพสูง และสามารถแข่งขันได้ โดยมีกลยุทธ์การพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาระบบนิเวศให้เอื้ออำนวยต่อการทำธุรกิจและการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและการพัฒนาแพลตฟอร์มเชื่อมโยงฐานข้อมูลวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และส่งเสริมให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้าสู่ระบบ ตลอดจนจัดให้มีกลไกทางการเงินที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วถึง

๒.๑.๔ เศรษฐกิจฐานราก

๑) นิยามและความสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานรากของประเทศไทย เป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชาชนกลุ่มที่มีรายได้น้อย และมีความท้าทายในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เป็นสาเหตุหนึ่งของความสามารถในการยกระดับรายได้ของเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคงและพึ่งพาตนเองได้

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (๒๕๕๙) ได้ให้นิยามของ “เศรษฐกิจฐานราก” คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ตระหว่งเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่น และในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอก ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งประกอบด้วย ๑) มีการรวมกลุ่ม ๒) มีการจัดการระบบ การเงินของชุมชน ๓) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร ๔) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก ๕) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ๖) สร้างความร่วมมือในทุกระดับ

และทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ๗) มีระบบการอยู่ร่วมกัน ๘) มีคุณธรรม จริยธรรม ๙) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ๑๐) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม ดังนั้น เศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นเศรษฐกิจของชุมชนที่สร้างและส่งผลต่อความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาส เกิดสัมพันธภาพที่ดี ในชุมชน มีการรวมกลุ่ม มีระบบการบริหารจัดการและความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ประเวศ วะสี (๒๕๕๘) มองภาพของ “เศรษฐกิจฐานราก” คือ ฐานของประเทศ ถ้าฐานแข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง ถ้าเศรษฐกิจฐานรากกับเศรษฐกิจมหภาคเชื่อมโยงอย่างเกื้อกูลกันจะเกิดการพัฒนาย่างบูรณาการ สมดุล ยั่งยืนและก้าวหน้า ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่การมีสมาชิกเพิ่มเติมพื้นที่และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยการมีสมาชิกเพิ่มเติมพื้นที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ส่วนหนึ่งซ้อนทับกับการมีสมาชิกเพิ่มเติมพื้นที่ อีกส่วนหนึ่ง หมายถึง สมรรถนะในการจัดการของชุมชนที่พัฒนาต่อยอดธุรกิจ อุตสาหกรรมชุมชน และการเชื่อมโยงกับการตลาด ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาคอย่างเกื้อกูลและเข้มแข็งไปด้วยกัน ซึ่งสมาชิก และวิสาหกิจชุมชนอาจมีได้ ดังนี้ ๑) เศรษฐกิจฐานชุมชนเกษตรกรรม ๒) การแปรรูปอาหาร และความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์อาหาร ๓) อุตสาหกรรมชุมชน ตลาดชุมชน วิสาหกิจชุมชน ๔) การท่องเที่ยวชุมชน ๕) พลังงานชุมชน ๖) ธนาคารต้นไม้ ๗) การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ๘) การมีวิชาช่างเต็มทั้งตำบล ๙) สถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบล ๑๐) ระบบข่าวสารชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำเพื่อพัฒนาคุณภาพคนและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีเป้าหมาย คือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่ม ภายใต้การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเข็มทิศ มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนให้มีการพัฒนาไปทั้งระบบ มีความต่อเนื่องและมีความสมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ โดยรัฐบาลเริ่มให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานรากโดยระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ มีการส่งเสริมการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (Sustainable Agriculture) และสนับสนุนให้ธุรกิจของชุมชนขนาดเล็กและขนาดกลางเป็นหน่วยของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ด้วยความสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่กล่าวข้างต้น จึงถูกนำมาเป็นหนึ่งในประเด็นของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) โดยเป็นแผนพัฒนาที่มีเป้าหมายในการยกระดับรายได้ของประชากรกลุ่มรายได้น้อยให้เพิ่มขึ้นอย่างกระจายและอย่างต่อเนื่อง และเป็นกลไกสำคัญในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานรากและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ที่เกิดการสร้างอาชีพและการกระจายรายได้และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เสมอภาคจากระดับชุมชน ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น

๒) แผนงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจฐานราก

๒.๑) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)

ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก

แผนแม่บทเศรษฐกิจฐานรากมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพ และกระจายรายได้และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เสมอภาคจากระดับชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม รวมทั้งมีส่วนสนับสนุนต่อยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันและด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วยแผนย่อย ๒ แผน ได้แก่

(๑) การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนา ดังนี้

(๑.๑) เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เพื่อยกระดับสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ โดยสร้างโอกาสและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยี การจัดการการบริหารจัดการความเสี่ยง และการตลาด มีทักษะต่าง ๆ ที่สอดคล้องและจำเป็นต่อการยกระดับเป็นผู้ประกอบการ มีความรู้ความเข้าใจด้านบัญชี การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตลอดจนการจัดการคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตของตนให้สามารถมีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ สามารถเชื่อมโยง และผสมผสานบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิสังคมของชุมชนที่ครบวงจร ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยยึดแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(๑.๒) บริหารจัดการหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน ให้กับประชากรที่มีรายได้น้อย ผ่านการส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมความรู้และวินัยทางการเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน นำไปสู่การออมเพื่อเป็นทุน และหลักประกันในการลงทุน ตลอดจนพัฒนามาตรการแก้ปัญหาหนี้นอกระบบอย่างยั่งยืน

(๑.๓) พัฒนาปัจจัยสนับสนุนและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับรายได้ผู้ประกอบการธุรกิจ โดยสนับสนุนเงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องมือ เครื่องจักร ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม รวมถึงส่งเสริมตลาดในชุมชน ตลาดออนไลน์และตลาดในต่างประเทศ สร้างเครือข่ายทางการตลาด เครือข่ายผู้ประกอบการ สร้างการรับรู้ทางธุรกิจผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนพัฒนาสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งในด้านคมนาคมขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มขีดความสามารถเศรษฐกิจฐานราก โดยพัฒนาระบบเครือข่าย ฐานข้อมูล รวมถึงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

(๒) การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนา ดังนี้

(๒.๑) ส่งเสริมและพัฒนากลไกและโครงสร้างดูดซับมูลค่าทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชนเพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจหรือกิจการเพื่อสังคม

(๒.๒) ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับ เศรษฐกิจชุมชน

(๒.๓) พัฒนากลไกการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ โดยการพัฒนาฐานข้อมูล ที่ดินให้มีความครอบคลุมทั้งประเทศ โดยแยกตามประเภทการใช้ประโยชน์ ผู้ครอบครอง และให้มีความทันสมัย โดยให้เป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผยและสามารถสืบค้นได้

(๒.๔) ส่งเสริมศักยภาพการประกอบการธุรกิจ พัฒนาและยกระดับศักยภาพ ผู้ผลิตและผู้ประกอบการ พัฒนากลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การบริหารจัดการฐานข้อมูล หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การสืบสานสร้างมูลค่าเพิ่มและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อยอดงานวิจัย สู่การพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งในด้านคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้สอดคล้องตามความต้องการของตลาดและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

(๒.๕) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการบริหารจัดการหนี้สิน โดยสนับสนุน องค์ความรู้พื้นฐานด้านการบริหารจัดการหนี้สินและการเงิน การส่งเสริมการออม สร้างการรับรู้ และความตระหนักถึงประโยชน์ของการบริหารจัดการหนี้สินและการเงิน สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อ ให้กลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุทธ้อยละ ๔๐ สามารถบริหารจัดการหนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการ ระบบฐานข้อมูล พัฒนากลไกแก้ไขปัญหาหนี้สินจากการบูรณาการความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ โดยส่งเสริมองค์ความรู้และทักษะการประกอบอาชีพ พัฒนาศักยภาพประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมและต่อยอดอาชีพสู่ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชน

๒.๒) แผนงานบูรณาการการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากภายใต้ยุทธศาสตร์
ปี ๒๕๖๕

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนและเกษตรกรมีรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น และลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำของรายได้ประชากร โดยพัฒนาประชาชนกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นขั้น เป็นตอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาศักยภาพประชากรผู้มีรายได้น้อยให้เข้าถึงทรัพยากร ปัจจัยการผลิตและได้รับการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มและผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการและกลไกการตลาด โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร เพื่อเตรียมไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในอนาคต เพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ ด้านเทคโนโลยี การจัดการและการตลาด พัฒนาเกษตรกรปราดเปรี๊อง ทายาทเกษตรกร เกษตรกร ในปัจจุบันและคนกลุ่มใหม่ที่จะเข้าสู่ภาคเกษตรในอนาคต รวมทั้งพัฒนาผู้ประกอบการเกษตร พัฒนาผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรจากฐานทรัพยากรชีวภาพในการใช้วัฒนธรรม และเทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ และยกระดับโครงสร้างการผลิตในอุตสาหกรรมเกษตร แปรรูปอย่างครบวงจร ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรในระดับชุมชน ตลอดจนส่งเสริมพัฒนากลไก

และโครงสร้างอุตสาหกรรมค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ท้องถิ่นผ่านกลไกสหกรณ์
ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนและแหล่งสินเชื่อการเกษตร
ในภาครัฐ สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของประชาชนและกลุ่มอาชีพ ส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาส
และผู้มีรายได้น้อยมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นฐานรากของอาชีพเกษตรกร โดยมีกลุ่มเป้าหมาย
ประกอบด้วย ประชาชนผู้มีรายได้น้อย เกษตรกรรายย่อย สถาบันเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และผู้ผลิต
หรือผู้ประกอบการชุมชน พื้นที่ดำเนินการ ใน ๗,๒๕๕ ตำบล

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้รับมอบหมาย
ให้เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดทำแผนงานบูรณาการการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ปีงบประมาณ
พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยมีหน่วยงานร่วมบูรณาการ ประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงพาณิชย์
กระทรวงอุตสาหกรรม และสำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๖ กระทรวง ๑๙ หน่วยงาน
๑ หน่วยงานอื่นของรัฐ ขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่าน ๑๕ โครงการ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ
โดยมีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
ภายใต้แผนแม่บทประเด็นที่ ๑๖ เศรษฐกิจฐานราก มีการดำเนินการเพื่อลดปัญหาความยากจน
ของประชาชน คาดว่าประชาชนผู้มีรายได้น้อย ไม่น้อยกว่า ๑.๓๕ ล้านคน จะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้น
ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖ หรือไม่น้อยกว่า ๔,๖๐๐ บาท/คน/เดือน หรือ ๕๕,๒๐๐ บาท/คน/ปี
ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ โดยได้รับจัดสรรงบประมาณวงเงินรวม ๑,๕๐๖.๔๔๕๘ ล้านบาท
และกำหนดแนวทางในการดำเนินงานให้ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่อุปทาน ทั้งต้นทาง กลางทาง
และปลายทาง ประกอบด้วย พัฒนาศักยภาพประชาชนกลุ่มเป้าหมาย (ต้นทาง) พัฒนาผลิตภัณฑ์
และการให้บริการชุมชน (กลางทาง) พัฒนากลไกการตลาดและระบบการบริหารจัดการ (ปลายทาง)

๒.๑.๕ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ได้พระราชทานคำจำกัดความของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง การดำเนินชีวิต การมีเศรษฐกิจ
แบบพอมีพอกิน สามารถเลี้ยงดูอู่ชุมชนตนเองโดยให้มีความเหมาะสม เพียงพอกับความต้องการของตนเองได้
ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องทำการผลิตอาหาร ถักทอเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายด้วย
ตนเอง แต่หมายถึงในหมู่บ้านจะต้องมีความพอเพียงในระดับหนึ่ง มูลนิธิชัยพัฒนา (๒๕๕๐) ได้อธิบายถึง
แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นที่มาของนิยาม ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ที่คณะอนุกรรมการ
ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้
ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางต่างๆ ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย
ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ
ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน
ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยความพอเพียง
หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
พอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัย
ความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๒.๑.๖ แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (BCG)

แนวคิดและหลักการของการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ (BCG) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม เป็นแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ (Bio Economy – Circular Economy – Green Economy : BCG) โดยการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ ๓ มิติไปพร้อมกัน ประกอบด้วย ๓ เศรษฐกิจหลัก ได้แก่

B ย่อมาจาก Bio Economy เศรษฐกิจชีวภาพ เป็นการนำความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาพัฒนาต่อยอดจากฐานความเข้มแข็งเดิม นั่นก็คือ ทรัพยากรชีวภาพหรือผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า เช่น การพัฒนาพันธุ์ข้าวที่มีธาตุอาหารสูง เป็นต้น

C ย่อมาจาก Circular Economy เศรษฐกิจหมุนเวียน เป็นการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่าที่สุด ที่สำคัญคือการมุ่งไปที่ ZERO WASTE หรือการลดปริมาณของเสียให้น้อยลงหรือเท่ากับศูนย์ด้วยการปรับกระบวนการผลิต เช่น การเปลี่ยนของเสียจากการผลิต

G ย่อมาจาก Green Economy เศรษฐกิจสีเขียว เป็นการมุ่งเน้นการลดผลกระทบต่อโลกอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้เอมไซม์จากจุลินทรีย์เพื่อการพอกกระดาษ การใช้สารชีวภัณฑ์กำจัดแมลงศัตรูพืชทดแทนการใช้สารเคมี เป็นต้น

แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. ๒๕๖๔ – ๒๕๗๐ มุ่งเน้นการพัฒนาภายใต้ ๕ สาขายุทธศาสตร์ คือ เกษตรและอาหาร สุขภาพ และการแพทย์ พลังงาน วัสดุและเคมีชีวภาพ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งมีศักยภาพจะเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเพิ่มขึ้น ๑ ล้านล้านบาท จากฐานความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพ (Nature) วัฒนธรรม (Culture) และความเอื้อเพื่อเพื่อแผ้ว (Nurture) ภายใต้กลไกตุภาคี ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันวิจัยหรือสถาบันการศึกษา และภาคประชาชน โดยมีวิสัยทัศน์ คือ เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ประชาชนมีรายได้ดี คุณภาพชีวิตดี รักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรจากความหลากหลายทางชีวภาพให้มีคุณภาพที่ดี ด้วยการใช้ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมด้วยการจัดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง ด้วยทุนทรัพยากร อัตลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ ๔ เสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเกี่ยวข้องในทุกยุทธศาสตร์

สาขาเกษตร เป็นหนึ่งในสาขายุทธศาสตร์เป้าหมายที่ต้องเร่งรัดพัฒนาให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเกษตรไม่เพียงกิจกรรมที่มุ่งผลิตเพื่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ แต่มีผลต่อความมั่นคงด้านพลังงาน การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการคาร์บอน

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมถึงการสร้างงาน การปรับโครงสร้างภาคเกษตรไปสู่เกษตรสมัยใหม่ มีเป้าหมายยกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร จึงเป็นคานงัดที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดการเติบโตได้อย่างต่อเนื่องและหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เนื่องจากมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรเป็นจำนวนมาก โดยข้อเสนอ BCG เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาสาขาเกษตรในระยะ ๕ ปีข้างหน้า มีเป้าหมายปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรของประเทศไทยสู่ ๓ สูง คือ ประสิทธิภาพสูงด้วยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมผสมผสานภูมิปัญญา มุ่งยกระดับผลผลิตเกษตรสู่มาตรฐานสูงครอบคลุมทั้งด้านคุณภาพ โภชนาการ ความปลอดภัย ระบบการผลิตที่ผลิตที่ยั่งยืน เพื่อเป้าหมายให้การทำเกษตรเป็นอาชีพที่สร้างรายได้สูงด้วยการผลิตสินค้าเกษตรที่เน้นความเป็นพรีเมียม ความหลากหลาย และกำหนดราคาขายได้ตามคุณภาพผลผลิตเกษตร

๒.๒ สถาบันเกษตรกรแต่ละประเภท

สถาบันเกษตรกร เป็นองค์กรประชาชนที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มเกษตรกร ดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตร อันรวมถึงการจัดการปัจจัยการผลิต การแปรรูป ธุรกิจเกษตร การตลาด ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรให้สามารถตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกมากที่สุด การรวมตัวกันของเกษตรกรเป็นสถาบันเกษตรกรจะทำให้เกษตรกรมีอำนาจในการประกอบอาชีพ เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดความพึ่งพาอาศัยกัน และช่วยให้การประกอบอาชีพภาคการเกษตรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

จากสถิติผู้มีงานทำทั้งหมด ๓๗.๖๓ ล้านคน พบว่า ผู้มีงานทำภาคการเกษตรมีจำนวนถึง ๑๐.๕๒ ล้านคน (กระทรวงแรงงาน, ๒๕๖๖) จึงเห็นได้ว่า ภาคเกษตรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างมาก รวมทั้งเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญอีกด้วย การพัฒนาภาคการเกษตรให้มีศักยภาพและขีดความสามารถทางการแข่งขันจะเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่าง ๆ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมาย สิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ต้องมีการสนับสนุนส่งเสริมระบบนิเวศของภาคเกษตรในด้านต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้การพัฒนาที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเกษตรกรและภาคเกษตรให้มีการปรับตัวไปสู่กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐานและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ ดังนั้น แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรเป็นสถาบันเกษตรกรแต่ละประเภทจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เกิดความเข้มแข็งของภาคการเกษตรไทยที่ยั่งยืน และสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาด้านการผลิตและด้านการตลาดของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสนับสนุนการขยายเครือข่ายธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร และสนับสนุนให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรนมากขึ้น เพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการให้มีโอกาสในการดูแลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มและการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างแท้จริง

รัฐบาลจึงมีนโยบายในการจัดตั้งสถาบันเกษตรกรขึ้น ทั้งเป็นการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรและการดำเนินธุรกิจของสถาบันเกษตรกรนั้น ๆ โดยสามารถให้คำนิยามของสถาบันเกษตรกรแต่ละประเภทได้ ดังนี้

๒.๒.๑ สถาบันเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย

๑) **วิสาหกิจชุมชน** หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘, ๒๕๔๘) และหากวิสาหกิจชุมชนต้องการได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ จะต้องมีการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสมาชิกจะต้องรวมกลุ่มกันไม่น้อยกว่า ๗ คน โดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน และต้องมีการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘) เมื่อวิสาหกิจชุมชนได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรแล้ว จะได้รับการส่งเสริมผ่านโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและอยู่ภายใต้การควบคุมและกำกับดูแลของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัด เช่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นต้นมา รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนโดยยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้กับวิสาหกิจชุมชนตามกฎหมายวิสาหกิจชุมชนเฉพาะที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญหรือคณะบุคคลที่มีโชตินิติบุคคลซึ่งมีเงินได้ไม่เกิน ๑.๘ ล้านบาทต่อปี เป็นต้น

๒) **สหกรณ์** หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม, ๒๕๔๒) ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา (๒๕๕๐) ให้ความหมายของสหกรณ์ว่า องค์การทางเศรษฐกิจและสังคมที่สมาชิกร่วมกันจัดตั้งขึ้นด้วยการลงหุ้นร่วมกัน จัดการร่วมกันในการผลิต การจำหน่ายสินค้าหรือบริการตามความต้องการหรือผลประโยชน์อย่างเดียวกันของบรรดาสมาชิก สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิออกเสียงได้หนึ่งเสียงในการบริหารสหกรณ์ โดยไม่ขึ้นกับจำนวนหุ้นที่ถืออยู่ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์โคนม, (กฎ) คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๓๓/๑ บัญญัติว่า “สหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนตามมาตรา ๓๓ แบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้ (๑) สหกรณ์การเกษตร (๒) สหกรณ์ประมง (๓) สหกรณ์นิคม (๔) สหกรณ์ร้านค้า (๕) สหกรณ์บริการ (๖) สหกรณ์ออมทรัพย์ (๗) สหกรณ์เครดิตยูเนียน (๘) สหกรณ์อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยสหกรณ์การเกษตรเป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการส่งเสริมฐานะในทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเกษตรกรให้มีรายได้สูงและมีความมั่นคง สหกรณ์การเกษตรเป็นสถาบันนิติบุคคลอยู่ภายใต้การดูแลของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๓) กลุ่มเกษตรกร หมายถึง บุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักจำนวนไม่น้อยกว่า ๓๐ คน และมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาจร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรและจดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกานี้ได้ โดยสมาชิกต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว และมีกิจการหรือภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ที่กลุ่มเกษตรกรนั้นดำเนินการอยู่ (พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๗, ๒๕๔๗)

๔) องค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น หมายถึง องค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้น และได้ขึ้นทะเบียนตามประกาศกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๘ โดย “ชุมชนประมงท้องถิ่น” หมายความว่า กลุ่มประชาชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประมง ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีระบบบริหารจัดการ และการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้ กรมประมงมอบหมายให้สำนักงานประมงจังหวัด เป็นหน่วยงานรับขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ และประมงจังหวัด เป็นผู้มีส่วนในการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติให้ขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นหรือเพิกถอนการขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น โดยสิทธิในการขอขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่นนั้น องค์กรซึ่งมีลักษณะเป็นนิติบุคคล คณะบุคคล หรือองค์กรอื่นใด จะต้องมิวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประมงในท้องถิ่นนั้นและมีสมาชิกรวมกันไม่น้อยกว่า ๗ คน โดยบุคคลดังกล่าว ต้องไม่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน สมาชิกขององค์กร ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย เป็นผู้ประกอบอาชีพการประมง และมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพการประมงอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนประมงท้องถิ่นนั้น (ประกาศกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๘)

๒.๒.๒ สถาบันเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล

๑) กลุ่มเกษตรกรในระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นการดำเนินงานซึ่งเน้นการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยที่อยู่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกันที่พร้อมจะพัฒนาการผลิตและการตลาดร่วมกันตลอดห่วงโซ่อุปทานโดยวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการในแนวทางเดียวกันเพื่อประหยัดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเน้นการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ตามนโยบายการตลาดนำการผลิต นำไปสู่การจัดการสินค้าเกษตรสู่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน สร้างเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรได้อย่างมั่นคงในอนาคตตามแผนปฏิรูปการเกษตร โดยเกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่และร่วมกันดำเนินการบริหารจัดการการผลิต (กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๖๓)

๒) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นการรวมตัวกันของสตรีในภาคเกษตรในหมู่บ้านตำบลเดียวกัน ตั้งแต่ ๑๐ คนขึ้นไป และยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ณ สำนักงานเกษตรอำเภอ ภายใต้หลักการดำเนินงานกลุ่ม คือ หลักการเรียนรู้ หลักการมีส่วนร่วม และหลักการพึ่งพาตนเอง มีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการกลุ่ม มีการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มโดยคณะกรรมการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เขต และระดับประเทศที่มาจากการเลือกตั้งเพื่อรับความรู้ด้านการเกษตร และเคหกิจเกษตรและนำไปปฏิบัติในครอบครัว รู้จักการทำงานร่วมกันในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมพัฒนาการเกษตร พัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรกร พัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างสุขให้ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือนและชุมชน (กองพัฒนาเกษตรกร, ๒๕๖๐)

๓) ศูนย์ข้าวชุมชน เป็นองค์กรของชาวนาที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาข้าวและชาวนาในระดับชุมชนและได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการข้าว โดยกรมการข้าวมีการส่งเสริมและขับเคลื่อนศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นศูนย์กลางในด้านพัฒนาการผลิตข้าวและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง พัฒนาและส่งเสริมชาวนาในศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความสามารถในการผลิตและการจัดการผลผลิต รวมไปถึงเป็นศูนย์การพยากรณ์เตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวและบริการข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการบริการเครื่องจักรกลการเกษตรให้แก่สมาชิก ตลอดจนจัดสวัสดิการและการสร้างกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือให้ศูนย์ข้าวชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการผลิตข้าวคุณภาพดีและพัฒนาชาวนาของประเทศอย่างเป็นระบบและเป็นองค์กรที่มีความสามารถในการสนับสนุนการดำเนินงานของกรมการข้าวในระดับพื้นที่และระดับต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนเป็นองค์กรที่มีความสำคัญด้านการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีที่มีอยู่ทั่วประเทศไทย (กรมการข้าว, ๒๕๖๐)

จากนิยามของสถาบันเกษตรกรแต่ละประเภทข้างต้น จะเห็นได้ว่าสถาบันเกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งตลอดจนหลักเกณฑ์/ข้อกำหนดในการจัดตั้งที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ ความแตกต่างของสถาบันเกษตรกรแต่ละประเภท

สถาบันเกษตรกร	วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง	หลักเกณฑ์/ข้อกำหนดในการจัดตั้ง	การได้รับประโยชน์	กฎหมาย
วิสาหกิจชุมชน ^๑	เป็นกิจการที่จัดตั้งเพื่อสร้างรายได้ เพื่อการพึ่งพาตนเองและเพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชน	- สมาชิกจะต้องรวมกลุ่มกันไม่น้อยกว่า ๗ คน โดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน และต้องมีการขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับกรมส่งเสริมการเกษตร	๑. ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๒. ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้กับวิสาหกิจชุมชนที่มีเงินได้ไม่เกิน ๑.๘ ล้านบาทต่อปี	พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒
สหกรณ์ ^๒	มุ่งให้การช่วยเหลือคณะบุคคลที่ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และต้องมีกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอจดทะเบียน	๑. สหกรณ์ ที่จะขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ - ต้องมีกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอจดทะเบียน - มีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ - มีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน และสมาชิกแต่ละคนต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น แต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด ๒. คณะบุคคลที่ขอจัดตั้งสหกรณ์ต้องประกอบด้วยบุคคลซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น มีจำนวนที่เหมาะสมกับการดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่ขอจัดตั้งทั้งหมดควรผ่านการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ไม่น้อยกว่า ๖ ชั่วโมง และจะต้องมีจำนวนคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ไม่น้อยกว่า ๑๐ คน	๑. สหกรณ์เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมที่ช่วยแก้ไขปัญหในการประกอบอาชีพและช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น ๒. ได้รับการส่งเสริมการผลิต การรวบรวมผลผลิต การแปรรูป และการตลาด หรือเชื่อมโยงความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ สถาบัน การศึกษา ภาคเอกชน และสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำบทบาทของสหกรณ์แต่ละห่วงโซ่ในกิจกรรมที่สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการเองได้ หรือดำเนินการได้แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ	- พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ - กฎกระทรวงกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. ๒๕๔๘

สถาบันเกษตรกร	วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง	หลักเกณฑ์/ข้อกำหนดในการจัดตั้ง	การได้รับประโยชน์	กฎหมาย
กลุ่มเกษตรกร ^๓	เพื่อให้คณะบุคคล ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม แต่ยังไม่อาจ รวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ได้	เกษตรกรมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๓๐ คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทเดียวกัน และมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่อำเภอที่ กลุ่มเกษตรกรนั้นดำเนินการอยู่ โดยคณะผู้ก่อการ ไม่น้อยกว่า ๗ คน เป็นผู้ยื่นขอจดทะเบียน โดยกลุ่มเกษตรกร ที่ได้รับจดทะเบียนแล้วมีสภาพเป็นนิติบุคคล	๑. เกิดการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันของกลุ่มเกษตรกร ๒. ได้รับการส่งเสริมจาก กรมส่งเสริมสหกรณ์	พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๗
องค์กรชุมชน ประมงท้องถิ่น ^๔	เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชน ประมงท้องถิ่นในการจัดการ การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืนจาก ทรัพยากรสัตว์น้ำภายในที่จับ สัตว์น้ำในเขตประมงน้ำจืด หรือเขตทะเลชายฝั่ง ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ว่าด้วยการประมง	องค์กรซึ่งมีลักษณะเป็นนิติบุคคล คณะบุคคล หรือองค์กรอื่นใด จะต้อง มี วัตถุประสงค์หรือกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรง กับการประมงในท้องถิ่นนั้น และมีสมาชิก รวมกันไม่น้อยกว่า ๗ คน โดยบุคคลดังกล่าว ต้องไม่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน สมาชิก ขององค์กร ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย เป็นผู้ประกอบอาชีพการประมง และมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพ การประมงอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนประมง ท้องถิ่นนั้น	๑. ได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนจากกรมประมง ในองค์ความรู้ด้านการจัดการ การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรสัตว์น้ำ ๒. ผู้แทนองค์กรชุมชน ประมงท้องถิ่น มีสิทธิได้รับ การคัดเลือกเป็นกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการ ประมงประจำจังหวัด	- พระราชกำหนด การประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ - ประกาศกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์การขึ้น ทะเบียนองค์กรชุมชน ประมงท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๘

สถาบันเกษตรกร	วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง	หลักเกณฑ์/ข้อกำหนดในการจัดตั้ง	การได้รับประโยชน์	กฎหมาย
กลุ่มแปลงใหญ่ ^๕	เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มเกษตรกร วิชากิจชุมชนและสหกรณ์ รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการ ภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต มีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้น ผลผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐาน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน	<p>๑. เกษตรกรสมัครใจรวมกลุ่ม เข้าร่วมดำเนินการ โดยเป็นการรวมแปลงผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน แปลงไม่จำเป็นต้องอยู่ติดกัน เป็นผืนเดียว แต่ควรอยู่ภายในชุมชนที่ใกล้เคียงกัน</p> <p>๒. ขนาดพื้นที่และจำนวนเกษตรกร จำแนกเป็น ๓ ประเภทสินค้า ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ข้าว พืชไร่ ปาล์มน้ำมัน และยางพารา มีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ไร่ และเกษตรกรไม่น้อยกว่า ๓๐ ราย - ไม้ผล พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ สมุนไพร หรือพืชอื่น ๆ มีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ไร่ หรือ เกษตรกรไม่น้อยกว่า ๓๐ ราย - ประมง ปศุสัตว์ ฝังและแมลงเศรษฐกิจ มีพื้นที่รวมกันไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ไร่ หรือเกษตรกรไม่น้อยกว่า ๓๐ ราย 	<p>๑. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม รวมทั้งเครือข่ายความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในการร่วมกันบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ</p> <p>๒. ยกระดับการผลิตไปสู่สินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมพลังงาน และอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์และยาที่มีมูลค่าเพิ่มสูง</p>	ไม่มี
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ^๖	เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มร่วมทำกิจกรรมและเป็นผู้ประกอบการเกษตร มีความรู้ด้านการผลิต การจัดการ สามารถเข้าถึง	การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ควรให้สมาชิก จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐ คน โดยระเบียบการสมัครเข้าเป็นสมาชิก กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จะต้องเป็นสตรี ในภาคเกษตร ภรรยาหรือบุตรหลานของเกษตรกร ถ้าเป็นโสดจะต้องมีอายุ ๒๐ ปี	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร ในด้านองค์ความรู้ ด้านวิชาการ ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร และกระบวนการ	ไม่มี

สถาบันเกษตรกร	วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง	หลักเกณฑ์/ข้อกำหนดในการจัดตั้ง	การได้รับประโยชน์	กฎหมาย
	<p>บริการของรัฐ ตลอดจนมีความรู้ด้านเคหกิจเกษตรในการพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น และเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ทำให้แก้ไขปัญหาสังคม และดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน</p>	<p>ขึ้นไป และไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกร และมีความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ เชื่อมมั่นในพลังกลุ่มและเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร</p>	<p>กลุ่มแม่สมาชิกและได้รับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น</p>	
<p>ศูนย์ข้าวชุมชน ^๗</p>	<p>เพื่อเป็นศูนย์กลางด้านการพัฒนาการผลิตข้าวในชุมชน รวมทั้งพัฒนาและส่งเสริมชาวนาให้มีความสามารถในการผลิต การจัดการผลผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว คุณภาพดีไว้ใช้อย่างเพียงพอ และต่อเนื่อง เพื่อสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ และยังเป็น ศูนย์กลางการผลิตและกระจายพันธุ์ดี การพยากรณ์เตือนภัยการระบาดของศัตรูข้าว การถ่ายทอดเทคโนโลยี</p>	<p>ศูนย์ข้าวชุมชนใดที่จะขอรับการส่งเสริม สนับสนุนจากกรมการข้าว ให้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนต่อศูนย์วิจัยข้าว หรือศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว หรือสถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติ ที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบอยู่ในจังหวัดของผู้ยื่น โดยการขึ้นทะเบียน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีชื่อและที่ตั้งของศูนย์ รายชื่อประธานและสมาชิก ระเบียบข้อบังคับของศูนย์ข้าวชุมชนนั้น ๆ และรายชื่อคณะกรรมการปัจจุบันของศูนย์</p>	<p>ศูนย์ข้าวชุมชนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากกรมการข้าว โดยการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการผลิตและการจัดการผลผลิตให้กับชาวนาในศูนย์ข้าว สนับสนุนปัจจัยการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวจนสามารถเป็นศูนย์บริการเครื่องจักรกล การเกษตรให้แก่สมาชิก และขับเคลื่อนศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นศูนย์กลางในด้านพัฒนาการผลิตข้าว และกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>ไม่มี</p>

สถาบันเกษตรกร	วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง	หลักเกณฑ์/ข้อกำหนดในการจัดตั้ง	การได้รับประโยชน์	กฎหมาย
	การผลิตข้าว และบริการ ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้ง การบริการเครื่องจักรกล การเกษตรให้แก่สมาชิก ตลอดจนจัดสวัสดิการและ การสร้างกิจกรรมเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก			

- ที่มา :
๑. ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.
  ๒. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘, ๒๕๔๘.
  ๓. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒, ๒๕๖๒.
  ๔. กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๒ข.
  ๕. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒, ๒๕๔๒.
  ๖. พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓, ๒๕๕๓.
  ๗. พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒, ๒๕๖๒.
  ๘. กฎกระทรวง กำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. ๒๕๔๘, ๒๕๔๘.
  ๙. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๗, ๒๕๔๗.
  ๑๐. พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘, ๒๕๕๘.
  ๑๑. พระราชกำหนดการประมง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐, ๒๕๖๐.
  ๑๒. ประกาศกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนขององค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๘, ๒๕๕๘.
  ๑๓. กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๖๓.
  ๑๔. กองพัฒนาเกษตรกร, ๒๕๖๐.
  ๑๕. กรมการข้าว, ๒๕๖๐.

๒.๓ แนวความคิดและความสำคัญของการจัดตั้งของวิสาหกิจชุมชน

๒.๓.๑ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) มาจากการรวมกันระหว่างคำว่า “วิสาหกิจ” (Enterprise) หมายถึง การประกอบการกิจการ เช่น การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย ส่วนคำว่า “ชุมชน” (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก โดยอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อรวมคำว่า “วิสาหกิจ” กับคำว่า “ชุมชน” จะเกิดเป็นคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” ที่มีความหมายตรงตัวว่า เป็นกิจการหรือการประกอบการที่ดำเนินการโดยกลุ่มคนในชุมชนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๓) รวมทั้งมีหลายหน่วยงานที่ให้นิยามความหมายของคำว่าวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ (๒๕๔๘) ได้บัญญัติความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ และอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันเพื่อประกอบกิจกรรมดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในระดับครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด ขณะที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๒) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจการของชุมชนที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก หากได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จะส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง มีการสร้างภูมิคุ้มกันและบริหารความเสี่ยง ซึ่งทำให้ชุมชนเติบโตได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

นอกจากนี้ นักวิชาการหลายท่านก็ได้ให้คำนิยามความหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๔๘) ได้กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋วเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งตนเอง ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลิตผล ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม สอดคล้องกับวิจิต นันทสุวรรณ (๒๕๔๔) ที่กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการที่รวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลิตผล และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน วิสาหกิจชุมชนไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงกำไรทางสังคม ซึ่งได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคม และกัญญาณ อินทวาท สุพจน์ อินทวาท และอภิชาติ วรรณภีระ (๒๕๕๔) ที่กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีการประกอบการที่มีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน โดยที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งด้านการผลิต การค้าและการเงิน และต้องการใช้ปัจจัยการผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอนเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคม ส่วนสัญญา เคหาภุมิ (๒๕๕๘) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อกับชาวบ้านให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนมิใช่ว่าจะทำได้ง่าย จึงต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน วิสาหกิจชุมชนเน้นเรื่องการบริหารจัดการ เป็นกิจกรรมสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็ก

กว่าวิสาหกิจขนาดย่อม โดยผลผลิตจะเกิดจากสินทรัพย์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสมเกียรติ สุทธิธรรการ (๒๕๖๐) ที่กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการของคนในชุมชน มีกระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอนในรูปแบบของการแปรรูปของผลผลิต สร้างผลิตภัณฑ์ โดยครอบครัว องค์กร หรือเครือข่ายชุมชนเพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้กระบวนการ ที่ยุติธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค การดำเนินการอาศัยความรู้ หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งมีนัยในการสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือ เป็นสุขของชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นจึงสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบกิจการของชุมชน ในการผลิตสินค้า การให้บริการ หรืออื่น ๆ โดยการใช้ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสม และความคิดริเริ่มมาจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าให้กับวัตถุดิบและทรัพยากรที่มี อยู่ในชุมชนที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบ กิจกรรมดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อนำไปสู่ การพึ่งพาตนเอง ซึ่งวิสาหกิจชุมชนมิได้มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ซึ่งได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน ความสงบสุขของสังคมและความเข้มแข็ง ของเศรษฐกิจฐานราก

๒.๓.๒ องค์ประกอบและความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

๑) องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมควรเกิดจากชุมชนเองที่ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกัน ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นการประกอบการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ โดยไม่ได้ต้องการทำ ธุรกิจเต็มรูปแบบ แต่เพื่อสร้างรากฐานให้เกิดความมั่นคงแก่สมาชิกซึ่งจะเป็นไปได้หากทำคนเดียว และเป็นาร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเองหรืออีกนัยหนึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กลุ่มให้ชุมชน ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของวิสาหกิจชุมชนมี ๗ ประการ คือ

- (๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
- (๒) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
- (๓) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
- (๔) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล
- (๕) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ
- (๖) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก
- (๗) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

จากลักษณะของวิสาหกิจชุมชน สรุปได้ว่า ลักษณะของวิสาหกิจชุมชนที่ดีนั้น คนในชุมชนจะต้องเป็นเจ้าของกิจการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากร ในท้องถิ่นให้มากที่สุด มีการริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชนซึ่งสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังมีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักและการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายหลัก

๒) ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

เนื่องจากวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ในการประกอบกิจการบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน เพื่อการสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่การพัฒนา ระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางธุรกิจในอนาคต ดังนั้น จึงสามารถสรุปความสำคัญของวิสาหกิจชุมชนไว้ ๕ ด้าน ดังนี้

(๑) ด้านการสร้างความเชื่อมั่น วิสาหกิจชุมชนเป็นการค้นหาศักยภาพของคน ค้นหาภูมิปัญญา ค้นหา “ทุน” ที่ยังเหลืออยู่ในชุมชน ได้แก่ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ซึ่งหมายถึง คุณค่าความเป็นพี่เป็นน้องความเอื้ออาทรต่อกัน การค้นหาทุนทางสังคมของชุมชนเป็นการค้นหาที่สำคัญ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนในท้องถิ่น การค้นหาความเป็นมาของชุมชนก่อให้เกิดความภูมิใจ ในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทำให้เกิดพลังปัญญาและความเป็นตัวของตนเอง

(๒) ด้านการฟื้นฟูความสัมพันธ์ วิสาหกิจชุมชนเป็นการฟื้นฟูคุณค่าความสัมพันธ์เดิม ที่หายไปกับดิน น้ำ ป่า ธรรมชาติรอบตัวกับชุมชนเพื่อเอาชุมชนกลับมา เอาความสัมพันธ์อันดีที่พี่น้อง ของคนในชุมชนระหว่างชุมชนกลับคืนมา การรวมกันประกอบกิจการของชุมชนเพื่อร่วมกันสร้าง เครือข่ายของการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นองค์กรชาวบ้านที่รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทั้งการเกษตร สิ่งแวดล้อม ออมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน มีการแปรรูปผลผลิตเป็นอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชน

(๓) ด้านการพัฒนาระบบการจัดการใหม่ วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาระบบการจัดการ ให้เกิดขึ้นได้กับคนในชุมชน ๒ แนวทาง คือ การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนที่พัฒนาความสามารถ ในการจัดการของตนเองซึ่งเป็นการคืนสิทธิของชุมชนในด้านการจัดการ ทั้งการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ผลผลิต การจัดการเงินทุน จัดการสวัสดิการ จัดการสุขภาพ จัดการศึกษาเรียนรู้ จัดการพัฒนา และการจัดการชีวิต ชุมชน ซึ่งต้องพัฒนาระบบการจัดการตนเองเพื่อเป็นการลดการพึ่งพาจากภายนอก

(๔) ด้านกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้ จะต้องเริ่มจากการทบทวนตนเองเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนและองค์กรชุมชนให้สามารถบริหารจัดการทุกอย่างในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ จะก่อให้เกิดการแสวงหาทางเลือกใหม่ให้กับชุมชนโดยมีเป้าหมายอยู่ที่การพึ่งพาตนเองของชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นฟันเฟืองขับเคลื่อนหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้ เพราะวิสาหกิจชุมชนมีฐานคิดอยู่บนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นถึงวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้ มากที่สุด ซึ่งปัญหาของชุมชนและประเด็นสำคัญนั้นไม่ได้อยู่ที่วิธีทำแต่อยู่ที่วิถีคิด กล่าวคือ คิดอย่างไร จึงจะอยู่รอดได้ ฐานคิดบนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเน้นการทำให้ชุมชนพอกินพอใช้ แล้วค่อยพัฒนา ไปสู่การจัดการเชิงธุรกิจ การทำธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนต้องเริ่มจากเล็กไปหาใหญ่โดยอาศัยทุนที่มี ในชุมชนเป็นหลัก

(๕) ด้านการเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง เศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืน เป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจระดับประเทศ วิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นหนึ่งในนโยบายการสร้างชุมชน ให้เข้มแข็ง โดยมีรากฐานจากการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชน รวมทั้งการบริหาร ทรัพยากรบุคคลในการจัดการผลผลิต การแปรรูป ไปจนถึงการจำหน่าย การดำเนินการดังกล่าวจะนำไปสู่

การแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างฐานความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชน ซึ่งในการดำเนินการธุรกิจชุมชนจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้อันจะทำให้ประชาชนสามารถถ่ายทอดความคิดไปสู่การคิดค้นกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้เติบโตก้าวหน้า วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นกิจการที่เป็นเสมือนเวทีจำลองประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การสร้างเงื่อนไขให้เกิดความรู้และสั่งสมประสบการณ์ของคนในชุมชน อีกทั้งเป็นการสานความรู้จากภูมิปัญญาเดิมกับความรู้จากภายนอกซึ่งถือได้ว่าเป็นการบูรณาการความรู้ใหม่ที่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

๓) ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดอีกวิธีหนึ่งที่จะสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงให้เกิดมีประสิทธิภาพ อันเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในขณะนี้ของประเทศมีความยากจนเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดการหาวิธีในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการกลับมาพิจารณาสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่มีอยู่ในปัจจุบันจากพื้นฐานทรัพยากรชุมชน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาและทุนสังคมที่มีรากฐานผูกพันซับซ้อนเป็นสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็งนำมาสร้างเป็นสินค้าและบริการในรูปของวิสาหกิจชุมชนด้วยวิธีดังกล่าว ทำให้เห็นช่องทางเพื่อก้าวข้ามการแข่งขันที่รุนแรงในโลกธุรกิจมาสร้างฐานที่มีอยู่ให้เกิดพลังเพิ่มขึ้น รวมทั้งการสร้างเจตคติให้สำนึกรักบ้านเกิดที่ทำให้ไม่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาในเมืองเศรษฐกิจซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาในอนาคต จึงสามารถสรุปประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนได้ดังนี้

(๑) วิสาหกิจชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของสมาชิกภายในชุมชนได้ตรงประเด็นและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(๒) วิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดความความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในการนำความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์และรู้คุณค่า

(๓) วิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดการรวมตัวประกอบกิจการที่ชัดเจน ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่การแข่งขันทางการค้าในระดับที่สูงขึ้น

(๔) วิสาหกิจชุมชนมีการใช้แรงงานภายในชุมชนทำให้คนมีงานทำ สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเกิดเป็นครอบครัวที่อบอุ่น

(๕) วิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิก นำไปสู่การมีสังคมที่สงบสุขและเศรษฐกิจที่มั่นคง

(๖) สามารถมีสิทธิขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนในการพัฒนากิจการตามมาตรการที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกำหนด

(๗) สามารถขึ้นทะเบียนและประกอบกิจการในฐานะนิติบุคคลได้สะดวกขึ้น

๒.๓.๓ ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

สำหรับประเทศไทย ภาครัฐได้ให้ความสนใจในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนนั้นสามารถแบ่งได้หลายประเภทตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ ได้กำหนดวิสาหกิจชุมชนออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ หรือวิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน เป็นการผลิต การแปรรูป การดำเนินการต่าง ๆ เพื่อบริโภคและเพื่อใช้ในครัวเรือนของชุมชน เป็นการผลิตเพื่อตอบสนอง ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

๒) วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ด้วยรูปแบบที่ทันสมัย ใช้ทุนและเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองชุมชนเครือข่ายและตลาดในวงกว้าง

ขณะที่ กรมส่งเสริมการเกษตร (๒๕๕๗) ได้จัดแบ่งวิสาหกิจชุมชนออกเป็น ๒ ประเภท ขึ้นกับวัตถุประสงค์ ระดับกิจการ และตลาดที่เป็นเป้าหมาย ได้แก่

๑) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกิน ใช้ ซื่อขายกันภายในชุมชน หรือระหว่างชุมชน หรือมุ่งเพียงตลาดท้องถิ่น เป็นกิจการที่ทำด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ต้องถูกหลักสุขอนามัย เช่น เครื่องแกง น้ำดื่ม แชมพูสมุนไพร ข้าวกล้องจากโรงสีชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเพื่อให้คนในชุมชนมีสินค้า คุณภาพดีสำหรับอุปโภค บริโภค

๒) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้าเป็นกิจการที่พัฒนาต่อเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ใช้ความรู้ เทคโนโลยีขั้นสูงขึ้น มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมคุณภาพทุกขั้นตอน และควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า คือ ตลาดใหญ่ภายนอก หรือตลาดแข่งขันทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น ผลิตภัณฑ์ OTOP ชนิดต่าง ๆ ที่เกิดจาก กระบวนการวิสาหกิจชุมชน

สรุป ประเภทของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยเน้นการแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการผลิต และผู้ผลิตเป็นหลัก โดยจำแนกการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนระยะแรกที่ระดับพื้นฐานคือในระดับครอบครัว และชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งแล้วจึงเน้นในระดับธุรกิจต่อไป

๒.๓.๔ รูปแบบของกิจการวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของคน ในชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่มีรูปแบบที่หลากหลาย แต่เชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกัน ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมในการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

๑) การผลิตสินค้า

(๑) การผลิตสินค้าผลผลิตขั้นต้น ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตพืช ด้านการผลิตปศุสัตว์ หรือด้านการผลิตประมง เป็นต้น

(๒) การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน โดยเฉพาะสินค้า ทางการเกษตร เช่น การแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ การทำผลไม้แปรรูป เป็นต้น

(๓) การทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อการพึ่งตนเอง หรือเพิ่มรายได้ เช่น การทำยาสมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร เครื่องสำอางที่มีส่วนผสมของสมุนไพร หรือการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น การทอผ้าไหมลายพื้นเมืองย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น

(๔) การทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทดแทนการซื้อจากภายนอกเพื่อลดรายจ่าย และตอบสนองการพึ่งตนเองของชุมชน เช่น ปุ๋ยอินทรีย์เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร น้ำดื่ม สบู่ แชมพูน้ำยาล้างจาน เป็นต้น

๒) การให้บริการ

เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกและชุมชน กิจกรรมด้านบริการจึงมีได้หลายรูปแบบ เช่น

- (๑) การบริการด้านการเงินและการสะสมทุน เช่น ออมทรัพย์ธนาคารชุมชน
- (๒) การบริการด้านการตลาด เช่น ร้านค้าชุมชน ปืมน้ำมันชุมชน ตลาดนัดชุมชน
- (๓) การบริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ท่องเที่ยวเชิงชุมชน โฮมสเตย์สปา นวดแผนไทย
- (๔) การบริการที่เป็นการสร้างรายได้การอำนวยความสะดวก หรือแก้ปัญหาให้กับอาชีพหลัก

๒.๓.๕ กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน

การประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ถือได้ว่าเป็นการประกอบการที่เป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ เป็นวิธีการสร้างรากฐานในชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีการเจริญเติบโตที่มั่นคงและยั่งยืน การพัฒนาตามแนวกระแสหลักที่เป็นแนวคิดที่วางอยู่บนพื้นฐานการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่เน้นการนำทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานราคาถูก นำมาใช้เป็นกลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนา รวมทั้งการขยายฐานการผลิต ทำให้เกิดการพัฒนาประเทศและมีฐานคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เน้นการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมุ่งพัฒนาปัจจัยภายใน ด้วยการสร้างสรรค์สังคมให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญาและทรัพยากรของชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนเพื่อให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๕ วรรคหนึ่ง หมวดที่ ๖ แนวทางนโยบายแห่งรัฐ กล่าวคือ “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึงเป็นธรรมและยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ” และวรรคสาม “รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน ค้ำจุน และสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ และกิจการวิสาหกิจขนาดย่อม และขนาดกลางของประชาชนและชุมชน” และมาตรา ๒๕๘ ฉ. ด้านเศรษฐกิจ (๔) หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ กล่าวคือ “สร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสหกรณ์และผู้ประกอบการแต่ละขนาดให้มีความสามารถในการแข่งขันอย่างเหมาะสม และส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจเพื่อสังคมและวิสาหกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างกลไกเพิ่มโอกาสในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชน” ดังนั้น จึงมีกฎหมายและระเบียบที่หน่วยงานภาครัฐนำมาใช้ในการกำกับดูแลการประกอบกิจการและการดำเนินงาน เพื่อให้การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างเป็นระบบและเหมาะสม ดังนี้

๑) พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีเจตนารมณ์ให้การส่งเสริมกิจการของชุมชนทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในทุกกระดับ รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน โดยได้มีการนิยามความหมายของวิสาหกิจชุมชน กำหนดหลักเกณฑ์ในการประกอบกิจการและประเภท

ของวิสาหกิจชุมชน ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งแนวทางในการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน
หน้าที่และความรับผิดชอบของการประกอบกิจการและบทบาทของคณะกรรมการในการดำเนินงาน

๒) พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนฉบับแรกที่ประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีข้อจำกัด
ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการวิสาหกิจชุมชน ดังนั้น กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
จึงได้ดำเนินการขอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒)
ได้ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๒ มีสาระสำคัญคือการกำหนดบทบาทบัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก
ในการจดทะเบียนนิติบุคคล เพื่อสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนจัดตั้งเป็นนิติบุคคล
บทบาทหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร การปรับปรุงองค์ประกอบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
และคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด การยกเลิกคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุน
เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การเพิ่มบทบาทหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน เพื่อให้การพัฒนาวิสาหกิจ
วิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐได้สะดวกมากขึ้น ส่งผลดี
ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว

๓) ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียน และการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘

ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียน
และการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีสาระสำคัญระบุเกี่ยวกับคุณสมบัติ
และหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่ประสงค์จะดำเนินการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน การแจ้ง
ดำเนินกิจการ การเลิกกิจการ และการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

๔) ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ และการต่อทะเบียนของวิสาหกิจชุมชน

ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติ หลักเกณฑ์
และการต่อทะเบียนของวิสาหกิจชุมชน ได้ระบุสาระสำคัญเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกวิสาหกิจชุมชน
พื้นที่ดำเนินการ ประเภทกิจการ วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการ และหลักเกณฑ์ในการต่อทะเบียน
วิสาหกิจชุมชน

๕) วิสาหกิจชุมชนกับการเป็นนิติบุคคล

วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไม่มีฐานะ
เป็นนิติบุคคล ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนสามารถจดทะเบียนจัดตั้งและดำเนินกิจการในรูปแบบนิติบุคคล
ภายใต้กฎหมาย ๒ ฉบับดังนี้

๕.๑) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีนิติบุคคล ๒ รูปแบบ คือ สหกรณ์
และกลุ่มเกษตรกร รายละเอียดตามที่กล่าวก่อนหน้า

๕.๒) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีนิติบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๓ รูปแบบ คือ

(๑) ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
ตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการร่วมกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรจากการดำเนินกิจการนั้น
มาแบ่งปันกัน มีหุ้นส่วนประเภทเดียว คือ หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด โดยหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบ
ในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนทั้งหมด

(๒) ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ตกลงเข้ากัน เพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรจากการดำเนินกิจการนั้นมาแบ่งปันกัน มีหุ้นส่วน ๒ ประเภท ได้แก่ หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด และหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด

(๓) บริษัทจำกัด ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป ร่วมกันทำกิจการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรจากการดำเนินกิจการนั้นมาแบ่งปันกัน แบ่งทุนออกเป็นหุ้น ผู้ถือหุ้นทุกคนมีความรับผิดจำกัด ไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบ

โดยสามารถสรุปความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลและวิสาหกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลได้ตามตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลและวิสาหกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคล

เรื่อง	วิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล	วิสาหกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคล
๑. การจัดตั้ง	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ - ไม่มีค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย - มีค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนกรณีห้างหุ้นส่วน และบริษัทจำกัด
๒. ประเภทการเสียภาษี	<ul style="list-style-type: none"> - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา คิดเป็นร้อยละของเงินได้สุทธิในอัตราก้าวหน้าตั้งแต่ร้อยละ ๕ - ๓๕ 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาษีเงินได้นิติบุคคล - กรณีทั่วไป คิดเป็นร้อยละของกำไรสุทธิ ในอัตราก้าวหน้าร้อยละ ๒๐ - กรณี SMEs คิดเป็นร้อยละของกำไรสุทธิในอัตราก้าวหน้าตั้งแต่ยกเว้นถึงร้อยละ ๒๐
๓. การจัดทำบัญชี	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำบัญชีรายการรายรับและรายจ่าย ตามที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด - ไม่ต้องมีผู้ทำบัญชีและผู้ตรวจสอบบัญชีตามกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องจัดทำบัญชี และมีผู้ทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด - ต้องมีผู้ตรวจสอบบัญชีตรวจสอบและแสดงความเห็นงบการเงิน - มีค่าใช้จ่ายในการทำและสอบบัญชี
๔. ความเป็นระบบในการบริหารงาน	<ul style="list-style-type: none"> - น้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - มากกว่า เนื่องจากมีการจัดทำบัญชี จึงมีข้อมูลใช้ในการบริหารจัดการดีกว่า
๕. ความน่าเชื่อถือ	<ul style="list-style-type: none"> - น้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - มากกว่า เนื่องจากมีการจดทะเบียนกับภาครัฐ บุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ สามารถตรวจสอบสถานะต่าง ๆ ได้
๖. การจัดหาเงินทุน	<ul style="list-style-type: none"> - ทำได้ยาก เนื่องจากขาดข้อมูลทางการเงิน ที่จะใช้ในการตรวจสอบสุขภาพของกิจการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำได้ง่าย เนื่องจากมีข้อมูลทางการเงินที่ได้มาตรฐาน รัฐบาลประกอบการที่ชัดเจน

เรื่อง	วิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล	วิสาหกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคล
๗. ความรับผิดชอบ ต่อกิจการ	- ต้องรับผิดชอบในหนี้สิน ของกิจการไม่จำกัดจำนวน	- มีทั้งแบบรับผิดชอบในหนี้สิน ของกิจการไม่จำกัดจำนวน และจำกัด จำนวน

ที่มา : กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๒ก.

๒.๔ สถานการณ์วิสาหกิจชุมชน

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (๒๕๖๕ก) ระบุว่า วิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เมื่อจำแนกตามประเภทกิจการแล้วจะพบว่า ประเทศไทยมีวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตพืชมากที่สุด จำนวน ๓๕,๙๒๔ แห่ง รองลงมา ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตปศุสัตว์ และวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร จำนวน ๒๓,๖๘๑ แห่ง และ ๑๓,๕๔๕ แห่ง ตามลำดับ (ตารางที่ ๖)

ตารางที่ ๖ สรุปข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนตามประเภทกิจการ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕)

ลำดับ	ประเภทกิจการ	จำนวนวิสาหกิจชุมชน (แห่ง)
การผลิตสินค้า		
๑	การผลิตพืช	๓๕,๙๒๔
๒	การผลิตปศุสัตว์	๒๓,๖๘๑
๓	การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร	๑๓,๕๔๕
๔	การผลิตปัจจัยการผลิต	๗,๖๖๓
๕	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า	๖,๓๐๓
๖	การผลิตประมง	๔,๘๕๖
๗	เครื่องจักสาน	๓,๓๗๔
๘	เครื่องตี	๒,๘๕๙
๙	ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	๓,๕๒๖
๑๐	เครื่องมือ/เฟอร์นิเจอร์	๘๘๐
๑๑	ของชำร่วย/ของที่ระลึก	๘๗๘
๑๒	ดอกไม้ประดิษฐ์	๗๒๘
๑๓	เครื่องปั้น	๑๙๘
๑๔	เครื่องประดับ/อัญมณี	๑๓๕
๑๕	สิ่งประดิษฐ์จากโลหะ	๑๑๖
๑๖	เครื่องหนัง	๑๑๓
๑๗	เครื่องจักรกล	๘๒
๑๘	การผลิตสินค้าอื่น ๆ	๖,๖๔๒

ลำดับ	ประเภทกิจการ	จำนวนวิสาหกิจชุมชน (แห่ง)
การให้บริการ		
๑	ออมทรัพย์ชุมชน	๒,๙๕๔
๒	ร้านค้าชุมชน	๑,๗๘๙
๓	ท่องเที่ยว	๒,๑๑๗
๔	สุขภาพ	๕๕๖
๕	ซ่อมเครื่องจักรกล	๓๘
๖	บริการอื่น ๆ	๖,๙๗๒

หมายเหตุ : วิสาหกิจชุมชนสามารถประกอบกิจการได้มากกว่าหนึ่งประเภทกิจการ
ที่มา : กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๕ก.

๒.๕ ประเภทวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

วิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เมื่อจำแนกตามประเภทกิจการเฉพาะด้านการเกษตรแล้วจะพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ประเทศไทย มีวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตพืชมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตปศุสัตว์ วิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร และวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตประมง ตามลำดับ โดยมีข้อมูล ดังนี้ (แผนภาพที่ ๑)

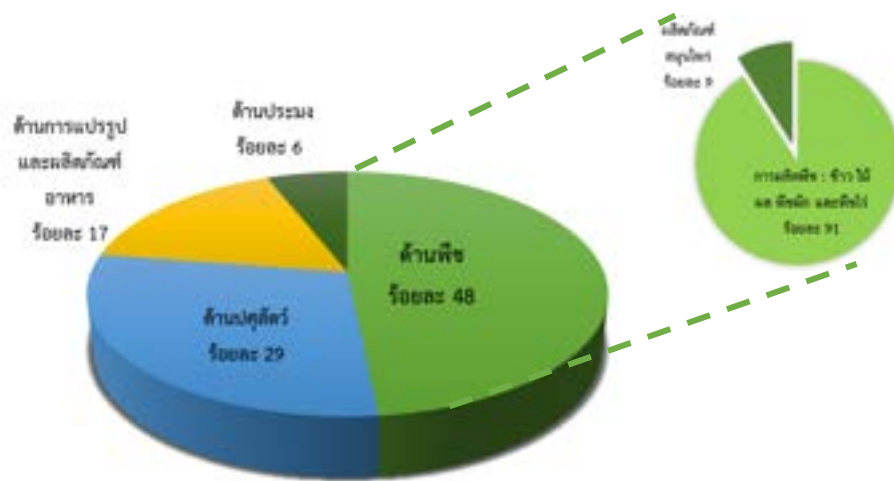
๒.๕.๑ วิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตพืช จำนวน ๓๙,๔๕๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๔๘

- ๑) การผลิตพืช (ข้าว ไม้ผล พืชผัก และพืชไร่) จำนวน ๓๕,๙๒๔ แห่ง
- ๒) ผลิตภัณฑ์สมุนไพร จำนวน ๓,๕๒๖ แห่ง

๒.๕.๒ วิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตปศุสัตว์ จำนวน ๒๓,๖๘๑ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒๙

๒.๕.๓ วิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร จำนวน ๑๓,๕๔๕ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๗

๒.๕.๔ วิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตประมง จำนวน ๔,๘๕๖ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๖

แผนภาพที่ ๑ ประเภทกิจการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

ที่มา : กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๕.

บทที่ ๓

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก โดยมีการศึกษา ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ จากการนำเสนอข้อมูลในการประกอบกิจการของผู้แทนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จำนวน ๗ ประเภท ได้แก่ ข้าว ไม้ผล พืชผักสมุนไพร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ด้านพืช ประมง ปศุสัตว์ และอื่น ๆ ในการประชุมคณะกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ และการศึกษาดูงาน/ตรวจเยี่ยมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของคณะกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ประกอบด้วย

๒.๑ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยศึกษาจากพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เอกสารวิชาการและรายงานการสัมมนาบูรณาการงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนหน่วยงานภาคีของกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งทำหน้าที่สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

๒.๒ โครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) จำนวน ๔ แผนแม่บท ได้แก่ แผนแม่บทด้านการเกษตร เศรษฐกิจฐานราก ผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และด้านการท่องเที่ยว โดยได้นำข้อมูลทั้ง ๒ ส่วน คือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิมาวิเคราะห์เนื้อหา สรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

๓.๑ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

จากการศึกษาข้อมูลจากผู้แทนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรนำเสนอข้อมูลการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จำนวน ๗ ประเภท ได้แก่ ประเภทข้าว ไม้ผล พืชผักสมุนไพร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรด้านพืช ประมง ปศุสัตว์ และประเภทอื่น ๆ ในการประชุมและการศึกษาดูงาน/ตรวจเยี่ยมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ของคณะกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา และรายงานเอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร มีการดำเนินงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยมีรายละเอียดตามประเด็น ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ การก่อตั้งวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันมาแบบดั้งเดิม มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่รวมตัวกันก่อตั้งเพื่อแก้ไขปัญหาภาคการเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำ การถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ปัจจัยการผลิตมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ประสพภัยธรรมชาติ (ฝนแล้ง น้ำท่วม) เกษตรกรมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการยังชีพ โดยในการผลิตสินค้าที่จำหน่ายส่วนใหญ่จะเริ่มจากการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาของชุมชน

๓.๑.๒ การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจะยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืน เนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันมาดั้งเดิม มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงมีรูปแบบการบริหารจัดการแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิกในลักษณะเครือข่าย แต่มีระเบียบข้อบังคับกลุ่มที่ชัดเจน โดยมีการเลือกผู้นำกลุ่มจากบุคคลที่มีความเข้มแข็ง มีความเสียสละ และได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นจตุรร่วมของวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดการทุน โดยการระดมทุนเพื่อให้สามารถมีทุนในการประกอบการและสร้างความรู้สึกรักในการเป็นเจ้าของให้แก่สมาชิก

๓.๑.๓ การผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน

๑) กิจกรรมต้นทาง ได้แก่ การผลิตพืช การผลิตประมง และการผลิตปศุสัตว์ ประกอบด้วย

(๑) การให้ความรู้ด้านการเกษตรให้กับสมาชิก

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีการให้ความรู้ทางวิชาการกับสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ โดยบางแห่งได้พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้และมีการติดตามให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการผลิตของสมาชิก รวมถึงในบางแห่งมีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรสมัยใหม่ให้รู้จักการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิต เช่น การเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Farming) การรวมการผลิต (เกษตรแปลงใหญ่) และส่งเสริมการทำเกษตรสร้างมูลค่า ได้แก่ เกษตรอัตลักษณ์ เกษตรปลอดภัย เกษตรแปรรูป เกษตรชีวภาพ และเกษตรอัจฉริยะ ตลอดจนการทำเกษตรมูลค่าสูงเพื่อให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเป็นไปตามความต้องการของตลาด สามารถลดต้นทุนการผลิตเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้น

(๒) การจัดหาหรือผลิตปัจจัยการผลิต

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้นทางส่วนใหญ่มีการจัดหาหรือผลิตปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพมาบริการให้กับสมาชิก โดยดำเนินการในลักษณะการรวมกันซื้อปัจจัยการผลิตจากข้อมูลความต้องการที่รวบรวมจากสมาชิก ประกอบการพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่เพาะปลูก คุณภาพของดิน หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร เพื่อให้การลงทุนด้านปัจจัยการผลิตของสมาชิกเกิดความคุ้มค่ามากที่สุดและไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เช่น จัดหาเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย ยา เป็นต้น ส่วนด้านการผลิตปัจจัยการผลิตพบว่า มีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหลายแห่งเป็นผู้ผลิตปัจจัยการผลิตเพื่อให้บริการแก่สมาชิก เช่น วิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน วิสาหกิจชุมชนดินปุ๋ยชุมชน วิสาหกิจชุมชนผลิตสารชีวภัณฑ์ เป็นต้น

(๓) การบริการเครื่องจักรกลการเกษตร

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางแห่งมีการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรแก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป ซึ่งการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรถือว่าเป็นบทบาทสำคัญของวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้กับสมาชิกในการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าของสมาชิก รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร และลดข้อจำกัดในการจ้างเอกชนที่มีค่าจ้างค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตาม การจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรที่ทันสมัยเพื่อมาบริการสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต้องใช้งบลงทุนค่อนข้างสูง

อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนเองก็ต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้มีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจำนวนน้อยที่สามารถดำเนินการได้

๒) กิจกรรมกลางทาง ได้แก่ การรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดจำหน่าย และการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

(๑) การรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดจำหน่าย

การจำหน่ายผลผลิตการเกษตรเป็นปัญหาใหญ่ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ไม่สามารถขายผลผลิตได้หรือขายได้ในราคาที่ไม่เป็นธรรมเนื่องจากสมาชิกไม่มีอำนาจการต่อรอง ดังนั้น บทบาทสำคัญของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องสามารถทำให้สมาชิกสามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม โดยวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีการดำเนินกิจกรรมการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อจัดจำหน่ายในลักษณะการรวมกันขาย ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวนี้วิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องหาตลาดรองรับผลผลิตของสมาชิกไว้ล่วงหน้า และในกระบวนการรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต้องมีความพร้อมด้านเงินทุนและด้านอุปกรณ์ในการรวบรวมและการจัดเก็บผลผลิต ซึ่งในการดำเนินการในกิจกรรมนี้ พบว่ามีหลายภาคส่วนเข้ามาให้การส่งเสริมสนับสนุน ทั้งหน่วยงานของรัฐและสถาบันการเงิน

(๒) การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตเป็นการสร้างโอกาสให้กับสมาชิกให้มีรายได้เพิ่มขึ้น จึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีการแปรรูปผลผลิตเพื่อให้ผลผลิตของสมาชิกมีมูลค่าเพิ่มขึ้นและทำให้มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งการดำเนินกิจกรรมแปรรูปนี้วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการวางแผนรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิกและชุมชนเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลายตามความต้องการตลาด มีการใช้ทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบโดยเป็นผลผลิตจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับความรู้เทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพมาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่มและคงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการสร้างตราสินค้า (Brand) เช่น วิสาหกิจชุมชนผ้าไหมมัดหมี่บ้านหัวฝาย จังหวัดขอนแก่น ได้พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้มีคุณภาพมาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ที่สวยงาม มีเอกลักษณ์ โดยนำแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ดั้งเดิมมาพัฒนาต่อยอดโดยใช้ศิลปะสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานและด้วยความชำนาญด้านการมัดหมี่ของกลุ่ม และการสร้างสรรค์นวัตกรรม “ไหมแต่มหมี” ซึ่งปัจจุบันเปรียบเสมือนอาวุธที่สำคัญของชุมชน เพราะเป็นวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ผ้าไหมแต่มหมีนอกจากมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้วยังสามารถขายผ้าไหมในราคาที่ถูกลงได้ เนื่องจากได้ลดขั้นตอนลงและผลิตได้เพิ่มขึ้น

๓) กิจกรรมปลายทาง ได้แก่ กิจกรรมการตลาด

การตลาดเป็นหัวใจสำคัญของภาคการเกษตร การทำการเกษตรสมัยใหม่ต้องใช้การตลาดนำการผลิต ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงต้องมีบทบาทในการจัดการทางการตลาดให้กับสมาชิก โดยหาตลาดรองรับผลผลิตเพื่อให้สมาชิกสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐานและมีปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด ลดความเสี่ยงในการลงทุน การมีตลาดที่แน่นอนสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการผลิตของสมาชิกและวางแผนการทำธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนได้

อย่างมีประสิทธิภาพ โดยตลาดสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชน มีทั้งตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศ ดังนี้

(๑) ตลาดภายในประเทศ พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรดำเนินการผลิตสินค้าทางการเกษตรเพื่อจำหน่ายตลาดภายในประเทศเป็นหลัก โดยวิสาหกิจชุมชนที่มีการรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรจากสมาชิกได้หาตลาดรองรับผลผลิตของสมาชิก มีบางแห่งได้จัดทำข้อตกลงล่วงหน้า กับแหล่งรับซื้อไว้ล่วงหน้า และมีการจำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้ที่มาศึกษาดูงานที่กลุ่ม ลูกค้าทั่วไป ภายในชุมชนและตามงานจำหน่ายสินค้าที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น ทั้งนี้ ในช่วงปี ๒๕๖๓ เกิดการระบาดของไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ทำให้มีสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรมากขึ้น ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วย ในการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ในระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ตาม Platform ต่าง ๆ เช่น Lazada Shopee และได้มีการจัดทำ Page Facebook เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าของวิสาหกิจชุมชน เพิ่มอีกด้วย และจากการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ ทำให้เกิดวิสาหกิจชุมชน ได้เข้าถึงและมีการสื่อสารข้อมูลกับผู้บริโภคมากขึ้น จึงทำให้สินค้าของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จำหน่ายได้จำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้ต่อเนื่องถึงการพัฒนาสินค้าเพราะได้ทราบถึงความต้องการของลูกค้า จึงนำไปสู่การพัฒนาสินค้าได้ตรงกับความต้องการของตลาดที่แท้จริง อีกทั้งการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ ยังเป็นการลดต้นทุนของวิสาหกิจชุมชนในการออกไปจำหน่ายสินค้านอกชุมชนอีกด้วย

(๒) ตลาดต่างประเทศ พบว่า มีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจำนวนน้อยที่มีผลิตภัณฑ์ จำหน่ายในต่างประเทศ โดยวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ส่งออกจะไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการเอง แต่จะเป็นการดำเนินการผ่านผู้ส่งออกเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการประสานเชื่อมโยงกับต่างประเทศ รวมทั้งกฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติในการขนส่งออก สินค้าไปต่างประเทศก็มีมาก

๓.๑.๔ การเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และวิสาหกิจชุมชนด้วยกันเองหรือสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ ในแต่ละห่วงโซ่ที่วิสาหกิจชุมชน ต้องดำเนินการเพื่อเติมเต็มในขั้นตอนหรือกระบวนการที่วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เอง หรือดำเนินการได้แต่ไม่มีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน จากการศึกษา พบว่า มีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหลายแห่ง มีการสร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชน ด้วยกันเองหรือสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างฐานการผลิตในหมู่บ้าน หรือชุมชนข้างเคียง ที่มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน รวมทั้งเป็นแหล่งวิชาการความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแบบครบวงจร โดยจะมี ทีมวิทยากรที่เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนไปให้ความรู้ และฝึกทักษะให้แก่กลุ่มเครือข่ายในการผลิต ผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพ ถือได้ว่าเป็นการบริหารความเสี่ยงในกรณีที่มีคำสั่งซื้อสินค้าเข้ามาเป็นจำนวนมาก จากการจำหน่ายออนไลน์ นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ยังได้รับการส่งเสริม สนับสนุนความรู้และเทคโนโลยี นวัตกรรมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การรักษาสินค้า การตลาด และการบริหารจัดการองค์การอย่างต่อเนื่อง จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ธนาคาร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างต่อเนื่องในหลาย ๆ ด้าน เช่น องค์ความรู้และอุปกรณ์ในการพัฒนา

ศูนย์เรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจากหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แหล่งเงินทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มสภาพคล่องในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

๓.๒ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรแต่ละประเภท

การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจากการนำเสนอข้อมูลการประกอบกิจการ จากตัวแทนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรและจากการลงพื้นที่ดูงานวิสาหกิจชุมชน ๗ ประเภท สรุปรายละเอียด ดังนี้

๓.๒.๑ ประเภทการผลิตข้าว

ข้อมูลจาก ๑) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ ท่าชัย จังหวัดชัยนาท และ ๒) เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร มีการดำเนินการดังนี้

ตารางที่ ๗ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลนางลือ - ท่าชัย จังหวัดชัยนาท

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีอาชีพทำนาเป็นหลักในตำบลนางลือและตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มอยู่ในเขตชลประทาน ในปี ๒๕๒๒ ที่มีความสนใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ เพื่อส่งให้ศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์ของกรมการข้าว โดยเกษตรกรได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติในกระบวนการปลูกและตัดพันธุ์ปน รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ จึงสร้างทักษะและความชำนาญให้กับกลุ่มเกษตรกร ต่อมาได้รวมกลุ่มกันจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ในปี ๒๕๔๘ มีสมาชิกจำนวน ๓๗ ราย เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งตลอดจนการรับรองกลุ่มตามกฎหมาย และมีการจัดทำระเบียบข้อบังคับ/นโยบาย การดำเนินงาน และการระดมหุ้นราว ๑ ล้านบาท เพื่อเป็นเงินทุนเริ่มต้นในการประกอบกิจการ
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๗๘ ราย มีพื้นที่มากกว่า ๓,๐๐๐ ไร่ และมีการวางระบบตั้งแต่กระบวนการผลิต การเก็บรักษา การจัดจำหน่าย การปันผล และการจัดสรรสวัสดิการให้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ ดังนี้ ๑. มีคณะกรรมการบริหารวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๑๓ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากสมาชิก และมีวาระในการดำเนินงานคราวละ ๔ ปี โดยคณะกรรมการฯ มีบทบาทในการร่วมกันกำหนดนโยบายการผลิต และวิเคราะห์ความต้องการของตลาด วางแผนการผลิตในแปลงของสมาชิกในด้านของปริมาณและชนิดพันธุ์

ประเด็น	การดำเนินงาน
	<p>๒. วิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้นของสมาชิก หุ้นละ ๑๐๐ บาท สมาชิก ๑ ราย สามารถถือหุ้นได้ไม่เกิน ๒๐๐ หุ้น (๒๐,๐๐๐ บาท/ราย) โดยแรกเริ่มมีการปันผลร้อยละ ๓๐ และมีการปรับลดมาเป็นร้อยละ ๘ (ในปี ๒๕๖๓) เนื่องจากมีการนำผลกำไรที่ได้บางส่วนมาใช้ในการบริหารจัดการเป็นเงินทุนสำรองในการรับซื้อเมล็ดพันธุ์จากสมาชิก การปรับปรุงอาคาร/เครื่องจักรกลการเกษตร และการจัดสรรสวัสดิการให้กับสมาชิก</p> <p>๓. วิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดมาตรฐานในการรับซื้อเมล็ดพันธุ์ สูงกว่ามาตรฐาน โดยใน ๐.๕ กิโลกรัม ต้องมีข้าวเปลือกเมล็ดแดง ไม่เกิน ๓ เมล็ด จึงรับซื้อเมล็ดพันธุ์สูงกว่าราคาท้องตลาด ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท/ตัน ในปี ๒๕๖๕ มีการรับซื้อเมล็ดพันธุ์จากสมาชิกตันละ ๑๗,๐๐๐ บาท</p> <p>๔. มีการกำหนดราคาซื้อล่วงหน้า เพื่อให้สมาชิกสามารถวางแผนการผลิตและลดต้นทุนได้</p> <p>๕. มีระบบการจัดทำบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส</p> <p>๖. มีกฎระเบียบ - ข้อบังคับ ของวิสาหกิจชุมชน</p> <p>๗. มีการจัดอบรมสมาชิกในการผลิตพันธุ์และการตัดพันธุ์ปน เพื่อทบทวนและเสริมสร้างทักษะให้สมาชิก</p>
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	เมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี ๑, กข ๓๑, กข ๔๑, กข ๔๙ และ กข ๕๗ ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค
๔. การตลาด	จำหน่ายให้เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ศูนย์ข้าวชุมชน สหกรณ์การเกษตรเมืองชัยนาท และจำหน่ายให้กับเกษตรกรนอกพื้นที่ในจังหวัดแถบภาคกลาง รวมทั้งมีการจำหน่ายออนไลน์ด้วย
๕. การขยายผล	<p>วิสาหกิจชุมชนมีการขยายผลในหลายด้าน ดังนี้</p> <p>๑. เป็นแหล่งเรียนรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวแบบครบวงจร</p> <p>๒. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาเป็นผู้ประกอบการในการจัดตั้งร้านค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองได้</p>
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	<p>๑. การพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ในการผลิตและตัดพันธุ์ปน โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท กรมการข้าว</p> <p>๒. การประกอบกิจการ เครื่องมือและอุปกรณ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร</p> <p>๓. การสนับสนุนด้านระบบบัญชี และการทำบัญชี โดยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ จังหวัดชัยนาท</p> <p>๔. การสนับสนุนด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ โดยสำนักงานพาณิชย์จังหวัดและสำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดชัยนาท</p> <p>๕. การสนับสนุนเงินทุนในการประกอบกิจการ โดยได้รับสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร</p>

ประเด็น	การดำเนินงาน
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	<p>๑. การจัดสรรน้ำในพื้นที่บางช่วงไม่ตรงตามรอบการผลิตของเกษตรกรเนื่องจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจะต้องจัดทำนอกฤดู ซึ่งไม่ตรงตามรอบการจัดสรรน้ำของชลประทาน จึงมีบางช่วงที่ขาดน้ำ</p> <p>๒. สมาชิกส่วนใหญ่มีผู้สูงอายุค่อนข้างมาก และมีสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ค่อนข้างน้อย</p> <p>๓. แรงงานมีอาชีพในแปลงกล้าและช่วงการตัดพันธุ์ปนหายากขึ้นส่วนมากเป็นแรงงานต่างด้าว</p>

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๖

ตารางที่ ๘ การดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	เดิมเกษตรกรในพื้นที่ประกอบอาชีพทำนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้แบบใช้สารเคมี จึงเกิดภาวะดินเสื่อมโทรม ผลผลิตต่อไร่ลดลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น มีหนี้สินสูงขึ้นและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ประกอบกับนโยบายแก้ปัญหาดินเสื่อม ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรเปลี่ยนกระบวนการผลิตแบบเคมีมาเป็นแบบอินทรีย์ทั้งระบบ เริ่มดำเนินกิจกรรมในปี ๒๕๔๓ และได้จดทะเบียนจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในปี ๒๕๕๒
๒. การบริหารจัดการ	<p>เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฯ มีการผลิตข้าวอินทรีย์แบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิต (การปลูก) การเก็บเกี่ยว การสี และบรรจุถุงจำหน่าย ซึ่งสินค้าส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศเป็นหลัก ปัจจุบันมีสมาชิก ๘๘๓ ราย มีพื้นที่ ๑๗,๓๓๒.๗๕ ไร่ วิสาหกิจชุมชนมีการบริหารจัดการเครือข่ายโดยใช้รูปแบบคณะกรรมการ มีการควบคุมมาตรฐานการผลิตตลอดห่วงโซ่การผลิต ดังนี้</p> <p>๑. คณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๑๒ คน วาระ ๕ ปี และคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๖๗ คน วาระ ๒ ปี ซึ่งคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายมีบทบาทในการกำหนดหน้าที่การบริหารจัดการในเครือข่าย ได้แก่ ฝ่ายการผลิต ควบคุมคุณภาพ จัดซื้อ แปรรูป การตลาด และประชาสัมพันธ์ มีการแบ่งกลุ่มเพื่อดูแลสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในการส่งเสริมการผลิตข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ และควบคุมการผลิตข้าวให้ได้มาตรฐานโดยทีมงานและสมาชิกที่ผ่านการอบรม เพื่อตรวจประเมินตั้งแต่การวางแผนการปลูกและก่อนการเก็บเกี่ยว</p>

ประเด็น	การดำเนินงาน
	<p>๒. สมาชิกมีการลงหุ้น ช่วงแรกจะกำหนดหุ้นละ ๕๐ บาท และปรับขึ้นมาเป็นหุ้นละ ๑๐๐ บาท และมีการปันผลหุ้นให้สมาชิกในการประชุมสามัญประจำปี</p> <p>๓. กำหนดราคาซื้อขายผลผลิตสูงกว่าราคาของตลาดกิโลกรัมละ ๑ บาท</p> <p>๔. มีการสนับสนุนศักยภาพของสมาชิก โดยให้สมาชิกเข้ารับการอบรม เช่น การคัดเมล็ดพันธุ์ การทำปุ๋ยอินทรีย์ การพยากรณ์ เป็นต้น</p>
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	ข้าวหอมมะลิอินทรีย์แปรรูป มาตรฐาน IFOAM, GI และผ่านกระบวนการผลิตที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสากล ได้แก่ CERES USDA และ FAIR TRADE
๔. การตลาด	<p>๑. ภายในประเทศ : จำหน่ายเป็นข้าวสารบรรจุถุง ในแบรนด์ข้าวอ้อม น้ำอ้อม และรับผลิต OEM</p> <p>๒. ตลาดต่างประเทศ : จำหน่ายให้ประเทศในกลุ่มยุโรป สหรัฐอเมริกา และแถบเอเชีย (จีน ฮองกง และเกาหลี)</p> <p>๓. ตลาด Online : จำหน่ายผ่าน Facebook : ข้าวอ้อมน้ำอ้อม</p>
๕. การขยายผล	ขยายเครือข่ายข้าวอินทรีย์ครอบคลุม ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดยโสธร อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ มุกดาหาร สกลนคร กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองของผลผลิตข้าวอินทรีย์ โดยที่การดำเนินงานของเครือข่ายจะมีการผลักดันให้คนรุ่นใหม่มาเป็นผู้นำ เพื่อเป็นการสร้างทายาทผู้ประกอบการและต่อยอดกิจการ
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง ในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์และการตรวจรับมาตรฐาน IFOAM และเป็นพี่เลี้ยงในการให้คำแนะนำการบริหารจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเครื่องจักร (เครื่องขั้ดมัน) และนวัตกรรมต่าง ๆ จากภาครัฐ
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	<p>๑. นโยบายส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ของภาครัฐ ส่งผลให้สมาชิกบางส่วนไปเข้าร่วมโครงการ และไม่นำข้าวมาจำหน่ายให้เครือข่าย</p> <p>๒. ข้าวที่ส่งออกทางเรือ มีการเสียด่างราคาสูง</p> <p>๓. การตรวจรับรองมาตรฐานมีความซับซ้อน สมาชิกบางรายขาดความเข้าใจ</p>

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ก.

๓.๒.๒ ประเภทการผลิตไม้ผล

ข้อมูลจาก ๑) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตมะม่วงนอกฤดูบ้านมาบเหียง จังหวัดปราจีนบุรี และ ๒) วิสาหกิจชุมชนทุเรียนแปลงใหญ่ หมู่ ๘ ตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี มีการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ ๙ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตมะม่วงนอกฤดูบ้านมาบเหียง จังหวัดปราจีนบุรี

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	เกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนจากการปลูกมันสำปะหลังมาปลูกมะม่วงแทนเนื่องจากรายได้จากการปลูกมะม่วงนั้นสูงกว่าการปลูกมันสำปะหลังถึง ๕ เท่า และปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เกษตรกรได้มารวมกลุ่มกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตมะม่วงนอกฤดูบ้านมาบเหียงเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๓๑ ราย มีพื้นที่ ๑,๖๐๐ ไร่ วิสาหกิจชุมชนมีการระดมหุ้น และจดทะเบียนนิติบุคคล มีการจัดประชุมกลุ่มทุกเดือน และมีการประชุมเพื่อวางแผนการผลิตทุกครั้งเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบข้อมูลการบริหารจัดการภายในกลุ่ม รวมถึงเตรียมพร้อมสำหรับวางแผนการผลิตล่วงหน้า อีกทั้งมีการจัดทำบัญชีของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำรายได้ไปจัดสรรสวัสดิการให้แก่สมาชิกอย่างเท่าเทียม
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	๑. มะม่วงผลสด ตราสินค้า “แมงโก้แลนด์ปราจีนบุรี” ๒. ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากมะม่วง (มะม่วงมาตรฐานรอง ไม่ผ่านการคัดเกรด) เช่น มะม่วงกวน มะม่วงแช่อิ่ม ไซร์ปมะม่วง และน้ำมะม่วงพร้อมดื่ม เป็นต้น
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : วางจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า ตลาดผลไม้ ตลาดชุมชน ๒. ตลาดต่างประเทศ : ส่งจำหน่ายประเทศเวียดนาม มาเลเซีย กัมพูชา ญี่ปุ่น เกาหลี ๓. ตลาด Online : ประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านช่องทางออนไลน์
๕. การขยายผล	เชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การซื้อปุ๋ยจากวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตปุ๋ยในชุมชน การเชื่อมโยงการแปรรูปผลิตภัณฑ์กับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มสตรีในชุมชน เป็นต้น และส่งเสริมคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาสืบทอดกิจการ
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	๑. ด้านการผลิตมะม่วงผลสดได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัดในเรื่ององค์ความรู้เพื่อให้ได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี GAP ๒. ด้านการตลาด ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเข้ามาประชาสัมพันธ์

ประเด็น	การดำเนินงาน
๗. ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชน	ปัจจุบันการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร นอกจากจำนวน แรงงานจะไม่เพียงพอแล้ว แรงงานที่มีอยู่ในขณะนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่งผลต่อกำล้างการผลิตสินค้าของวิสาหกิจชุมชน

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ข.

ตารางที่ ๑๐ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนทุเรียนแปลงใหญ่ หมู่ ๘ ตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในชุมชนตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี ได้มารวม กลุ่มกันจัดตั้งเป็นแปลงใหญ่ทุเรียน ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ และได้มีการจดทะเบียน จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนทุเรียนแปลงใหญ่ หมู่ ๘ ตะเคียนทอง
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๒๙ ราย มีพื้นที่ ๖๐๐ ไร่ วิสาหกิจชุมชน มีการระดมหุ้น และจดทะเบียนนิติบุคคล สมาชิกทุกคนมีการจัดทำบัญชี สม่ำเสมอ และเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะปลูก ทางกลุ่มจะมีการนำข้อมูล ทางบัญชีดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ ภายในกลุ่มต่อไป
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	การผลิตและจำหน่ายทุเรียนผลสด
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : จำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า ตลาดชุมชน ๒. ตลาดต่างประเทศ : ส่งจำหน่ายประเทศจีน ๓. ตลาด Online : ประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านช่องทางออนไลน์
๕. การขยายผล	มีการสร้างภาคีเครือข่ายแปลงใหญ่เพื่อให้สามารถรับจำนวนคำสั่งซื้อ ผลผลิตในปริมาณมากได้ และส่งเสริมคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลาน ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาสืบทอดกิจการ
๖. การสนับสนุนขององค์กร ภาครัฐและเอกชน	๑. ด้านปัจจัยการผลิตได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร ในเรื่องของงบประมาณสำหรับซื้ออุปกรณ์เครื่องจักรกลทางการเกษตร ในโครงการยกระดับแปลงใหญ่ด้วยเกษตรสมัยใหม่และเชื่อมโยงตลาด ๒. ด้านการตลาดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐช่วยประชาสัมพันธ์ สินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ของส่วนราชการทั้งทางอำเภอและจังหวัด ๓. ด้านการเงินได้รับการสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
๗. ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชน	ขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ข.

๓.๒.๓ ประเภทการผลิตพืชผักและสมุนไพร

ข้อมูลจาก ๑) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านหนองศาลา จังหวัดราชบุรี และ ๒) วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเกษตรอินทรีย์บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี มีการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ ๑๑ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านหนองศาลา จังหวัดราชบุรี

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	บ้านหนองศาลามีลักษณะเป็นที่ดอนไม่สามารถปลูกข้าวได้ เกษตรกรจึงปลูกผักทำสวนแทน แต่ก็ยังมีการใช้สารเคมีในแปลงผักอยู่ ต่อมาเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาให้ห้องความรู้ด้านการผลิตพืชผักปลอดภัยและแนะนำให้ปลูกผักปลอดสารพิษโดยใช้สารชีวภัณฑ์ทดแทน ในปี ๒๕๕๗ ได้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรในชุมชน และในปี ๒๕๕๘ ได้จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านหนองศาลา
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๓๐ ราย มีพื้นที่ ๖๐๐ ไร่ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตรเกี่ยวกับการผลิตพืชผักปลอดภัย และได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยสมาชิกได้ช่วยกันรวบรวมผลผลิตภายในกลุ่มส่งตลาดกลางผักศรีเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นตลาดค้าส่ง จึงทำให้เกิดเป็นจุดกระจายสินค้าของกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เช่น การทำไอศกรีมมะพร้าวอ่อน และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ภายใต้ตราสินค้า “ผักปลอดภัยหนองศาลา” เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่ม
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	๑. ผักปลอดภัย ภายใต้ตราสินค้า “ผักปลอดภัยหนองศาลา” ๒. ผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ไอศกรีมมะพร้าวอ่อน เป็นต้น
๔. การตลาด	ภายในประเทศ : ตลาดกลางผักศรีเมือง จังหวัดราชบุรี
๕. การขยายผล	ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาสืบทอดกิจการและการทำงานของกลุ่ม
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	๑. ด้านความรู้ สำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรีและสำนักงานเกษตรอำเภอโพธารามได้มาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสารชีวภัณฑ์ การผลิตผักปลอดภัย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ๒. ด้านปัจจัยการผลิต สำนักงานเกษตรอำเภอโพธารามได้สนับสนุนปัจจัยการผลิตภายใต้โครงการเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย ๓. ด้านการตลาด สำนักงานเกษตรจังหวัดสนับสนุนช่องทางการจำหน่ายสินค้าปลีกถึงผู้บริโภคโดยตรง ณ ตลาดเกษตรกรจังหวัดราชบุรี และกำลังดำเนินการเข้าร่วมโครงการ BCG Model ในการส่งออกผักปลอดภัยของจังหวัดราชบุรี

ประเด็น	การดำเนินงาน
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	๑. ด้านการขอมาตรฐาน GAP เนื่องจากพืชผักมีอายุการเก็บเกี่ยวสั้นทำให้ช่วงระยะเวลาในการตรวจรับมาตรฐาน GAP มีค่อนข้างจำกัด ๒. การจดทะเบียนนิติบุคคลที่ต้องใช้เอกสารจำนวนมาก

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕จ.

ตารางที่ ๑๒ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรอินทรีย์บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	เดิมบ้านดงบังประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวนเป็นหลัก ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้เปลี่ยนมาปลูกไม้ดอกไม้ประดับแทน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ไม้ดอกไม้ประดับมีราคาตกต่ำ เกษตรกรจึงหาทางเลือกใหม่ด้วยการปลูกพืชสมุนไพร โดยเริ่มจากการปลูกเพื่อเป็นรายได้เสริม จนปัจจุบันกลายเป็นคู่ค้าหลักของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๒ ราย โดยแปลงปลูกได้รับการรับรองมาตรฐานแปลงเกษตรอินทรีย์สมาชิกกลุ่มมีการวางแผนการผลิตร่วมกับโรงพยาบาลอภัยภูเบศรทุกปี เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์คุณภาพและสารออกฤทธิ์ทางยาที่เป็นมาตรฐาน โดยในแต่ละปีจะมีการกำหนดปริมาณความต้องการสมุนไพรปีละประมาณ ๓๐๐ กิโลกรัม หรือเดือนละ ๓๐ กิโลกรัม โดยสมาชิกมีรายได้รายได้เฉลี่ย ๒๕,๐๐๐ – ๓๐,๐๐๐ บาท/คน/เดือน และในกลุ่มมีการบริหารจัดการด้านต้นพันธุ์สมุนไพร โดยขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ดและการปักชำต้นกล้าเพื่อให้สมาชิกนำไปปลูกต่อ
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	สมุนไพรจำนวน ๑๕ ชนิด เช่น หญ้าปักกิ่ง หญ้าหนวดแมว ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น ส่งให้กับทางโรงพยาบาลอภัยภูเบศร
๔. การตลาด	ตลาดในประเทศ : ส่งสมุนไพรอินทรีย์ ๑๕ ชนิด ให้กับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ยาและเวชภัณฑ์สมุนไพร
๕. การขยายผล	ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้เข้ามาสืบทอดกิจการและการดำเนินงานของกลุ่ม
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	วิสาหกิจชุมชนมีการวางแผนการผลิตร่วมกับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรทุกปี โดยการจัดทำเป็นบันทึกความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์คุณภาพและสารออกฤทธิ์ทางยาที่เป็นมาตรฐานส่งให้กับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ซึ่งในแต่ละปีจะมีการกำหนดปริมาณความต้องการสมุนไพรปีละ ๓๐๐ กิโลกรัม หรือเดือนละ ๓๐ กิโลกรัม ชนิดสมุนไพรตามความต้องการของโรงพยาบาลอภัยภูเบศร

ประเด็น	การดำเนินงาน
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	๑. ด้านการตลาด การทำสัญญาซื้อขายสมุนไพรกับต่างประเทศ เพื่อขยายตลาดยังไม่มี ความชัดเจนและขาดความเป็นธรรมในด้านราคา เมื่อเทียบกับสมุนไพรที่ใช้สารเคมี ๒. ด้านการจัดการการผลิต มีต้นทุนค่าแรงงานการกำจัดวัชพืชที่สูง

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ฉ.

๓.๒.๔ ประเภทการแปรรูปผลผลิตพืช

ข้อมูลจาก ๑) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านโคกสว่าง จังหวัดขอนแก่น และ ๒) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพผลไม้สดและผลผลิตเกษตรแปรรูปบ้านดอนทอง จังหวัดนครปฐม มีการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ ๑๓ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านโคกสว่าง จังหวัดขอนแก่น

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ สำนักงานเกษตรอำเภอเวียงใหญ่ได้ตั้งจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เรื่องการแปรรูปข้าว (ข้าวแตน) ขึ้น จึงเกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนและจดทะเบียนเป็นกลุ่มแม่บ้านโคกสว่าง
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๗๕ ราย สมาชิกร่วมกันผลิตข้าวแตนโดยนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาแปรรูป รวมถึงช่วยกันพัฒนาผลิตภัณฑ์เรื่อยมาเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ โดดเด่น มีเอกลักษณ์ เป็นที่นิยมของผู้บริโภค ส่วนการบริหารจัดการนั้นจะมีการปันผลรายปีตอบแทนให้กับสมาชิกกลุ่ม
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	ข้าวแตนสมุนไพรตราสินค้า “ข้าวแตนสมุนไพรสายทิพย์” ผลิตจากการนำเถากระพังโหมซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ทดแทนผงฟู ทำให้ข้าวพองตัว กรอบ ประกอบกับการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านสำหรับใช้แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด ขับลม มาพัฒนาผลิตภัณฑ์จนมีรสชาติเฉพาะตัว เป็นที่นิยมของผู้บริโภคและเป็นเอกลักษณ์ โดยมีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวแตนน้ำแดงโมสมุนไพร ข้าวแตนพืชน้ำสมุนไพรน้ำแดงโม รสมะม่วงหิมพานต์ รสสมุนไพรรวม รสตั้มยำกุ้ง รสชาใบหม่อน รสแกงเผ็ด รสแกงเขียวหวาน เป็นต้น โดยมีความสามารถในการผลิต ๑๕๐,๐๐๐ ห่อ/เดือน และได้รับมาตรฐานการผลิต Primary GMP ผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐาน ออย. มผช. และฮาลาล
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : รัยขายของฝาก ๒. ตลาด Online : ผ่าน Facebook

ประเด็น	การดำเนินงาน
๕. การขยายผล	สร้างเครือข่ายผ่านการเป็นแหล่งเรียนรู้ภายใต้ชื่อ “ศูนย์การเรียนรู้โตโยต้า ธุรกิจชุมชนพัฒนา” เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบการผลิตและการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ยังให้คนรุ่นใหม่มาปฏิบัติงานในบางส่วน เพื่อให้ซึมซับและสร้างความเข้าใจในการทำงาน
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	๑. ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์รสชาติใหม่และบรรจุภัณฑ์จากกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่งในธุรกิจเดียวกัน ๒. ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด นำความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตไปประยุกต์และถ่ายทอดให้เหมาะสมกับบริบทของธุรกิจ ทั้งยังต่อยอดความสำเร็จสู่ชุมชนอื่น ๆ ด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้ชื่อ “ศูนย์การเรียนรู้โตโยต้า ธุรกิจชุมชนพัฒนา” โดยมีการให้ความรู้วิธีการทำธุรกิจแบบมีอาชีพ ลดต้นทุนการผลิต ลดความสูญเสียพัฒนาระบบการผลิตและการบริหารจัดการ
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	การเตรียมคนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดกิจการ

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ช.

ตารางที่ ๑๔ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพผลไม้สดและผลผลิตเกษตรแปรรูปบ้านดอนทอง จังหวัดนครปฐม

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ พื้นที่หมู่บ้านดอนทองมีผู้ปลูกกล้วยหอมจำนวนมาก ทำให้ผลผลิตออกมาพร้อมกันในปริมาณมาก ส่งผลให้ราคาตกต่ำ จึงเกิดแนวคิดในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต เกิดการรวมกลุ่มกัน โดยกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๔๐ คน ทุนในการดำเนินการของกลุ่มได้จากการระดมหุ้นจากสมาชิก โดยทางกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ กระจายไปสู่สมาชิก ให้ช่วยกันดำเนินกิจการตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีการประชุมเพื่อหารือแนวทาง กระบวนการ และขั้นตอนการพัฒนา กิจการของวิสาหกิจชุมชนให้แก่สมาชิกได้รับทราบ และยังได้รับคัดเลือก เป็นวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐

ประเด็น	การดำเนินงาน
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	กล้วยฉาบจากกล้วยหอมทอง โดยใช้ชื่อตราสินค้า “กล้วยเพลิน” และผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.), มาตรฐาน GMP, มาตรฐาน HACCP, เครื่องหมายฮาลาล, หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และ อย.
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : วางจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า รวมถึงงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ของภาครัฐ ๒. ตลาดต่างประเทศ : ส่งจำหน่ายประเทศจีน ลาว มาเลเซีย สิงคโปร์ ๓. ตลาด Online : ประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านช่องทางออนไลน์
๕. การขยายผล	๑. มีการสร้างเครือข่ายให้สมาชิกได้นำผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มาจำหน่ายร่วมกัน เช่น กล้วยน้ำว้าตาก ผลไม้กวน เป็นต้น ๒. มีการสร้างตัวแทนจำหน่ายในกลุ่มอาหาร ขนมและของฝาก ๓. เป็นแหล่งเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้แก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจประกอบกิจการดังกล่าว
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	๑. ด้านการผลิต ได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ในการแปรรูป รวมถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ขาดแคลนจากกรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการพัฒนาชุมชน ๒. ด้านการตลาด ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานพาณิชย์จังหวัด
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ส่งผลกระทบต่อผลประกอบการของวิสาหกิจชุมชน โดยทางกลุ่มแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการปรับลดต้นทุนการผลิตลง เช่น การลดจำนวนพนักงาน และการปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ช.

๓.๒.๕ ประเภทการผลิตประมง

ข้อมูลจาก ๑) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารทะเลบ้านกระเช้าขาว จังหวัดสมุทรสาคร และ ๒) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเมี่ยงปลาสาวยไทม์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ ๑๕ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารทะเลบ้านกระเช้าขาว จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	บ้านกระเช้าขาวมีการทำกะปิเป็นสินค้าหลักของแต่ละครัวเรือน แต่การจำหน่ายแบบครัวเรือนมีความไม่ยั่งยืน เนื่องจากจำนวนการผลิตน้อย ขาดความต่อเนื่องในการจำหน่ายและกำหนดราคา จึงมีการรวบรวมกลุ่ม

ประเด็น	การดำเนินงาน
	แม่บ้านชาวประมง ตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนขึ้นในปี ๒๕๕๑ โดยช่วงแรกได้จำหน่ายให้กับแม่ค้าคนกลาง แต่ไม่สามารถตั้งราคาได้เนื่องจากสินค้ายังไม่ได้รับรองมาตรฐาน ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนมีกระบวนการผลิตและสินค้าที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน สร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้บริโภค
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๗ คน ดำเนินกิจการและบริหารจัดการโดยสมาชิก มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ๑ คณะ เพื่อตัดสินใจร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการรับซื้อผลผลิต การแปรรูปและควบคุมคุณภาพ การทำตลาด และการทำแบรนด์ “เรือไทย” เพื่อสื่อสารและสร้างเอกลักษณ์ของสินค้า มีการขอรับรองตรา ออย., CODEX, OTOP ๕ ดาว เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือจากผู้บริโภค และมีการระดมทุนจากสมาชิก และมีการปันผลให้สมาชิกปีละ ๑ ครั้ง โดยช่วง ๕ ปีแรกที่ประกอบกิจการยังไม่มีปันผล เนื่องจากนำผลประกอบการที่ได้ไปพัฒนาอาคารโรงเรือนและสถานที่ผลิตให้ได้รับมาตรฐาน มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อย เดือนละ ๑ ครั้ง และมีการกำหนดกฎระเบียบที่มีความชัดเจน
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	กะปิตรา “เรือไทย” น้ำปลาหวาน หมักแห้ง และอาหารทะเลแปรรูปตามฤดูกาล
๔. การตลาด	ภายในประเทศ : จำหน่ายที่ทำการวิสาหกิจชุมชน ร้านค้าชุมชน
๕. การขยายผล	<ol style="list-style-type: none"> ๑. มีเครือข่ายกับชาวประมงพื้นบ้าน จำนวน ๘ ราย ๒. เครือข่ายร้านค้า จำนวน ๔ ร้าน ๓. ปัจจุบันมีทายาทเข้ามาร่วมดำเนินการ ๑ ท่าน
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงโรงเรือนให้ได้รับมาตรฐาน Primary GMP เพื่อขอรับรอง ออย. ๒. การสนับสนุนบรรจุภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนให้มีความสวยงามและเหมาะสมกับสินค้า ๓. บูดจำหน่ายสินค้าและงานประชาสัมพันธ์สินค้า ๔. การอบรมเรื่องตลาดออนไลน์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเข้าถึงตลาดได้เพิ่มขึ้น ๕. การอบรมแปรรูปสินค้าให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น กะปิตรา น้ำปลาหวาน เป็นต้น เพื่อสร้างความหลากหลายในการจำหน่ายสินค้าและเพิ่มโอกาสทางการตลาด
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> ๑. ขาดความรู้เรื่องการตลาดออนไลน์ โดยเฉพาะการเข้าถึง Platform ออนไลน์ที่เป็นที่นิยม เช่น Shopee หรือ Lazada ๒. ขาดการใช้เทคโนโลยีมาพัฒนากระบวนการผลิต โดยปัจจุบันยังใช้การผลิตแบบวิถีพื้นบ้าน

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ง.

ตารางที่ ๑๖ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเมี่ยงปลาสายไหม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	เมื่อ ๒๐ ปีก่อน ในพื้นที่ตำบลเกาะหลักมีปลาจิ้งจั้ง (ปลาขนาดเล็ก) และปลาสายไหมค่อนข้างมาก จึงมีการนำปลาสายไหมมาทดลองทำเป็นเมี่ยงปลา เพื่อบริโภคในครัวเรือนและเป็นของฝาก ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ปี ๒๕๔๘ เริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน มีสมาชิกเริ่มต้น จำนวน ๑๐ ราย เพื่อให้มีรูปแบบในการประกอบกิจการ และบริหารจัดการที่มีความชัดเจนขึ้น
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๕ ราย การบริหารจัดการใช้รูปแบบคณะกรรมการ โดยสมาชิกแบ่งบทบาทการดูแลในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการผลิต และการแปรรูป ด้านการตลาดออฟไลน์และออนไลน์ มีการระดมหุ้น และปันผลให้สมาชิก โดยจะปันผลหลังจากมีการประชุมสามัญประจำปี มีการประชุมคณะกรรมการเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อติดตามความก้าวหน้า ปัญหาและร่วมกันหาหนทางในการแก้ไขปัญหา หรือการวางแผนทางการตลาดให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีการเพิ่มพูนทักษะ ที่จำเป็นให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	เมี่ยงปลาสายไหม ปลาจิ้งจั้งทรงเครื่อง ๖ รสชาติ น้ำพริกปลาจิ้งจั้ง สับปะรดกวน และขนมปังไส้สับปะรด
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : จำหน่ายที่ Tops, Foodland, Golden Place เป็นหลัก จำหน่ายตามร้านขายของฝากในพื้นที่ และบูธจำหน่ายสินค้าของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ๒. ตลาด online : เช่น Lazada เป็นต้น
๕. การขยายผล	๑. มีการสร้างเครือข่ายกับชาวประมงพื้นบ้าน จำนวน ๑๐ ราย ในการรับซื้อผลผลิตปลา ๒. เครือข่ายร้านค้าของฝากจำนวน ๕ ร้าน สำหรับการวางสินค้า ๓. ปัจจุบันมีทายาท จำนวน ๕ คน เข้ามามีส่วนร่วมโดยเริ่มจากเข้ามาเรียนรู้
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	๑. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน มีการอบรมพัฒนาทักษะในหลักสูตร การแปรรูป ได้รับสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงอาคารแปรรูป และวัสดุอุปกรณ์ในการแปรรูปจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมประมง เป็นต้น ๒. การออกบูธจำหน่ายสินค้าของหน่วยงานภาครัฐ ๓. องค์กรความรู้เกี่ยวกับการทำตลาดออนไลน์
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	๑. สินค้าส่วนใหญ่มีการรับรองมาตรฐาน อย. เรียบร้อยแล้ว แต่บางสินค้ายังขาดข้อมูลโภชนาการ ซึ่งมีต้นทุนค่าใช้จ่ายผลิตภัณฑ์ละ ๒๐,๐๐๐ บาท ๒. สมาชิกขาดองค์ความรู้ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์แบบออนไลน์

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ง.

๓.๒.๖ ประเภทการผลิตปศุสัตว์

ข้อมูลจาก ๑) วิสาหกิจชุมชนไก่อดำสมุนไพรบ้านเชิงหวาย จังหวัดพิษณุโลก และ ๒) วิสาหกิจชุมชนปศุสัตว์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี มีการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ ๑๗ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนไก่อดำสมุนไพรบ้านเชิงหวาย จังหวัดพิษณุโลก

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	บ้านเชิงหวายเป็นพื้นที่แหล่งเลี้ยง การปลูกพืชให้ผลผลิตค่อนข้างน้อย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เกษตรกรได้รับการอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่อดำ ซึ่งเป็นสินค้าที่มีความต้องการในตลาดค่อนข้างสูง จึงปรับเปลี่ยนมาเลี้ยงกันเพิ่มขึ้น และมีการรวมตัวตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๙ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้เข้าระบบการผลิตแบบแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต และสร้างอำนาจในการต่อรองราคาได้มากขึ้น
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๒๐ ราย มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยมีประเด็นสำคัญที่กำหนดร่วมกัน ๔ ประเด็น คือ การควบคุมการเลี้ยงและการตรวจสอบคุณภาพ การควบคุมกระบวนการแปรรูป และการคัดเลือกวัตถุดิบที่ใช้ในการแปรรูป การทำตลาด และการหาช่องทางการจัดจำหน่าย การประชาสัมพันธ์สินค้า อีกทั้งยังมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล มีการระดมทุน ระดมหุ้น และจัดตั้งกองทุนของวิสาหกิจชุมชนในการประกอบกิจการให้มีความมั่นคง รวมถึงมีระบบการจัดทำบัญชีที่เป็นรูปธรรมตรวจสอบได้ โดยจะแสดงผลประกอบการเป็นรายเดือนให้สมาชิกทราบ รวมถึงมีการทำ BMC ร่วมกันของสมาชิก โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยง และมีการหาตลาดและจัดทำข้อตกลงสำหรับการซื้อขายล่วงหน้า
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	ไก่อดำสมุนไพรแบบพาสเจอร์ไรซ์พร้อมรับประทาน โดยสินค้าได้เครื่องหมาย ออย., โรงเรือนได้รับมาตรฐาน GMP
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : จำหน่ายที่ทำการวิสาหกิจชุมชน ๒. ตลาดต่างประเทศ : มีการส่งออกไปประเทศจีน ฮองกง และเกาหลีใต้ เป็นต้น โดยทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ๓. ตลาด online : ผ่านทาง Facebook และเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ
๕. การขยายผล	๑. เครือข่ายผู้ผลิตอาหารสัตว์ในพื้นที่ ๒. เครือข่ายผู้ปลูกพืชสมุนไพร สำหรับกระบวนการแปรรูป ๓. เครือข่ายทางด้านการตลาดและจุดวางจำหน่าย ๔ แห่ง ๔. อยู่ระหว่างการฝึกให้ทายาทซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการประกอบกิจการมากขึ้น ตั้งแต่การให้เข้าอบรมด้านการเลี้ยงและการแปรรูป รวมทั้งให้เข้ามาทำงานด้านประชาสัมพันธ์และการตลาด

ประเด็น	การดำเนินงาน
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	<p>๑. ด้านองค์ความรู้ สถาบันการศึกษา มีบทบาทสนับสนุนองค์ความรู้ การขยายพันธุ์ไก่ให้มีคุณภาพ ลักษณะเนื้อไก่และขนาดตรงกับความต้องการของตลาด และองค์ความรู้ด้านการแปรรูป เพื่อให้คงรสชาติ และเก็บรักษาได้นานขึ้นโดยที่คุณภาพยังคงเดิม</p> <p>๒. ด้านแหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำ ได้รับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถขยายกิจการได้</p>
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๔ เป็นช่วงที่มีการระบาดของโควิด ๑๙ และโรคระบาดในสัตว์ปีกค่อนข้างหนัก ทำให้จำหน่ายได้ลดลง

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ค.

ตารางที่ ๑๘ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนปศุสัตว์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	<p>ชุมชนบ้านลาดเป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรที่หลากหลายทั้งการปลูกพืชและปศุสัตว์ โดยเฉพาะด้านปศุสัตว์จะมีวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับการเลี้ยง การแปรรูป และการปลูกพืชอาหารสัตว์ค่อนข้างมาก แต่อยู่ในรูปแบบกิจการเดี่ยว ไม่มีการเชื่อมโยงกัน วิสาหกิจชุมชนจึงเกิดแนวคิดที่จะร่วมดำเนินกิจการร่วมกัน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนปศุสัตว์เพชรบุรี เกิดจากการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๗ แห่ง โดยจดทะเบียนเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในปี ๒๕๖๐ เพื่อพัฒนาระบบการเลี้ยงโคเนื้อตั้งแต่ต้นทาง (การคัดเลือกโคพ่อแม่พันธุ์) กลางทาง (โคขุนและการแปรรูปโคเนื้อ) และปลายทาง (การตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย และประชาสัมพันธ์) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากโคเนื้อีมูลค่าสูงขึ้น และสร้างเอกลักษณ์เฉพาะ</p>
๒. การบริหารจัดการ	<p>มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการจะเป็นผู้แทนของวิสาหกิจชุมชน ๗ แห่ง ประกอบด้วยวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกหญ้าโคเนื้อเพชรบุรี (บ้านน้ำทรัพย์) วิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงไส้เดือนเพชรบุรี วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปอาหารฮาลาลเนื้อสัตว์เพชรบุรี วิสาหกิจชุมชนหนองโสนร่วมใจ วิสาหกิจชุมชนเตาตาลบ้านหม้อ วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรเลี้ยงโคบ้านห้วยทาบ และวิสาหกิจชุมชนพุทธวรรค์โคเนื้อเพชรบุรี โดยแต่ละวิสาหกิจชุมชนจะเป็นฝ่ายหลักในการประกอบกิจการ ได้แก่ ฝ่ายผลิตอาหารสัตว์ ฝ่ายเลี้ยงและควบคุมคุณภาพการผลิต ฝ่ายแปรรูปและพัฒนาสินค้า ฝ่ายการตลาดและติดต่อประสานงาน นอกจากนี้ ยังมีภาระค้ำของสมาชิก เพื่อใช้เป็นกองทุนในการดำเนิน</p>

ประเด็น	การดำเนินงาน
	<p>กิจการในรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีการพัฒนาองค์ความรู้ของสมาชิกในด้านต่าง ๆ ผ่านการอบรมให้ความรู้ในหลักสูตรการเลี้ยงและการแปรรูป รวมทั้งการสร้างช่องทางการตลาด มีระบบบัญชีของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแยกออกมาจากวิสาหกิจชุมชนอย่างชัดเจน ใช้นโยบายตลาดนำการผลิต โดยทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าและวางแผนร่วมกันตั้งแต่การผลิตจนถึงการแปรรูป</p>
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	<p>โคเนื้อและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเนื้อโค เช่น โคตุ๋นสมุนไพร เนื้อแดดเดียว เป็นต้น</p>
๔. การตลาด	<p>๑. ภายในประเทศ : จำหน่ายสินค้าในนามของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในตลาดของชุมชนและภายนอกชุมชน ๒. ตลาดต่างประเทศ : มีการทำ Business Matching กับประเทศในตะวันออกกลาง</p>
๕. การขยายผล	<p>๑. เครือข่ายผู้ผลิตพืชเลี้ยงสัตว์ปลอดภัย ๒. เครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรที่ใช้แปรรูปโคตุ๋น ๓. เครือข่ายจุดจำหน่ายสินค้า ๔. การสืบทอดทายาทผู้เลี้ยงโค ส่วนมากจะเป็นการส่งต่อกันภายในครัวเรือนเกษตรกร ในส่วนของทายาทด้านการบริหารจัดการและการแปรรูปจะเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม</p>
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	<p>๑. ด้านองค์ความรู้ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดมีบทบาทส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อให้มีคุณภาพดี และส่งเสริมการปลูกพืชอาหารสัตว์คุณภาพ ๒. องค์ความรู้ด้านการแปรรูป ได้รับการสนับสนุนความรู้ที่ใช้ในการแปรรูปโคตุ๋นสมุนไพรและเนื้อแดดเดียว เพื่อให้สามารถจำหน่ายได้ในตลาดที่กว้างมากขึ้น ๓. งบประมาณและปัจจัยเสริมหนุนการดำเนินกิจกรรมในระยะเริ่มจัดตั้งเครือข่าย และการเข้าถึงแหล่งทุนดอกเบี้ยต่ำ</p>
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	<p>๑. การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งระบาดหนักในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕ ๒. ตลาดออนไลน์เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จึงต้องมีการอบรมสมาชิกที่มีความพร้อมให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น</p>

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕ค.

๓.๒.๗ ประเภทอื่น ๆ

ข้อมูลจาก วิสาหกิจชุมชนผ้ามัดหมี่บ้านหัวฝาย จังหวัดขอนแก่น มีการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ ๑๙ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผ้ามัดหมี่บ้านหัวฝาย จังหวัดขอนแก่น

ประเด็น	การดำเนินงาน
๑. ความเป็นมา	ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เกิดการรวมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผู้ผลิตและจำหน่ายผ้าไหม เพื่อแก้ปัญหาการกดราคาผ้าไหมของพ่อค้าคนกลาง และปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น
๒. การบริหารจัดการ	ปัจจุบันมีสมาชิก ๑๗๐ คน สมาชิกเครือข่าย ๗๐ คน มีระเบียบข้อบังคับกลุ่มชัดเจน โดยมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม จำนวน ๑๖ คน มีวาระ ๒ ปี มีการแบ่งงานเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้ ฝ่ายการผลิต ฝ่ายการตลาด ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ ฝ่ายช่าง มีการทำระบบบัญชีและระบบเอกสารที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้
๓. สินค้า/ผลิตภัณฑ์เด่น	๑. การผลิตและจำหน่ายเส้นไหมดิบ ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ชุดผ้าไหมสำเร็จรูป การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไหม เช่น สบู่และแชมพูจากโปรตีนไหม ซึ่งผลิตภัณฑ์ผ้าไหมได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยต่าง ๆ เช่น ชนิด Royal Thai Silk ตรานกยูงสีทอง ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ และชนิด Thai Silk ตรานกยูงสีน้ำเงิน ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และ OTOP ๔ - ๕ ดาว ๒. รางวัลที่กลุ่มได้รับ คือ ประกาศนียบัตรเป็น “นครแห่งผ้ามัดหมี่โลก World Craft City for Ikat (Mudmee)” จาก World Craft Council AISBL ๒๕๖๑
๔. การตลาด	๑. ภายในประเทศ : ร่วมงานจำหน่ายสินค้าของหน่วยงานต่าง ๆ ๒. ต่างประเทศ : มีการจำหน่ายไปยังต่างประเทศ ๓. ตลาด Online : ประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านช่องทาง Social Media
๕. การขยายผล	๑. สร้างเครือข่ายด้านการผลิตและการตลาดแบบครบวงจรกับทางภาครัฐ เอกชนและกลุ่มองค์กรในพื้นที่ ทั้งเครือข่ายด้านวัตถุดิบด้านการผลิตผ้าไหม ด้านการตลาด และด้านองค์ความรู้ ๒. รับสมัครคนรุ่นใหม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน ๓. มีศูนย์เรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะและแนวคิดให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนและบุคคลภายนอก ๔. ร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมให้กับเยาวชนในท้องถิ่น

ประเด็น	การดำเนินงาน
๖. การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐและเอกชน	ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จนทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าสีบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมการทอผ้าไหม
๗. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	ปัญหาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ เนื่องจากผ้าไหมเป็นผ้าที่ไม่ให้ความอบอุ่นและดูแลรักษายาก จึงไม่เหมาะสำหรับการใช้งานในประเทศเมืองหนาวหรือประเทศที่มีอากาศร้อนเพราะเนื้อผ้าไหมนั้นไม่ระบายเหงื่อ ซึ่งทางกลุ่มต้องการให้มีการวิจัยพัฒนาเนื้อผ้าให้มีความเหมาะสมกับเมืองที่มีอากาศหนาวและอากาศร้อน เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายในตลาดต่างประเทศได้มากขึ้น

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๖๕จ.

๓.๓ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

๓.๓.๑ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยได้รวมตัวกันเพื่อนำผลผลิตทางการเกษตรสู่การแปรรูปและดำเนินธุรกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางเพื่อเปิดพื้นที่ของเศรษฐกิจชุมชน การรวมตัวกันของคนในชุมชนมีความหมายเพื่อประกอบกิจการ สร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพด้วยการพึ่งตนเอง กระบวนการผลิตใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร แรงงาน และทุนในชุมชน ใช้ฐานภูมิปัญญาเป็นต้นทุนในการผลิต โดยกำหนดทิศทางและอนาคตขององค์กรด้วยตนเอง หน่วยราชการมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนให้ความรู้และคำแนะนำ วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ถูกนำมาใช้ในการตอบสนองต่อวิธีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฐานที่มั่นหรือฐานรากทางเศรษฐกิจ โดยมีเหตุผลที่สนับสนุนอย่างน้อย ๕ ประการ คือ

๑) วิสาหกิจชุมชนเกิดจากคนในชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อประกอบธุรกิจขนาดเล็กซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากทำให้สามารถผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนในเศรษฐกิจรากหญ้า ส่งผลให้ชุมชนมีความมั่นคงในการผลิตและการบริโภค มีกำลังซื้อในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินทุน

๒) วิสาหกิจชุมชนเป็นโอกาสในการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนได้เข้าใจและสามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบทุนของชุมชนท้องถิ่น ได้มีโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ ก่อให้เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งขึ้น

๓) วิสาหกิจชุมชนช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน ให้มีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ในบรรพบุรุษ ในท้องถิ่น ในภูมิปัญญาที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน

๔) วิสาหกิจชุมชนเป็นฐานรากของเศรษฐกิจชุมชนที่ช่วยสร้างความมั่นคงในแบบชีวิตพื้นฐานแบบพอเพียง มีกลไกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้มาพัฒนาเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการ อาศัยหลักความสามัคคีอันก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสมาชิกและชุมชน มีการดำเนินการแบบบูรณาการโดยเป็นการประกอบกิจการที่เชื่อมโยงเข้าสู่วงจรชีวิตของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนบรรลุเป้าหมายของการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในท้ายที่สุด

๕) หลักการของวิสาหกิจชุมชนเน้นในด้านของการดำเนินการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริม พร้อมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างรายได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนาารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น

๓.๓.๒ ผลกระทบมวลรวมในประเทศ (GDP) ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME)

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Micro-entrepreneurs, Small and Medium-sized Enterprises) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๔ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑ กำหนดให้ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้แก่ กิจการที่มีการจ้างงาน รายได้มูลค่าสินทรัพย์ถาวร หรือทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้ว ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยกฎกระทรวง ซึ่งกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๖๒ (ตารางที่ ๒๐) คำนิยามของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีการกำหนดขนาดกิจการโดยพิจารณาจากการจ้างงาน และรายได้ ดังนั้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจึงเป็นได้ทั้งกิจการเจ้าของคนเดียวหรือกิจการที่ดำเนินการโดยคณะบุคคล ทั้งนี้ จากนิยามดังกล่าวสามารถระบุได้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเช่นกัน แต่มีลักษณะเพิ่มตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘

ตารางที่ ๒๐ นิยามวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

ประเภท กิจการ	วิสาหกิจขนาดย่อม				วิสาหกิจขนาดกลาง	
	วิสาหกิจรายย่อย		วิสาหกิจขนาดย่อม			
	รายได้ต่อปี (ล้านบาท)	การจ้างงาน (คน)	รายได้ต่อปี (ล้านบาท)	การจ้างงาน (คน)	รายได้ต่อปี (ล้านบาท)	การจ้างงาน (คน)
การผลิต	ไม่เกิน ๑.๘	ไม่เกิน ๕	ไม่เกิน ๑๐๐	ไม่เกิน ๕๐	เกิน ๑๐๐ - ๕๐๐	เกิน ๕๐ - ๒๐๐
บริการ/ ค้าส่ง/ หรือค้าปลีก	ไม่เกิน ๑.๘	ไม่เกิน ๕	ไม่เกิน ๕๐	ไม่เกิน ๓๐	เกิน ๕๐ - ๓๐๐	เกิน ๓๐ - ๑๐๐

หมายเหตุ : ในกรณีที่กิจการมีจำนวนการจ้างงานที่เข้าลักษณะของวิสาหกิจประเภทหนึ่ง แต่มีรายได้ที่เข้าลักษณะของวิสาหกิจอีกประเภทหนึ่ง ให้ถือรายได้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

ที่มา : กฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๖๒, ๒๕๖๒.

จากรายงานสถานการณ์ MSME ปี ๒๕๖๔ ของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่า ในปี ๒๕๖๔ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ของไทยมีมูลค่า ๑๖.๑๘ ล้านล้านบาท โดยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ ๑.๕ เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลมาจากการเริ่มฟื้นตัวจากสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ที่เริ่มระบอบมาตั้งแต่ช่วงต้นปี ๒๕๖๓ และส่งผลกระทบต่อทุกปี ๒๕๖๓ เมื่อพิจารณา GDP ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) โดยวิสาหกิจชุมชนจัดอยู่ในกลุ่มของวิสาหกิจรายย่อย (Micro) พบว่า ในปี ๒๕๖๔ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (GDP ของ MSME) มีมูลค่า ๕.๖๐ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๓ ร้อยละ ๓.๗ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๓๔.๖ ต่อ GDP รวมทั้งประเทศ ในขณะที่ GDP ของวิสาหกิจขนาดใหญ่มีมูลค่า ๑๐.๕๘ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๓ ร้อยละ ๑๓.๗๖ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๖๕.๔ ต่อ GDP รวมทั้งประเทศ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าถึงแม้บทบาทต่อการเติบโตของ GDP และการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศยังคงเป็นวิสาหกิจขนาดใหญ่ (Large - Entrepreneurs : LE) แต่ในขณะเดียวกันวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) ซึ่งวิสาหกิจชุมชนถูกจัดเป็นวิสาหกิจประเภทนี้ กำลังมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจไทยมากขึ้น โดยมีส่วนช่วยผลักดันให้การเติบโตของ GDP ของประเทศเพิ่มขึ้นและจะกลายเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยฟื้นเศรษฐกิจไทยในยุคหลังโควิด ๑๙ ได้ โดยเห็นได้จากรายงานสถานการณ์ MSME ปี ๒๕๖๕ ของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ภาคการเกษตรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) มีมูลค่า ๒๙,๕๓๓ ล้านบาท ซึ่งมีมูลค่าน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทอื่น แต่เมื่อดูอัตราการขยายตัว พบว่า มีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ ๔.๖ เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) มีโครงสร้างทางธุรกิจที่ไม่ซับซ้อนและใช้เงินลงทุนไม่มาก จึงสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งผู้ประกอบการมีการปรับตัว ทั้งการดำเนินธุรกิจผ่านช่องทางออนไลน์ การลดค่าใช้จ่าย

หรือการบริหารจัดการธุรกิจแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม นอกจากนี้ในปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ รัฐบาลได้มีนโยบายในการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านโครงการและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจภาคการเกษตร ส่งผลให้ธุรกิจภาคการเกษตรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยโครงการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจภาคการเกษตร เช่น โครงการยกระดับแปลงใหญ่ด้วยเกษตรสมัยใหม่และเชื่อมโยงตลาดที่ดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นการสนับสนุนงบประมาณให้กับวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่นำไปซื้อเทคโนโลยีในการผลิตที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตต่อยอดด้านคุณภาพมาตรฐานแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่มและเชื่อมโยงการตลาด และสร้างโอกาสในการเพิ่มคุณภาพผลผลิตและผลตอบแทนจากการผลิต การลดต้นทุนการผลิต เกิดการเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ในพื้นที่อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเกิดการจ้างงานทำให้เกิดรายได้หมุนเวียนในภาคการเกษตรและชุมชนมากขึ้น และสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ที่ผ่านมาได้

สำหรับในภาคธุรกิจการเกษตร ดัชนีความเชื่อมั่นผู้ประกอบการ MSME เฉลี่ย ปี ๒๕๖๕ อยู่ที่ระดับ ๔๙.๕ เนื่องจากมีความต้องการผลผลิตทางการเกษตรต่อเนื่อง ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งส่งผลดีต่อรายได้ของภาคการเกษตร แต่ในด้านปศุสัตว์ยังคงต้องแบกรับภาระค่าอาหารสัตว์ที่เพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง ประกอบกับสภาพอากาศส่งผลต่อต้นทุนในการดูแลผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะน้ำ อาหารเสริมของพืชและสัตว์ ปุ๋ย และสารเคมีทางการเกษตร

๓.๓.๓ สถานภาพและมูลค่าการส่งออกที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรของวิสาหกิจรายย่อย

วิสาหกิจรายย่อย (Micro) เป็นกลุ่มวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างผู้ประกอบการใหม่ สร้างรายได้ให้แก่ประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงาน รวมทั้งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน จากรายงานสถานภาพวิสาหกิจรายย่อยของประเทศไทยโดยสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (๒๕๖๕) พบว่า เมื่อพิจารณาอัตราการขยายตัววิสาหกิจรายย่อยจำแนกตามการจัดตั้งกิจการ นิติบุคคล และวิสาหกิจชุมชนมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้าอยู่ที่ร้อยละ ๕.๗๗ และร้อยละ ๗.๔๒ ตามลำดับ ซึ่งอัตราการขยายตัวนี้เป็นตัวเลขค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการรายใหม่มีแนวโน้มที่จะอยู่ในระบบและยินยอมชำระภาษีเงินได้อย่างถูกต้องมากขึ้น และเมื่อพิจารณาอัตราการขยายตัววิสาหกิจรายย่อยจำแนกตามภาคธุรกิจ จะพบว่าทุกภาคธุรกิจมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า โดยเฉพาะในภาคบริการและธุรกิจการเกษตรที่มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้าอยู่ที่ร้อยละ ๕.๗๗ และร้อยละ ๑.๘๘ ตามลำดับ สอดคล้องกับอัตราการขยายตัวในภาพรวม ทั้งนี้ มีสาเหตุจากการที่ผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบต้องลดต้นทุนด้วยการให้พนักงานพักงานอย่างไม่มีกำหนด โดยเฉพาะในภาคท่องเที่ยวและภาคการผลิต ด้วยเหตุนี้จึงมีแรงงานกว่าล้านคนเดินทางกลับภูมิลำเนาและตัดสินใจกลับไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่บ้านเกิด เนื่องจากมีที่ดินและครอบครัวเป็นเกษตรกรเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นอกจากนี้ แรงงานบางส่วนยังได้เริ่มต้นประกอบอาชีพการให้บริการต่าง ๆ เพราะเป็นธุรกิจที่เน้นใช้ความสามารถ ทักษะที่มี และไม่มี ความจำเป็นต้องลงทุนมาก

สำหรับมูลค่าการส่งออกโดยรวมของวิสาหกิจรายย่อย ในปี ๒๕๖๕ คิดเป็น ๒๔,๐๓๕ ล้านบาท พบว่า มูลค่าการส่งออกของภาคการผลิตในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรม (กลีกรวม, ปศุสัตว์, ประมง) คิดเป็น ๘๙๙ ล้านบาท โดยประเทศที่มีมูลค่าการส่งออกมากที่สุด คือ ประเทศจีน มีมูลค่าประมาณ ๕๔๘ ล้านบาท รองลงมาเป็นประเทศซีเบีย มีมูลค่าประมาณ ๑๕๔ ล้านบาท และประเทศญี่ปุ่น และฮ่องกง มีมูลค่าประมาณประเทศละ ๓๓ ล้านบาท ภาคการผลิตในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมเกษตร คิดเป็น ๒๐๑ ล้านบาท ในส่วนภาคธุรกิจการเกษตร พบว่า มีมูลค่าการส่งออกในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรม (กลีกรวม, ปศุสัตว์, ประมง) คิดเป็น ๗๘ ล้านบาท กลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมเกษตร คิดเป็น ๒ ล้านบาท

๓.๓.๔ ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เป็นข้อมูลที่สามารถอธิบายภาพรวมด้านเศรษฐกิจของจังหวัดได้เนื่องจากเป็นการประมวลรวมรายได้ที่มาจากกิจกรรมการผลิตทั้งหมดที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ของจังหวัด โดยใช้พื้นฐานแนวความคิดเช่นเดียวกับการจัดทำสถิติผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ตัวเลขสถิติ GPP นับเป็นเครื่องชี้ที่แสดงทั้งขนาด (Volume) ของรายได้จากการผลิตของจังหวัด และสามารถใช้อธิบายทิศทางการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ในช่วงเวลาต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแสดงโครงสร้างการผลิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้

จากข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน รวม ๘๒,๐๙๐ แห่ง ณ สิ้นปี ๒๕๖๕ พบว่า จังหวัดที่มีวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด ๑๐ อันดับแรก ได้แก่ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี นครราชสีมา มหาสารคาม ขอนแก่น อุดรธานี สกลนคร เชียงใหม่ และชัยภูมิ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเนื่องจากโครงสร้างเศรษฐกิจของภาคมีขนาดเล็ก เป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงานและมันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นข้าวคุณภาพดีที่สุดของประเทศ อีกทั้งยังมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมากที่สุด ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและภูมิปัญญาที่หลากหลาย ทำให้เกิดการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการผลิตสินค้าหลายประเภท อาทิ ข้าว มันสำปะหลัง โคนือ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เครื่องจักสาน เป็นต้น และจังหวัดที่มีวิสาหกิจชุมชนน้อยที่สุด ๑๐ อันดับ ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดในภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ได้แก่ สมุทรสาคร สิงห์บุรี กรุงเทพมหานคร สมุทรสงคราม ระนอง ตราด นครนายก อ่างทอง นนทบุรี และภูเก็ต (ตารางที่ ๒๑)

เมื่อพิจารณา GPP ภาคการเกษตรของกลุ่มจังหวัดที่มีจำนวนวิสาหกิจรายย่อย (Micro) มาก จากข้อมูลตามตารางที่ ๒๑ พบว่า การมีจำนวนวิสาหกิจรายย่อยมาก มีแนวโน้มจะส่งผลให้ GPP ภาคการเกษตรสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มในจังหวัดที่มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนมาก จะมี GPP ภาคการเกษตรสูงเช่นเดียวกัน ดังนั้น หากภายในจังหวัดมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มและประกอบกิจการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจของชุมชนเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้ GPP ภาคการเกษตร มีแนวโน้มด้านการเติบโตของรายได้ภายในจังหวัดเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต ส่งผลให้ทิศทางการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

ตารางที่ ๒๑ จังหวัดที่มีวิสาหกิจชุมชนมากและน้อยที่สุด ๑๐ อันดับแรก ปี ๒๕๖๕ และผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP)

จังหวัด	GPP (ล้านบาท)	GPP ภาคเกษตร (ล้านบาท)	จำนวน MSME (แห่ง)				วิสาหกิจชุมชน (แห่ง)
			Micro	S	M	รวม	
จังหวัดที่มีวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด ๑๐ อันดับแรก ปี ๒๕๖๕							
๑. ศรีสะเกษ	๕๕๓,๘๙๖.๖๕	๑๖๒,๑๑๔.๖๑	๔๑,๕๙๘	๒,๓๗๒	๑๖๙	๔๔,๑๓๙	๔,๐๘๔
๒. ร้อยเอ็ด	๕๘๐,๓๕๘.๔๓	๑๒๙,๘๑๗.๘๑	๕๑,๖๓๗	๓,๒๑๘	๒๐๕	๕๕,๐๖๐	๓,๙๘๐
๓. อุบลราชธานี	๙๓๖,๙๗๕.๓๕	๑๙๒,๒๕๓.๕๒	๖๐,๕๑๘	๔,๒๔๙	๓๔๓	๖๕,๑๑๐	๓,๔๓๓
๔. นครราชสีมา	๒,๑๗๕,๘๑๒.๗๗	๓๓๘,๘๗๒.๔๒	๕๒,๑๘๔	๘,๓๒๒	๗๗๙	๖๑,๒๘๕	๒,๗๙๗
๕. มหาสารคาม	๔๔๓,๖๔๘.๖๓	๑๐๔,๐๘๗.๓	๓๘,๓๙๓	๒,๑๖๐	๑๑๗	๔๐,๖๗๐	๒,๗๖๘
๖. ขอนแก่น	๑,๕๙๘,๖๙๔.๔๑	๑๗๖,๘๓๒.๗๒	๖๕,๗๗๑	๕,๘๖๖	๔๗๕	๗๒,๑๑๒	๒,๗๓๐
๗. อุตรดิตถ์	๘๔๓,๓๖๗.๑	๑๕๒,๐๐๔.๔๖	๔๒,๓๑๐	๓,๖๓๐	๓๓๒	๔๖,๒๗๒	๒,๗๐๑
๘. สกลนคร	๔๔๘,๗๑๐.๒๖	๑๒๐,๒๕๑.๑๑	๓๕,๐๑๘	๒,๐๐๕	๑๕๓	๓๗,๑๗๖	๒,๖๗๔
๙. เชียงใหม่	๑,๘๐๒,๗๑๐.๔๔	๓๖๙,๘๓๓.๔๒	๙๖,๓๐๒	๑๒,๐๘๓	๖๙๗	๑๐๙,๐๘๒	๒,๔๙๒
๑๐. ชัยภูมิ	๔๘๙,๕๘๔.๘๗	๑๔๐,๑๖๕.๒	๓๖,๖๑๘	๒,๑๕๓	๑๗๕	๓๘,๙๔๖	๒,๔๗๓
จังหวัดที่มีวิสาหกิจชุมชนน้อยที่สุด ๑๐ อันดับแรก ปี ๒๕๖๕							
๑. สมุทรสาคร	๒,๙๖๘,๖๒๘.๖๓	๙๗,๔๕๒.๒๖	๒๕,๗๙๗	๙,๓๗๒	๑,๔๑๒	๓๖,๕๘๑	๑๗๘
๒. สิงห์บุรี	๒๑๑,๓๙๖.๒๗	๒๙,๑๙๙.๓๓	๑๐,๓๔๙	๘๑๙	๘๒	๑๑,๒๕๐	๑๙๐
๓. กรุงเทพมหานคร	๓๘,๘๖๕,๖๓๒.๑๓	๑๙,๔๔๔.๗๘	๓๗๑,๖๒๑	๑๓๐,๗๒๑	๑๖,๘๓๖	๕๑๙,๑๗๙	๒๐๓
๔. สมุทรสงคราม	๑๘๐,๒๖๗.๑๙	๓๑,๐๖๙.๔	๖,๔๘๔	๑,๐๓๙	๗๓	๗,๕๙๖	๒๐๕

จังหวัด	GPP (ล้านบาท)	GPP ภาคเกษตร (ล้านบาท)	จำนวน MSME (แห่ง)				วิสาหกิจชุมชน (แห่ง)
			Micro	S	M	รวม	
๕. ระนอง	๒๐๘,๖๖๒.๖๔	๘๖,๙๑๘.๖๑	๗,๖๖๑	๘๗๗	๘๙	๘,๖๒๗	๒๓๒
๖. ตรัง	๓๒๐,๗๓๙.๕๖	๑๔๖,๘๐๕.๓	๘,๐๗๑	๑,๐๖๑	๖๗	๙,๑๙๙	๒๓๗
๗. นครนายก	๒๑๕,๗๕๐.๙๕	๔๙,๙๔๗.๖๘	๙,๙๗๗	๙๒๓	๗๘	๑๐,๙๗๘	๒๔๐
๘. อ่างทอง	๒๒๔,๙๐๓.๒๓	๔๐,๗๑๖.๙๔	๑๑,๐๙๓	๑,๑๙๑	๘๕	๑๒,๓๖๙	๒๙๔
๙. นนทบุรี	๒,๓๗๕,๖๓๓.๕๓	๓๘,๐๓๙.๗๓	๕๘,๖๘๐	๑๘,๙๒๕	๑,๘๓๖	๗๙,๔๔๑	๓๐๘
๑๐. ภูเก็ต	๑,๔๗๘,๑๘๘.๖๖	๕๐,๒๘๑.๓๘	๓๖,๓๕๘	๙,๖๑๓	๔๐๓	๔๖,๓๗๔	๒๓๕

- ที่มา : ๑. กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๕ก.
 ๒. กรมการปกครอง, ๒๕๖๕.
 ๓. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๓.
 ๔. สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, ๒๕๖๕ก.

๓.๔ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานราก ผ่านกลไกการส่งเสริมการรวมกลุ่มและประกอบกิจการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นได้ ซึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยกระดับศักยภาพได้นั้น หน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญยิ่งในการเสริมหนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรนั้นมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งแต่ละหน่วยก็มีบทบาทและภารกิจในการให้การสนับสนุนแก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร ได้สรุปบทบาทของหน่วยงานที่ร่วมเป็นหน่วยงานภาคีที่ให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ ไว้ ดังนี้

๓.๔.๑ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นหนึ่งในภารกิจและหน้าที่รับผิดชอบตามแผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตามมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- ๑) รับผิดชอบงานประชุม และกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ
- ๒) จัดทำแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการ
- ๓) ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และกองทุนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างมีเอกภาพและประสิทธิภาพ
- ๔) จัดให้มีข้อมูลสถิติเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบการเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้สามารถเติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน
- ๕) จัดให้มีการอบรมและให้ความรู้แก่วิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการประกอบการ การนำวัตถุดิบทรัพยากร หรือภูมิปัญญามาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหาทุน หรือการตลาด

๓.๔.๒ กรมการข้าว

กรมการข้าวมีภารกิจในการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากข้าว สนับสนุนการสร้างระบบการจัดการสินค้าข้าวที่ดี ซึ่งที่ผ่านมากรมการข้าวได้ดำเนินการสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวและการแปรรูป โดยจัดให้มีการอบรมสร้างความรู้และพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๓.๔.๓ กรมประมง

กรมประมงมีภารกิจในการยกระดับการประมงไทยให้แข่งขันได้ โดยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตอย่างคุ้มค่าเพื่อให้เกิดผลผลิตที่ต่อเนื่องและมั่นคง รวมถึงการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ช่วยเพิ่มทั้งผลผลิตและมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ่านการสร้างอัตลักษณ์พื้นถิ่น พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพความปลอดภัยในกระบวนการผลิตให้มีมาตรฐาน

๓.๔.๔ กรมปศุสัตว์

กรมปศุสัตว์มีภารกิจในการพัฒนาการปศุสัตว์ด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพิ่มมูลค่าสินค้าสู่ตลาดโลกให้เติบโตอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาและยกระดับระบบการผลิตสินค้าปศุสัตว์ตลอดห่วงโซ่อุปทานให้มีประสิทธิภาพ ได้มาตรฐานระดับสากลและมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นการยกระดับมูลค่าสินค้าปศุสัตว์ผ่านการพัฒนางานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการปศุสัตว์ให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

๓.๔.๕ กรมหม่อนไหม

กรมหม่อนไหมมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน สร้างกลุ่มเกษตรกรและระบบเครือข่าย รวมทั้งการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการผลผลิตหม่อนไหม ซึ่งกรมหม่อนไหมได้ดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาระบบการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกร รวมถึงวิสาหกิจชุมชนด้านหม่อนไหม

๓.๔.๖ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีภารกิจพัฒนาการบริหารจัดการด้านการเงินการบัญชีแก่สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคง ยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการพัฒนาระบบบัญชีและมีการควบคุมภายในที่ดี และน่าเชื่อถือ สามารถจัดทำบัญชีขั้นต้น งบทดลอง งบการเงิน รวมถึงสามารถใช้ข้อมูลทางการเงินและการบัญชีในการบริหารจัดการได้

๓.๔.๗ กรมการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษา วิเคราะห์ เพื่อกำหนดนโยบาย และแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้กับวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการและประสานงานโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่านการสร้างสรรคนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว

๓.๔.๘ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมมีบทบาทและภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชนในภาคอุตสาหกรรม ให้มีสมรรถนะและขีดความสามารถในการประกอบการที่เป็นเลิศและมีความยั่งยืน ผ่านการเพิ่มสมรรถนะและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันด้วยนวัตกรรมองค์ความรู้และภูมิปัญญาเพื่อนำมาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์

๓.๔.๙ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นองค์กรหลักด้านคุ้มครองผู้บริโภค การควบคุม กำกับดูแลตรวจสอบเฝ้าระวังทั้งก่อนและหลังผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และส่งเสริมผู้ประกอบการด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ พัฒนาศักยภาพ และเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการ ให้สามารถประกอบการได้ตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด รวมถึงยกระดับมาตรฐานการประกอบการ ให้สามารถแข่งขันได้

๓.๔.๑๐ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีบทบาทในการบูรณาการ และผลักดันการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดเล็กและขนาดย่อมซึ่งรวมถึงวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถเติบโตและแข่งขันได้ในระดับสากล รวมถึงการจัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม และให้การอุดหนุนหรือช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

๓.๔.๑๑ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า

กรมพัฒนาธุรกิจการค้ามีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้เรื่องการจัดทะเบียนจัดตั้ง นิติบุคคล การจัดทำบัญชี การบริหารจัดการและการตลาด โดยได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของวิสาหกิจชุมชนในด้านการทำบัญชีอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ วิสาหกิจชุมชน ให้สามารถพัฒนาเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้ในอนาคต นอกจากนี้ ยังได้นำเทคโนโลยีพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) มาใช้ยกระดับศักยภาพ ของผู้ประกอบการให้สามารถขยายธุรกิจการค้าผ่านช่องทางออนไลน์ รวมถึงการเจรจาจับคู่ทางธุรกิจ (Business Matching) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาช่องทางการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการชุมชน

๓.๔.๑๒ กรมสรรพากร

กรมสรรพากรเป็นองค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่จัดเก็บภาษี รวมถึงการเสนอนโยบาย ทางภาษีต่อกระทรวงการคลัง และที่ผ่านมาเพื่อให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนา ให้เกิดความยั่งยืน กรมสรรพากรได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๘๕ (พ.ศ. ๒๕๖๕) ออกตามความ ในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร ยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของวิสาหกิจชุมชน ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เฉพาะที่เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญหรือคณะบุคคลที่ไม่ใช่ นิติบุคคล ซึ่งมีเงินได้ไม่เกิน ๑.๘ ล้านบาทต่อปี สำหรับเงินได้พึงประเมินที่ได้รับตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๒ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๘

๓.๔.๑๓ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นสถาบันที่ให้ความช่วยเหลือ ทางด้านการเงินในการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรของประเทศเพื่อให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิต และรายได้จากการเกษตร โดยผ่านทางบริการสินเชื่อจำพวกต่าง ๆ เพื่อยกระดับการผลิตของวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการจ้างงานในชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อมกันอีกด้วย

๓.๔.๑๔ ธนาคารออมสิน

ธนาคารออมสินเป็นสถาบันการเงินที่ส่งเสริมการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก และส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ช่วยสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับชุมชน ทำให้เกิดเงินทุนหมุนเวียนในระบบกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

จากบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้างต้น สามารถสรุปบทบาทจำแนกตามกิจกรรมที่สนับสนุนตลอดห่วงโซ่อุปทานได้ตามตารางที่ ๒๒

ตารางที่ ๒๒ แสดงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน จำแนกตามกิจกรรมที่สนับสนุน

หน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน			
ด้านการผลิต	ด้านการรวบรวมผลผลิต/การแปรรูป	ด้านการตลาด	ด้านอื่น ๆ (การทำบัญชี การยกเว้นภาษี และแหล่งเงินทุน)
<ul style="list-style-type: none"> - กรมส่งเสริมการเกษตร - กรมการค้าข้าว - กรมประมง - กรมปศุสัตว์ - กรมหม่อนไหม 	<ul style="list-style-type: none"> - กรมส่งเสริมการเกษตร - กรมการค้าข้าว - กรมประมง - กรมปศุสัตว์ - กรมหม่อนไหม - กรมการพัฒนาชุมชน - กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม - สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม - กรมพัฒนาธุรกิจการค้า 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม - กรมพัฒนาธุรกิจการค้า - กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ - กรมสรรพากร - ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร - ธนาคารออมสิน

ที่มา : ประมวลโดยกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๕.

๓.๕ แผนงานโครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

๓.๕.๑ โครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

แนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ มุ่งเน้นการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผ่านการบูรณาการร่วมกับภาคีทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ โดยมีกรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นแกนกลาง ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ ผ่านโครงการสำคัญของแต่ละหน่วยงาน

จากการรายงานผลการดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของหน่วยงานภาคีผ่านโครงการสำคัญประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ในงานสัมมนาบูรณาการงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนหน่วยงานภาคี ครั้งที่ ๑/๒๕๖๖ ที่ดำเนินการโดยกรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง กรมการข้าว กรมปศุสัตว์ กรมหม่อนไหม และหน่วยงานภายนอก ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาธุรกิจการค้า มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผ่านโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงาน ซึ่งจะมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ในการบริหารจัดการทุนของวิสาหกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินทุน ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเกื้อหนุนกิจการของวิสาหกิจชุมชนมากกว่าการสนับสนุนในรูปของปัจจัยและเงินให้เปล่า

สำหรับการดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรนั้น สามารถสรุปความสอดคล้องของโครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารประกอบการสัมมนาบูรณาการงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนหน่วยงานภาคี ครั้งที่ ๑/๒๕๖๖ และเอกสารงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ ของสำนักงานงบประมาณ ได้ดังนี้

ตารางที่ ๒๓ โครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

โครงการ	เป้าหมาย	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงาน รับผิดชอบ
ด้านการเกษตร			
๑. โครงการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน : สนับสนุนกลไกการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ส่งเสริมและพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ	วิสาหกิจชุมชน ๘๘๒ แห่ง*	๒๗.๕๗๙๑	กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร

โครงการ	เป้าหมาย	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงาน รับผิดชอบ
๒. โครงการพัฒนาระบบตลาดภายใน สำหรับสินค้าเกษตร (ตลาดเกษตรกร)	ตลาดเกษตรกร ๗๗ จังหวัด	๕.๙๘๗๑	สำนักส่งเสริมและ จัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริม การเกษตร
๓. โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร ตามอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น	เกษตรกรผู้ผลิตไม้ผล ๑,๕๕๐ ราย	๓๖.๑๑๒๕	
๔. โครงการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสมุนไพร	เกษตรกร ๑,๑๑๐ ราย	๓.๗๕๐๐	สำนักส่งเสริมและ จัดการสินค้าเกษตร
๕. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แมลงเศรษฐกิจ	กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง แมลงเศรษฐกิจ ๖๐๐ ราย	๒.๑๒๓๑	กรมส่งเสริม การเกษตร
๖. โครงการยกระดับสถาบันเกษตรกร ให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร : พัฒนาศักยภาพการจัดทำบัญชี วิสาหกิจชุมชน	วิสาหกิจชุมชน ๘๐๐ แห่ง *	๖.๕๕๙๐	กรมตรวจบัญชี สหกรณ์
๗. โครงการส่งเสริมตลาดผู้บริโภค ผลไม้ไทย : ส่งเสริมช่องทางการจำหน่าย ผลผลิต ๑๐ แห่ง	เกษตรกร สมาชิก วิสาหกิจชุมชน และสมาชิกสถาบัน เกษตรกร ผู้ปลูกผลไม้ และผลิตสินค้าผลไม้ แปรรูป ๗,๗๒๐ ราย	๓.๘๓๐๙	องค์การตลาด เพื่อเกษตรกร
๘. โครงการเชื่อมโยงตลาดข้าวสาร คุณภาพ : ส่งเสริมช่องทางการจำหน่าย ผลผลิต ๑๒ แห่ง และ จัดกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ข้าวสารคุณภาพ ๒๗ ครั้ง	เกษตรกร สมาชิก วิสาหกิจชุมชน และสมาชิกสถาบัน เกษตรกร ผู้ปลูกข้าว หรือผลิตข้าวสาร และผลิตภัณฑ์แปรรูป จากข้าวสาร ๓,๐๙๓,๔๔๗ ราย	๑.๗๔๓๘	องค์การตลาด เพื่อเกษตรกร
๙. โครงการตำบลมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กิจกรรม ส่งเสริมอาชีพด้านการประมง)	เกษตรกร สมาชิก วิสาหกิจชุมชน และสมาชิกสถาบัน เกษตรกร ๑๒๕ ราย	๒๒.๖๖๙๕	กรมประมง
๑๐. โครงการยกระดับคุณภาพ มาตรฐานสินค้าเกษตร : กิจกรรมพัฒนา ผลิตภัณฑ์ประมง	เกษตรกร สมาชิก วิสาหกิจชุมชน และ สมาชิกสถาบัน เกษตรกร ๒๐ ราย	๓.๒๒๓๗	กรมประมง

โครงการ	เป้าหมาย	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงาน รับผิดชอบ
๑๑. โครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่	แปลงใหญ่ ๑๔ แห่ง	๑๗.๓๓๐๗	กรมประมง
๑๒. โครงการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนประมง : กิจกรรมพัฒนาอาชีพชุมชนประมง	ชุมชนประมง ๒๐๐ ชุมชน	๒๕.๑๖๕๖	กรมประมง
๑๓. โครงการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดโคเนื้อสุรินทร์วากิวครบวงจร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันให้เกษตรกร	กลุ่มเกษตรกร ๕ แห่ง	๑๓.๗๘๓๐	กรมปศุสัตว์
๑๔. โครงการพัฒนาศักยภาพการผลิตและการตลาดโคเนื้อรองรับ FTA	เครือข่ายวิสาหกิจ ชุมชน ๔ เครือข่าย *	๐.๔๗๖๐	กรมปศุสัตว์
๑๕. โครงการพัฒนาเครือข่ายการผลิตและการตลาดไก่พื้นเมือง	กลุ่มเกษตรกร ๒๕ กลุ่ม	๑.๑๑๑๐	กรมปศุสัตว์
๑๖. โครงการส่งเสริมและพัฒนาหม่อนไหมอุตสาหกรรม	วิสาหกิจชุมชน ๑๑ แห่ง *	๐.๙๕๙๐	กรมหม่อนไหม
๑๗. โครงการส่งเสริมและพัฒนาหม่อนไหมหัตถกรรม	วิสาหกิจชุมชน ๑๙ แห่ง *	๑.๒๒๙๐	กรมหม่อนไหม
ด้านเศรษฐกิจฐานราก			
๑๘. โครงการส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาดภายในสำหรับสินค้าเกษตร	สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และ วิสาหกิจหรือกิจการ เพื่อสังคม ๑๕๐ กลุ่ม	๑๓.๙๙๖๐	กรมการค้า
๑๙. โครงการพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	กลุ่มเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน ๒๐ แห่ง	๔.๘๗๐๐	กรมหม่อนไหม
๒๐. โครงการยกระดับศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในการผลิตสินค้าชุมชน	ผู้ผลิต เกษตรกร ผู้ประกอบการ OTOP ๓,๘๐๐ คน	๒๒.๓๔๓๘	กรมการพัฒนา ชุมชน
๒๑. โครงการสร้างโอกาสทางการตลาด พัฒนาธุรกิจฐานรากด้วย E-Commerce	เกษตรกร และ ผู้ประกอบการชุมชน ให้เป็นผู้ประกอบการ ออนไลน์ยุคใหม่ ๓,๐๐๐ ราย	๙.๑๐๐๐	กองพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ กรมพัฒนาธุรกิจ การค้า

โครงการ	เป้าหมาย	งบประมาณ (ล้านบาท)	หน่วยงาน รับผิดชอบ
ด้านผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่			
๒๒. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานสินค้าเกษตรแปรรูป : กิจกรรมพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรแปรรูป	วิสาหกิจชุมชน ๑๕๔ แห่ง *	๗.๒๙๔๓	กรมส่งเสริม การเกษตร
๒๓. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานสินค้าเกษตรแปรรูป : พัฒนาศักยภาพการจัดทำบัญชีแก่วิสาหกิจชุมชน	วิสาหกิจชุมชน ๒๐๐ แห่ง *	๔.๐๖๐๐	กรมตรวจบัญชี สหกรณ์
๒๔. โครงการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากไทยในยุคหลังโควิด ๑๙	วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ในภาคการค้าและ บริการ รวม ๒ กลุ่ม *	๑.๖๕๐๐	สำนักงานนโยบาย และยุทธศาสตร์ การค้า กระทรวงพาณิชย์
ด้านการท่องเที่ยว			
๒๕. โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	วิสาหกิจชุมชน ๗๗ แห่ง *	๓.๓๓๗๘	กองส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริม การเกษตร
รวมงบประมาณสนับสนุน		๒๔๐.๒๘๔๙	

หมายเหตุ : * โครงการที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรโดยตรง

ที่มา : ๑. กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๖ข.

๒. สำนักงบประมาณ, ๒๕๖๕.

จากตารางที่ ๒๓ โครงการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ จากข้อมูลของหน่วยงานภาคีประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ และเอกสารงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ พบว่า มีเพียง ๙ โครงการ รวมงบประมาณสนับสนุน จำนวน ๕๓.๑๔๔๒ ล้านบาท ที่ระบุเป้าหมายในการส่งเสริมเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรโดยตรง ส่วนอีก ๑๖ โครงการ รวมงบประมาณสนับสนุน จำนวน ๑๘๗.๑๔๐๗ ล้านบาท มีเป้าหมายของโครงการที่ไม่ระบุเป้าหมายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยตรง แต่ผู้เข้าร่วมโครงการอาจมีวิสาหกิจชุมชนหรือสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเป็นเป้าหมายรวมอยู่ด้วย จึงแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการเป้าหมายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐยังไม่มีความชัดเจน

๓.๕.๒ การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๕ กำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมาตรา ๗๕ กำหนดให้มีการส่งเสริมกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลางของประชาชนและชุมชน เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้ การส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๘ เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นกิจการระดับฐานรากให้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒ เพื่อให้การดำเนินงานของพระราชบัญญัติเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ที่เปลี่ยนแปลงไป

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๓ กำหนดให้ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบาย มาตรการ และแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน รวมถึงมาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนให้พัฒนา ไปเป็นกิจการในระดับที่สูงขึ้น โดยคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๙ และแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาตามศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้า แต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม เทคโนโลยี ตลอดจนนโยบายของรัฐบาล และจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่เพิ่มขึ้นมาก ทำให้ยุทธศาสตร์ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและแนวทางการส่งเสริมไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบกับการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ บนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่รวมถึงวิสาหกิจชุมชน และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ และยกระดับเกษตรกรไปสู่การเป็น ผู้ประกอบการเกษตรที่มีความเข้มแข็ง และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นผู้ประกอบการ และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ ทุกระดับ รวมถึงเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนขยายช่องทางการตลาดโดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล ในการเข้าถึงและขยายช่องทางการตลาดให้เพิ่มมากขึ้น

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจัดทำ (ร่าง) แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนพัฒนาไปเป็นกิจการ ที่มีความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันทางการค้าได้ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนแบบบูรณาการ ในการ ถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรม การวิจัยและพัฒนา เพื่อยกระดับการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชน

ให้พัฒนาไปสู่กิจการในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งกลไกสำคัญในการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนตามจุดมุ่งหมายของแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ๕ แนวทาง และ ๑๗ วิธีการ รายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

แนวทางที่ ๑ ส่งเสริมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ๓ วิธีการ ได้แก่ (๑) การสร้างจิตสำนึกการเป็นผู้ประกอบการ (๒) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชน และ (๓) ส่งเสริมระบบการเงินและบัญชีวิสาหกิจชุมชน

แนวทางที่ ๒ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มและนวัตกรรมให้กับสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ๓ วิธีการ ได้แก่ (๑) ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน (๒) ส่งเสริมผลิตภาพการผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน และ (๓) ยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน

แนวทางที่ ๓ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดให้กับวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ๓ วิธีการ ได้แก่ (๑) ส่งเสริมความรู้ความสามารถด้านการตลาด (๒) เพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนให้มีความหลากหลาย และ (๓) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาสินค้าและบริการประจำถิ่นของวิสาหกิจชุมชน

แนวทางที่ ๔ สร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ๔ วิธีการ ได้แก่ (๑) ส่งเสริมและสนับสนุนให้กิจการวิสาหกิจชุมชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนต่ำ (๒) ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (๓) บ่มเพาะให้เกิดผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนรุ่นใหม่ และ (๔) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้ระบบธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการวิสาหกิจชุมชน

แนวทางที่ ๕ บูรณาการขับเคลื่อนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ๔ วิธีการ ได้แก่ (๑) ผลักดันให้มีการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานภาครัฐที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน (๒) บูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน (๓) ส่งเสริมให้มีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และ (๔) พัฒนาบุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชน

๓.๖ การประเมินศักยภาพเพื่อยกระดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดเป้าหมายที่ ๒ ไว้ว่า “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น” และได้กำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการประเมินความสำเร็จของเป้าหมายดังกล่าวไว้คือ “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ)” โดยปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ กำหนดค่าเป้าหมายวิสาหกิจชุมชน คือ วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดีไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕ และเมื่อสิ้นสุดแผนยุทธศาสตร์ชาติในปี พ.ศ. ๒๕๘๐ จะต้องมียุสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดีไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๕ ในการจัดลำดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนา

ระบบนิเวศการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะหน่วยงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้กำหนดให้ “วิสาหกิจชุมชนมีผลการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับดีถือว่าเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน”

๓.๖.๑ การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (๒๕๔๘ก) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้รู้ศักยภาพและความสามารถของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเรื่องทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนการดำเนินงาน การบริหารตลาด การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การบริหารสมาชิก กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ และผลลัพธ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางและวางแผนพัฒนาได้ตามความพร้อมของแต่ละวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการส่งเสริมและสนับสนุนให้สอดคล้องกับความพร้อมและศักยภาพของแต่ละวิสาหกิจชุมชนนั้นด้วย โดยในการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสรุปได้ดังนี้

๑) ขั้นตอนการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน

๑.๑) คณะทำงานในการประเมินศักยภาพ มี ๒ ระดับ ได้แก่

(๑) **ระดับจังหวัด** ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรจังหวัดและหน่วยงานภาคีตามที่เหมาะสม มีหน้าที่ให้ความรู้แก่ทีมพี่เลี้ยงระดับอำเภอเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน โดยสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญ และประโยชน์ของการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

(๒) **ระดับอำเภอ** ประกอบด้วย เกษตรอำเภอและทีมงาน หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน มีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง หรือผู้อำนวยการให้ความสะดวก ให้คำแนะนำแก่วิสาหกิจชุมชนในการประเมินศักยภาพ โดยการแนะนำ กระตุ้น ช่วยเหลือให้วิสาหกิจชุมชนวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดแผนการพัฒนาของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

๑.๒) **การดำเนินการประเมินบุคคลเป้าหมายที่เข้าร่วมการประเมิน** ควรประกอบด้วย ประธานวิสาหกิจชุมชน กรรมการ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน และผู้นำชุมชน โดยทำการประเมินโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus Group) ณ ที่ทำการวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ

๑.๓) **การสรุปผลจากแบบประเมิน** ภายหลังจากประเมิน ให้ทีมประเมินทำการสรุปผลการประเมินในแต่ละประเด็นของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

๑.๔) **การรายงานผลการประเมิน** ให้เลขานุการของทีมประเมินรายงานสรุปผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนแก่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด/กรุงเทพมหานคร ภายในสิ้นเดือนที่มีการประเมิน และรวบรวมแบบประเมินไว้ที่สำนักงานเกษตรอำเภอเพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในลำดับต่อไป

๒) ปัจจัยที่ใช้ในการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสามารถประเมินได้ ๒ ส่วน ประกอบด้วยส่วนที่ ๑ การประเมินกระบวนการ และส่วนที่ ๒ การประเมินผลลัพธ์ ดังนี้

๒.๑) ส่วนที่ ๑ การประเมินกระบวนการ ประกอบด้วย ๖ หมวด คือ

(๑) **ผู้นำและการบริหารจัดการ** เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยการดำเนินการของผู้นำในด้านการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและธุรกิจ ความรับผิดชอบต่อลูกค้าและสาธารณะ รวมทั้งการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในด้านการจัดการองค์กร การเงิน การบัญชี และการสวัสดิการให้แก่สมาชิก

(๒) **การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน** เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยการจัดทำแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ทั้งแผนการบริหารองค์กรและแผนประกอบการถ่ายทอดแผนให้แก่สมาชิกได้มีส่วนร่วม รวมไปถึงการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดและนำส่วนที่เป็นปัญหามาปรับปรุงแก้ไข

(๓) **การบริหารตลาด** เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยในการกำหนดลูกค้า แหล่งจำหน่ายสินค้าและการติดตามข้อมูลหลังการขาย

(๔) **การจัดการความรู้และข้อมูล** เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยการหาแหล่งความรู้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนเพื่อใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

(๕) **การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน** เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยการพัฒนาการสร้างขวัญกำลังใจและการให้ความร่วมมือของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

(๖) **การจัดการสินค้าหรือบริการ** เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยด้านกระบวนการผลิตและควบคุมคุณภาพสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน

๒.๒) ส่วนที่ ๒ การประเมินผลลัพธ์เป็นการประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยการประเมินผลลัพธ์สามารถแบ่งการประเมินในเชิงประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ได้ ๔ ด้าน

(๑) **ด้านประสิทธิภาพผลลัพธ์ตามภารกิจวิสาหกิจชุมชน** เป็นหัวใจหลักของการดำเนินการ วิสาหกิจชุมชนที่ต้องการให้พึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น ความต้องการผลลัพธ์ตามภารกิจเน้นเรื่องการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ คุณภาพชีวิตที่ดีที่สามารถพึ่งตนเองได้

(๒) **ด้านประสิทธิภาพผลลัพธ์คุณภาพสินค้าและบริการ** เน้นเรื่องสินค้าและบริการที่สามารถตอบโจทย์ของความต้องการของกลุ่มลูกค้าอย่างมีคุณภาพที่สามารถแสดงภาพลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ ที่ชัดเจนของกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถสร้างความแตกต่างจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นอื่น

(๓) **ด้านประสิทธิภาพผลลัพธ์ของการดำเนินงาน** เน้นเรื่องการลดต้นทุนในการดำเนินงาน ในแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในประเภทต่าง ๆ ในประเด็นเกี่ยวกับการนำทรัพยากรจากท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์เป็นหลักเพื่อลดต้นทุนการนำเข้าจากท้องถิ่นอื่น รวมทั้งลดความสูญเสียหรือความฟุ่มเฟือยในการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานในระบบการผลิตแต่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ

(๔) **ด้านประสิทธิภาพผลลัพธ์พัฒนาวิสาหกิจชุมชน** เน้นเรื่องการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่สามารถทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนที่สามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ด้วยการเพิ่มศักยภาพและความอยู่ดีกินดีของสมาชิกในชุมชน อีกทั้งได้รับความพึงพอใจเป็นอย่างไรในการเกิดวิสาหกิจชุมชน

๓) ประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินการผลิต การตลาด การบริหารสมาชิก เป็นต้น ซึ่งประโยชน์ของการประเมินศักยภาพ มีดังนี้

๓.๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบระดับความเข้มแข็งและผลลัพธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่ง และนำข้อมูลไปใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนตามความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนต่อไป

๓.๒) วิสาหกิจชุมชนได้ทราบศักยภาพของตนและนำข้อมูลมาใช้วางแผนพัฒนากิจการของตนเอง

๓.๖.๒ สถานการณ์การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕

ในปี ๒๕๖๕ มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน จำนวน ๘๒,๐๙๐ แห่ง และมีวิสาหกิจชุมชนที่ได้ประเมินศักยภาพแล้ว จำนวน ๘๐,๐๒๕ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๔๘ ของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั้งหมด โดยมีวิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพในระดับดี ร้อยละ ๒๕.๗๗ ระดับปานกลางร้อยละ ๕๘.๘๐ และระดับต้องปรับปรุงร้อยละ ๑๕.๔๓ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ในปี ๒๕๖๕ มีวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (ผลการประเมินศักยภาพในระดับดี) จำนวน ๒๑,๑๕๖ แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๗ เท่านั้น เมื่อพิจารณาเฉพาะผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ได้ประเมินศักยภาพแล้ว ๗๕,๑๕๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕๕ ของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ได้ประเมินศักยภาพแล้วมีผลการประเมินศักยภาพในระดับดีเฉลี่ยร้อยละ ๒๔.๐๑ ระดับปานกลางร้อยละ ๕๗.๕๐ และระดับต้องปรับปรุงร้อยละ ๑๘.๕๘ โดยหากแยกเป็นรายกิจกรรมพบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ประกอบกิจการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร มีร้อยละผลการประเมินศักยภาพในระดับดีมากที่สุด คือ ร้อยละ ๓๑.๗๖ รองลงมา คือ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ประกอบกิจการการผลิตพืช ร้อยละ ๒๔.๖๖ การผลิตประมง ร้อยละ ๒๐.๘๑ และการผลิตปศุสัตว์ร้อยละ ๑๙.๗๐ ตามลำดับ (ตารางที่ ๒๔)

ตารางที่ ๒๔ ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๕

ประเภทกิจการ ด้านการเกษตร	ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร						วิสาหกิจ ชุมชนที่ได้รับ การประเมิน ศักยภาพ ทั้งหมด (แห่ง)	ร้อยละ
	ระดับดี		ระดับปานกลาง		ระดับต้องปรับปรุง			
	วิสาหกิจ ชุมชน (แห่ง)	ร้อยละ	วิสาหกิจ ชุมชน (แห่ง)	ร้อยละ	วิสาหกิจ ชุมชน (แห่ง)	ร้อยละ		
๑. การผลิตพืช	๙,๑๓๘	๒๔.๖๖	๒๒,๐๖๔	๕๙.๕๕	๕,๘๕๒	๑๕.๗๙	๓๗,๐๕๔	๔๕.๑๔
๒. การผลิต ปศุสัตว์	๔,๓๗๐	๑๙.๗๐	๑๓,๑๙๘	๕๙.๔๙	๔,๖๑๖	๒๐.๘๑	๒๒,๑๘๔	๒๗.๐๒

ประเภทกิจการ ด้านการเกษตร	ผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร						วิสาหกิจ ชุมชนที่ได้รับ การประเมิน ศักยภาพ ทั้งหมด (แห่ง)	ร้อยละ
	ระดับดี		ระดับปานกลาง		ระดับต้องปรับปรุง			
	วิสาหกิจ ชุมชน (แห่ง)	ร้อยละ	วิสาหกิจ ชุมชน (แห่ง)	ร้อยละ	วิสาหกิจ ชุมชน (แห่ง)	ร้อยละ		
๓. การผลิต ประมง	๙๘๒	๒๐.๘๑	๒,๘๙๐	๖๑.๒๕	๘๔๖	๑๗.๙๓	๔,๗๑๘	๕.๗๕
๔. การแปรรูป และผลิตภัณฑ์ อาหาร	๓,๕๕๖	๓๑.๗๖	๕,๐๖๔	๔๕.๒๒	๒,๕๗๘	๒๓.๐๒	๑๑,๑๙๘	๑๓.๖๔
รวม	๑๘,๐๔๖	๒๔.๐๑	๔๓,๒๑๖	๕๗.๕๐	๑๓,๘๙๒	๑๘.๔๘	๗๕,๑๕๔	๙๑.๕๕

ที่มา : กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๖๕ก.

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น โดยมีเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนคือ วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕ (ค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) จากผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีศักยภาพในระดับดีเพียงร้อยละ ๒๔.๐๑ ซึ่งอาจจะมีความเสี่ยงในการบรรลุค่าเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ ส่วนจำนวนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีศักยภาพในระดับปานกลางพบว่า มีจำนวนเกินกึ่งหนึ่ง แสดงถึงมีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีศักยภาพในระดับปานกลางเฉลี่ยร้อยละ ๕๗.๕๐ ซึ่งหากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้รับการพัฒนาศักยภาพเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง จะมีแนวโน้มในการสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของกลุ่มดังกล่าวเพิ่มขึ้นและพัฒนาไปสู่ศักยภาพในระดับดีได้ ซึ่งจะส่งผลให้สามารถบรรลุเป้าหมายของแผนแม่บทย่อยได้ ดังนั้น เพื่อให้บรรลุค่าเป้าหมายตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร หน่วยงานภาครัฐควรมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเป้าร่วมกันในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้มีความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาศักยภาพการดำเนินธุรกิจวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ช่วยพัฒนาศักยภาพและเพิ่มทักษะด้านการผลิต การรวบรวม การแปรรูป รวมทั้งการบริหารจัดการการผลิต การตลาด เพื่อช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิก พร้อมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้งในด้านการผลิตและการตลาด

บทที่ ๔

ปัญหาและข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก

จากผลการพิจารณาศึกษา เรื่อง ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก ในส่วนของประเด็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรนั้น ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

๑. ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน
๒. ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน
๓. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร
๔. ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร
๕. ข้อคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐ

๔.๑ ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน

ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน แบ่งออกได้เป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิตสินค้า ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ ด้านการผลิตสินค้าของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑) วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อยกระดับศักยภาพ โดยเกิดจากสาเหตุหลัก ๒ ประเด็น ได้แก่

๑.๑) วิสาหกิจชุมชนไม่มีการนำผลการประเมินศักยภาพไปปรับปรุงกิจการของตนเอง รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนบางแห่งยังไม่มีการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนของตนเอง ซึ่งการที่วิสาหกิจชุมชนไม่มีการประเมินศักยภาพจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและการเติบโตของวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากการประเมินศักยภาพจะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนทราบถึงสถานการณ์การดำเนินงานในปัจจุบัน ความเข้มแข็ง จุดเด่น จุดอ่อนของกลุ่ม ความต้องการเพิ่มเติมที่ต้องการพัฒนา ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงและโอกาสในปัจจุบัน รับรู้ถึงความสำเร็จและความคืบหน้าในการปฏิบัติตามเป้าหมาย ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจให้กับสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเมื่อไม่มีการประเมินศักยภาพ จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนขาดฐานข้อมูลสำคัญเพื่อการวางแผน การพัฒนา และการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง รวมทั้งต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปช่วยพัฒนา ซึ่งหากวิสาหกิจชุมชนไม่ได้มีการปรับปรุงเพื่อยกระดับศักยภาพของตนเองอาจไม่สามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ และจะไม่ทราบว่าตนเองกำลังดำเนินกิจการไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่ และส่งผลให้สมาชิกอาจขาดความมั่นใจในการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน

๑.๒) วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการกำหนดแผนการประกอบกิจการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิก การที่สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการประกอบกิจการ ทำให้สมาชิกรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความสำคัญและความเคารพเท่าที่ควร ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความไม่พอใจ

และข้อขัดแย้งในองค์กร ซึ่งวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ที่ดำเนินการโดยประธานวิสาหกิจชุมชนเพียงคนเดียว จะทำให้เกิดข้อจำกัดในการตัดสินใจและขาดการบริหารจัดการที่หลากหลาย โดยการที่คน ๆ เดียวมีอำนาจสูงสุดจะส่งผลให้มีการละเมิดสิทธิและความเป็นธรรมของสมาชิกอื่น ๆ และส่งผลถึงการขาดการแสดงความเห็นร่วมกัน รวมถึงความกล้าในการนำเสนอความคิดที่สร้างสรรค์ที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของตนเอง ในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิก ประกอบกับในการจัดทำแผนประกอบกิจการนั้นวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการนำข้อมูลมาใช้ในการจัดทำแผน ทั้งแผนการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า แผนการตลาดและแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถปรับตัว และก้าวทันแนวโน้มความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ได้ เกิดการสูญเสียฐานลูกค้าที่มีอยู่เดิม และจะไปลดศักยภาพในการเติบโตของการดำเนินกิจการในระยะยาว

๒) วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง สาเหตุหลักมักเกิดจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการผลิตภายในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ค่าจ้างแรงงานที่ค่อนข้างสูง ค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องมือและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าอาหารสัตว์ และค่าปุ๋ย เป็นต้น

๓) วิสาหกิจชุมชนมีขีดความสามารถในการประกอบการและการจัดการเชิงธุรกิจค่อนข้างน้อย ทำให้สูญเสียความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งการขาดทักษะและความรู้ทางธุรกิจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องการที่จะประกอบกิจการและแข่งขันได้ในตลาด โดยพบว่าขาดความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการธุรกิจและการตลาดหรือการวางแผนที่เหมาะสม เนื่องจากไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทักษะธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน

๔) การจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนยังไม่เป็นระบบเพราะขาดความรู้ในการจัดทำบัญชี ทำให้ไม่สามารถจัดทำงบการเงินที่ถูกต้องและใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารจัดการกิจการได้ เช่น ทำให้ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริงเพื่อใช้ในการกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์ หรือวิสาหกิจชุมชนไม่มีการแยกบัญชีของวิสาหกิจชุมชนออกจากบัญชีส่วนบุคคลของสมาชิก เป็นต้น ซึ่งการจัดทำบัญชีเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็วิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจอื่น ๆ การมีระบบบัญชีที่เป็นระเบียบและถูกต้องจะช่วยให้ผู้จัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถตรวจสอบสถานะการเงินขององค์กรได้อย่างแม่นยำ และช่วยให้สามารถดำเนินกิจการหรือธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง

๕) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีอายุมากเนื่องจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นการประกอบกิจการที่ใช้แรงงานของสมาชิกในการประกอบการเป็นหลัก แต่เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างอายุของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจากฐานข้อมูลสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตร (๒๕๖๕) พบว่า แรงงานที่ใช้ในการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยพบว่าสมาชิกกว่าร้อยละ ๓๖ ของวิสาหกิจชุมชนเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป ซึ่งภายในระยะเวลา ๑๕ ปี ข้างหน้า หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงจะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป และหากไม่มีการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมในการดำเนินงาน อาจทำให้วิสาหกิจชุมชนบางส่วนต้องเลิกกิจการไปเนื่องจากขาดแคลนแรงงานในการประกอบกิจการหรือไม่สามารถพัฒนากิจการให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ ทั้งนี้ เนื่องจากสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ

อาจพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการ หรือการพัฒนากระบวนการผลิตโดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ยาก

๖) การเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ วิชาหกิจชุมชนหลายแห่งมีแนวคิดและแผนการพัฒนาธุรกิจที่ดี แต่ยังขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน เช่น วิชาหกิจชุมชนมีแผนการขยายกิจการ แต่ไม่สามารถขอกู้ยืมเงินจากธนาคารหรือรับการลงทุนจากหน่วยงานภายนอกได้ เพราะกลุ่มวิชาหกิจชุมชนมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการผ่อนค่างวด ไม่มีความมั่นคงทางการเงิน หรืออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่สูงเกินไป เป็นต้น

๗) การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ในปัจจุบันปรากฏการณ์ธรรมชาติที่แปรปรวนมากขึ้น เกิดสภาวะภูมิอากาศที่ไม่แน่นอน โดย Eckstein, Künzel and Schäfer (๒๐๒๑) รายงานว่า ประเทศไทย ถูกจัดอันดับเป็นประเทศที่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอันดับที่ ๙ จาก ๑๘๐ ประเทศ ประเทศไทยจึงมีโอกาสสูงที่จะเผชิญกับปัญหาสภาพอากาศที่สูงขึ้นกว่าปกติ โดยปัญหา Climate Risk ที่เห็นชัดเจนมากขึ้น คือ ภาวะเอลนีโญที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ปริมาณน้ำฝนลดน้อยลง ทำให้ไทยต้องเผชิญความเสี่ยงกับปัญหาขาดแคลนน้ำที่อาจทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคตจากปัญหาภาวะเอลนีโญที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อตรงต่อการเพาะปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ในวิชาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยผลกระทบต่อที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้ปริมาณผลผลิตพืชที่ลดลง หรือพืชไม่สามารถเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ ประกอบกับวิชาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรเพื่อรับมือภัยแล้ง จึงทำให้ไม่สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ส่งผลถึงปริมาณผลผลิตและรายได้ที่ลดลง

๔.๑.๒ ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของวิชาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑) ผลิตภัณฑ์ของวิชาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ใช้กระบวนการผลิตอย่างง่าย ไม่ซับซ้อน เน้นการผลิตสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและทรัพยากรในพื้นที่ของชุมชนเป็นหลัก จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ถูกเลียนแบบได้ง่าย ส่งผลให้ตลาดมีผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกันจำนวนมาก และมีความหลากหลายน้อยลง วิชาหกิจชุมชนจึงต้องแข่งขันทางด้านราคากับธุรกิจที่มีผลิตภัณฑ์คล้ายกัน ส่งผลให้มีการแข่งขันทางด้านราคาอย่างรุนแรงและทำให้วิชาหกิจชุมชนได้รับผลกำไรที่ลดลงจนส่งผลกระทบต่อกิจการ

๒) ผลิตภัณฑ์ของวิชาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรหรือมาตรฐานกระบวนการผลิต รวมทั้งไม่มีการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีไปใช้ในกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพมาตรฐาน เนื่องจากการผลิตสินค้าของวิชาหกิจชุมชนไม่ได้มีการจัดการสถานที่ผลิตอย่างเป็นระบบ ทำให้กระบวนการผลิตและการควบคุมคุณภาพไม่มีความคงที่และไม่แน่นอน ไม่มีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ไม่สามารถขอรับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์หรือมาตรฐานกระบวนการผลิตได้ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ไม่มีการสร้างตราสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ จึงทำให้ขาดโอกาสที่จะเติบโตเข้าเป็นส่วนหนึ่งของภาคอุตสาหกรรมในอนาคตได้

๓) การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรของวิชาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ใช้เงินทุนของกลุ่มหรือสมาชิกในการดำเนินงานซึ่งมีปริมาณเงินทุนจำกัด ประกอบกับในบางวิชาหกิจชุมชนไม่ต้องการกู้ยืมเงินเพื่อใช้ในการประกอบกิจการ จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้วิชาหกิจชุมชนต้องจำกัดขอบเขตการดำเนินกิจกรรมหรือการขยายกิจการตามความสามารถทางการเงิน ส่งผลให้การขยายหรือพัฒนากิจการให้ได้คุณภาพและมาตรฐานเป็นไปได้ยาก ส่งผลต่อการเติบโตและความก้าวหน้าของกิจการเป็นอย่างมาก

๔.๑.๓ ด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑) วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จำกัดอาศัยตลาดในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น การเกิดอุทกภัย การเกิดภาวะแล้งจากฝนทิ้งช่วง การแพร่ระบาดของโรคติดต่อร้ายแรง ทำให้วิสาหกิจชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม่ได้หรือจำหน่ายได้ลดลงเนื่องจากไม่สามารถผลิตสินค้าได้หรือการลดลงของความต้องการซื้อสินค้าของผู้บริโภค และจากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อยอดจำหน่ายสินค้าและส่งผลกระทบต่อรายได้ของวิสาหกิจชุมชนซึ่งเกี่ยวพันถึงรายได้ที่ลดลงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต่อไป

๒) วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่มีการสร้างระบบหรือวิธีการในการกระจายสินค้าไปยังตลาดหรือผู้บริโภค ทำให้สินค้าไม่สามารถเข้าถึงลูกค้าได้อย่างสะดวก ทั้งนี้ มีวิสาหกิจชุมชนจำนวนหนึ่งเริ่มทำการตลาดโดยใช้ช่องทางออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ และการใช้ช่องทางออนไลน์ทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเผยแพร่สินค้าและบริการได้กว้างขึ้น สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่มีขนาดใหญ่ในทุกพื้นที่ได้ รายได้จากจำหน่ายสินค้าและบริการมีการเพิ่มขึ้นเนื่องจากความสะดวกสบายในการเลือกซื้อสินค้าของลูกค้า การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยในการสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การทำการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ของวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดเกี่ยวกับค่าบริการและต้นทุนการขนส่งด้วย เนื่องจากการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์บางอย่างมีค่าบริการที่ต้องชำระ เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้แพลตฟอร์ม ค่าโฆษณา หรือค่าบริการการชำระเงินออนไลน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนในการทำธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งการส่งสินค้าในรูปแบบออนไลน์จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมสำหรับการบรรจุหีบห่อและการจัดส่งให้ถึงมือลูกค้า เป็นต้น

๓) การใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรยังมีจำกัด เนื่องจากสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการทำธุรกิจออนไลน์อยู่ในระดับน้อยส่วนใหญ่ใช้สมาร์ทโฟนเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร มีส่วนน้อยที่มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูลทางธุรกิจและประชาสัมพันธ์สินค้า ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเติบโตและความอยู่รอดของกิจการในยุคดิจิทัล วิสาหกิจชุมชนที่มีความรู้และทักษะที่จำกัดจะเข้าถึงลูกค้ารายใหม่ได้ยาก การมีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเชื่อมต่อและสื่อสารกับลูกค้าและคู่ค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความยืดหยุ่นในการปรับตัวและพัฒนาเพื่อรองรับสถานะการเปลี่ยนแปลงในตลาดได้มากยิ่งขึ้น เพราะการทำธุรกิจออนไลน์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเข้าถึงตลาดที่มีขนาดใหญ่และลูกค้าที่มีศักยภาพในระดับโลก

๔) วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่มีการสร้างแบรนด์สินค้าของตนเอง ถึงแม้ว่าสินค้าของวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่มีจุดขายและเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ขาดการนำจุดเด่นเหล่านั้นมาสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับรู้และจดจำแบรนด์ เพราะการสร้างแบรนด์สินค้าช่วยให้วิสาหกิจชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้นช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจให้กับลูกค้า สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าสามารถกำหนดราคาที่สูงขึ้นได้เนื่องจากได้รับความเชื่อมั่นจากลูกค้า หากไม่มีการสร้างแบรนด์สินค้าวิสาหกิจชุมชนอาจประสบความลำบากในการแข่งขันกับสินค้าจากแบรนด์ที่มีชื่อเสียงและความนิยมในตลาดทำให้ลูกค้าไม่มั่นใจในคุณภาพและความน่าเชื่อถือของสินค้าที่มาจากวิสาหกิจชุมชนนั้น

๕) การชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกและการแพร่ระบาดของโรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ รวมถึงภัยพิบัติต่าง ๆ ทำให้เกิดสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงและไม่แน่นอน ส่งผลต่อการขยายตัว

ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเกิดการเลิกจ้างงาน และเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับบริการ เช่น การท่องเที่ยว การบริการอาหารและเครื่องดื่มส่งผลให้อุปสงค์และการบริโภคภายในประเทศลดลงเนื่องจากผู้บริโภคขาดกำลังซื้อและมีรายได้ที่ลดลง รวมถึงความกังวลในเศรษฐกิจอาจส่งผลให้ผู้คนลดกำลังการซื้อสินค้าและบริการที่ไม่จำเป็นซึ่งส่งผลกระทบต่อการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เนื่องจากความต้องการของลูกค้าภายในประเทศลดลง

๖) วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีศักยภาพส่วนใหญ่ขาดความรู้และทักษะในการทำธุรกิจ ด้านการส่งออกสินค้าระหว่างประเทศ จึงทำให้การติดต่อและการเสนอขายสินค้าหรือบริการของวิสาหกิจชุมชน ต้องประสบกับความยุ่งยากและเกิดความเสี่ยงในการทำธุรกิจ ความเสี่ยงด้านการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ความแตกต่างทางภูมิภาคและวัฒนธรรมในประเทศต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึง ตลาดภายนอกประเทศทั้งสิ้น นอกจากนี้ การทำธุรกิจส่งออกสินค้าในระดับนานาชาตินั้นถูกจำกัด ด้วยข้อกำหนดและมาตรฐานการส่งออกสินค้าที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ซึ่งวิสาหกิจชุมชน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกสินค้าระหว่างประเทศ ในการเข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถแข่งขันในระดับสากลได้

๔.๒ ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ตลาดห่วงโซ่อุปทาน

๔.๒.๑ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

๑) การขาดการวางแผนปฏิบัติการและจัดทำงบประมาณในเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร (ด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด) ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนหลายหน่วยงานและกระจัดกระจาย อยู่ในหลายกระทรวงทำให้การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งการบูรณาการการทำงานร่วมกันและฐานข้อมูลร่วมกันในแต่ละกระทรวงยังไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนบางส่วนได้รับการส่งเสริมซ้ำซ้อน และไม่ได้รับการส่งเสริมตามความจำเป็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจำนวนมากแต่ไม่ได้มีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ทำให้ไม่ทราบจำนวนงบประมาณทั้งหมดที่ใช้เพื่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและผลจากการดำเนินงาน เนื่องจากการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานขึ้นอยู่กับแผนงานบูรณาการที่แตกต่างกันตามภารกิจของหน่วยงาน ซึ่งกระจายไปตามแผนงานบูรณาการต่าง ๆ เช่น แผนงานบูรณาการพัฒนาการเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง แผนงานบูรณาการพัฒนาผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสู่สากล แผนงานบูรณาการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก เป็นต้น อีกทั้งกลไกการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัด ไม่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

๒) การขาดฐานข้อมูลเชิงลึกและการเชื่อมโยงฐานข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน

ในปี ๒๕๖๕ มีวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๘๒,๐๙๐ แห่ง เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๕๘๘ แห่ง โดยมีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จำนวน ๓,๒๗๗ แห่ง และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จำนวน ๔ แห่ง (กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๖๕) โดยในส่วน

ของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนนิติบุคคลจะมีการยื่นงบการเงินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถสำรวจข้อมูลเชิงลึกของการประกอบกิจการและทำให้ระบุถึงสถานะการประกอบกิจการได้ว่ามีความเข้มแข็งในระดับใด ขณะที่วิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลที่กระจายอยู่ทั่วประเทศนั้นไม่ต้องยื่นงบการเงินต่อภาครัฐ จึงทำให้ไม่สามารถสำรวจข้อมูลเชิงลึกได้และไม่มีการรวบรวมข้อมูลไว้ซึ่งปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้อาจไม่มีการดำเนินกิจการหรืออาจเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ควรจะยกระดับขึ้นเป็นนิติบุคคลได้แล้ว ประกอบกับในการส่งเสริมของภาครัฐมีหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนซึ่งแต่ละหน่วยงานได้มีระบบจัดเก็บข้อมูลของตนเอง โดยไม่มีระบบการเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าวเข้าด้วยกัน จึงส่งผลให้ภาครัฐไม่มีข้อมูลที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชน ดังนั้น จึงส่งผลต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑) วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งไม่ได้รับการบริการจากภาครัฐ ทำให้ขาดโอกาสในการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของตนเอง

๒.๒) ภาครัฐขาดฐานข้อมูลเชิงลึกที่ถูกต้องของวิสาหกิจชุมชน ส่งผลกระทบต่อการวางแผนงานและงบประมาณในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากภาครัฐไม่ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกของวิสาหกิจชุมชน จึงทำให้ยากต่อการวางแผนนโยบาย แผนงานการสนับสนุนให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย และลดความซ้ำซ้อนในการสนับสนุน

๒.๓) ภาครัฐสูญเสียรายได้จากการจัดเก็บภาษีเงินได้จากวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนจำนวนมากไม่เข้าสู่ระบบการเสียภาษี

๔.๒.๒ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมด้านบัญชีของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมด้านการจัดทำบัญชีให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีหลายหน่วยงาน จึงมีระบบการจัดทำบัญชีที่หลากหลาย และไม่มีข้อกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมการจัดทำบัญชีร่วมกัน ดังนั้น จึงมีการให้ความรู้และเผยแพร่รูปแบบการทำบัญชีตามความถนัดของหน่วยงาน โดยมักไม่สอดคล้องกับพื้นฐานและความต้องการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๔.๒.๓ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งเป็นนิติบุคคลของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

การยกระดับกิจการวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเพิ่มความน่าเชื่อถือทางการค้า โดยการที่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไปจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลนั้น มีกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก พบว่า วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลส่วนใหญ่ไม่สามารถดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ซึ่งการที่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการทำให้เกิดความเสี่ยงและเกิดข้อจำกัดในการพัฒนาและการเติบโตของวิสาหกิจชุมชน และทำให้เกิดการละเมิดกฎหมายหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยไม่ได้ตั้งใจ โดยผลกระทบที่เกิดจากการละเมิดกฎหมายนั้นจะต้องเผชิญกับค่าเสียหายทางกฎหมาย ค่าชดเชย ค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีทางกฎหมายที่เกิดขึ้น หรือความเสี่ยงทางคดีความที่สามารถส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของวิสาหกิจชุมชนได้

๔.๒.๔ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านภาษีของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

ความซับซ้อนของข้อบังคับทางด้านภาษี ทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรชำระภาษีไม่ถูกต้องเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนที่สร้างรายได้และก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน จึงมีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากร ซึ่งการจัดเก็บภาษีเงินได้ของวิสาหกิจชุมชนขึ้นอยู่กับรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน หากประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา ห้างหุ้นส่วนสามัญ คณะบุคคลที่ไม่ใช่นิติบุคคลจะต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หากอยู่ในรูปของนิติบุคคลจะต้องนำกำไรสุทธิมาคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลในอัตราตามที่กฎหมายกำหนด หากวิสาหกิจชุมชนที่มีเงินได้พึงประเมินไม่เกินตามที่กฎหมายกำหนดจะได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา รวมทั้งข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประเมินภาษีของวิสาหกิจชุมชนนั้น สร้างความสับสนให้แก่สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนที่รับผิดชอบด้านการจัดทำบัญชีในการคำนวณภาษีแต่ละปี และส่งผลให้การชำระภาษีไม่ถูกต้องตามอัตราที่ต้องชำระจริง

๔.๒.๕ สถาบันการเงินที่สนับสนุนด้านแหล่งทุน

๑) วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีภาระหนี้สิน รวมทั้งไม่มีเครดิตหรือไม่มีทรัพย์สินค้ำประกันการกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงิน ถึงแม้สถาบันการเงินของรัฐบางแห่ง เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ได้กำหนดให้สามารถค้ำประกันระหว่างสมาชิกวิสาหกิจชุมชนด้วยกันได้ แต่พบว่าวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหลายแห่งไม่ได้กู้ยืมเงินเนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินกับ ธกส. จึงไม่พร้อมในการค้ำประกัน อีกทั้งมีวิสาหกิจชุมชนบางแห่งเลือกที่จะไม่กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่าง ๆ เนื่องจากไม่ต้องการจ่ายดอกเบี้ยสูง และบางส่วนต้องการได้รับเงินสนับสนุนแบบให้เปล่าจากภาครัฐ

๒) มาตรการทางการเงินที่เข้มงวดของธนาคารแห่งประเทศไทย ทำให้สถาบันการเงินระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อให้ธุรกิจขนาดเล็ก ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จำกัดหรือมีต้นทุนทางการเงินสูงกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ การที่สถาบันการเงินระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อแก่ธุรกิจขนาดเล็กเนื่องจากมีความเสี่ยงทางการเงินที่สูงกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ และสถาบันการเงินต้องการเอกสารหลักฐานทางการเงินที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่ชัดเจนซึ่งอาจทำให้วิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าวได้ นอกจากนี้สถาบันการเงินอาจเรียกเงินทุนสำรองเพิ่มขึ้น หรือกำหนดเงื่อนไขที่ซับซ้อนและเข้มงวดมากขึ้นเพื่อลดความเสี่ยงทางการเงินซึ่งทำให้วิสาหกิจชุมชนมีโอกาสเข้าถึงเงินทุนได้น้อยลง การดำเนินธุรกิจขนาดเล็กมีความลำบากในการรับมือกับต้นทุนทางการเงินที่สูงกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ ต้นทุนดอกเบี้ยที่สูงทำให้การผ่อนชำระหนี้เพิ่มขึ้นและส่งผลให้ค่าใช้จ่ายทางการเงินสูงขึ้น

๔.๓ ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๔.๓.๑ ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑) ปัจจัยด้านผู้นำ คนในชนบทส่วนใหญ่ขาดแคลนผู้นำ ซึ่งผู้นำเกิดขึ้นโดยธรรมชาติจากผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี ความรู้ และฐานะ เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคม วิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจะอยู่ภายใต้การนำของบุคคลเหล่านี้ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง ทำหน้าที่ในการวางแผนและขับเคลื่อนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนไปสู่เป้าหมาย

ที่กำหนดไว้ได้ โดยทักษะและคุณสมบัติของผู้นำที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้รับการยอมรับจากสมาชิก สามารถโน้มน้าวใจ และกระตุ้นสมาชิกกลุ่มให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน หรือความสามารถในการดัดศักยภาพ และทักษะของสมาชิกให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ปัจจัยด้านเงินทุน กิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาดจะเริ่มจากการนำเงินไปลงทุน ทำการผลิตหรือการค้า เพื่อให้เกิดรายได้และกำไรมากกว่าเดิม วิสาหกิจชุมชนทุกแห่งล้วนต้องการ เงินทุนในการประกอบกิจการ โดยที่มาของเงินทุนเริ่มแรกนั้นมีทั้งเงินส่วนตัวของผู้นำ การระดมทุน ของสมาชิก และเงินทุนจากภายนอก อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนที่มีแนวโน้มประสบความสำเร็จ จะมีวิธีการบริหารจัดการทุนของตนเองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เช่น การจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งของวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นทุนในการดำเนินการ เป็นต้น

๓) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนในชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้มีรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรที่ไม่เป็นทางการ โดยการบริหารจัดการ เกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น ๓ ด้าน คือ

๓.๑) ด้านระบบการเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ

๓.๒) ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการกำหนดโครงสร้าง การบริหาร การแบ่งฝ่ายหรือสายงานเพื่อการควบคุมกำกับอย่างชัดเจน

๓.๓) ด้านระบบบุคลากร วิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจน เนื่องจากบุคลากรที่เป็นลูกจ้างมีน้อย บุคลากรของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกและกรรมการ ไม่มีการสั่งการ การบังคับบัญชาหรือการให้คุณให้โทษ ดังนั้น ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับ ผู้บริหารและสมาชิกที่มีสัจจะ คุณธรรม และความเสียสละ

ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนที่มีแนวโน้มประสบความสำเร็จ จะมีแนวทางการบริหารจัดการ ในรูปแบบขององค์กรธุรกิจ โดยในด้านระบบงานและระบบบุคลากรได้กำหนดโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ ระหว่างสมาชิกที่ชัดเจน กำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติ กำหนดการจัดสรร ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม กำหนดการบริหารจัดการวัตถุดิบและบำรุงรักษาอุปกรณ์อย่างเป็นระบบ และระบบการเงินจะมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ซึ่งสามารถชี้แจงและสรุปผลการดำเนินงานได้

๓.๔) ปัจจัยด้านการผลิต จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้งอุปสงค์ และอุปทานของการตลาด ความชำนาญของผู้ทำการผลิต การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้อง กับโอกาสทางการตลาดและผลผลิตที่เป็นความต้องการของตลาด จุดร่วมสำคัญของวิสาหกิจชุมชนที่มี แนวโน้มประสบความสำเร็จ คือ การนำสินค้าเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐาน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้าง ความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ยังเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้า นอกจากนี้ การที่วิสาหกิจชุมชนที่มีการศึกษาแนวโน้มและความต้องการของตลาด เก็บข้อมูลความคิดเห็นของลูกค้าแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ

๓.๕) ปัจจัยด้านการตลาด ต้องทราบว่าสินค้าที่ผลิตได้สามารถไปจำหน่ายที่ใด และจำหน่ายอย่างไร วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จจะมีคู่ค้าที่แน่นอน ดำรงกิจการอยู่ได้ และเติบโตได้พร้อมกับการขยายกิจการ ดังนั้น ปัจจัยด้านการตลาดจึงเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

หรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนทุกแห่งต้องมีตลาดรองรับก่อนเริ่มการผลิตตามหลักการ “ตลาดนำการผลิต” วิสาหกิจชุมชนที่มีแนวโน้มประสบความสำเร็จต้องรู้จักสร้างโอกาสทางการตลาด ค้นหาข้อมูลและทดลองช่องทางการจำหน่ายใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงเสมอ

๓.๖) ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานในวิสาหกิจชุมชนที่เป็นลูกจ้างส่วนใหญ่มีน้อย เป็นประเภททำงานให้ตัวเองหรือภายในครอบครัวและพบว่า เป็นแรงงานที่มีความรู้ต่ำ ขาดทักษะและประสบการณ์จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ และเป็นแรงงานรุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า เป็นสำคัญ

๓.๗) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเกิดขึ้นหรือการเติบโตและยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะรวมถึงการร่วมกันระดมทุน ถือหุ้ และนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๓.๒ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑) ปัจจัยด้านแหล่งเรียนรู้ภายนอก แหล่งเรียนรู้ภายนอกเป็นปัจจัยสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการ โดยแหล่งเรียนรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ทักษะ และประสบการณ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนสามารถเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบรม การศึกษาดูงาน หรือกิจกรรมอื่น ๆ และแหล่งเรียนรู้เปิดเผย ได้แก่ ตำรา เอกสาร งานวิจัย ข้อมูลจากองค์กรต่าง ๆ ที่บันทึกไว้อย่างเป็นระบบ โดยวิสาหกิจชุมชนสามารถศึกษาค้นคว้าได้จากห้องสมุด หน่วยงาน และสื่อดิจิทัล ดังนั้น เมื่อค้นคว้าหาความรู้มาแล้วสิ่งสำคัญที่วิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินการ คือ การนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาสู่กระบวนการจัดการความรู้ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ดี

๒) ปัจจัยด้านแหล่งเงินทุนภายนอก ในบางครั้งการขยายหรือพัฒนากิจการของวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีการลงทุนเพิ่มเติม แต่เงินทุนไม่เพียงพอ วิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องหาเงินมาลงทุนจากแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่วิสาหกิจชุมชนจะเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายนอกโดยการสนับสนุนจากโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐ และแหล่งเงินทุนภายนอกที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน เป็นต้น ซึ่งแหล่งเงินทุนภายนอกที่มีดอกเบี้ยต่ำนี้ถือเป็นปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

๓) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ให้กับวิสาหกิจชุมชนในด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิตภัณฑ์ การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาการตลาด รวมทั้งการสนับสนุนแนวคิดและแผนการพัฒนากิจการของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นซึ่งหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔) ปัจจัยด้านนโยบายทางการค้าในประเทศและต่างประเทศ นโยบายทางการค้าเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน และเป็นกลไกสำคัญภายใต้ันนโยบายการผลิตที่ปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนดำเนินการในลักษณะการประกอบการแบบธุรกิจ ดังนั้น ผลผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่จำหน่ายในประเทศและต่างประเทศ

ต้องได้รับการสนับสนุนด้านนโยบาย เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารที่ความปลอดภัยและมีคุณภาพ ถูกสุขอนามัย และใช้วัตถุดิบจากแหล่งที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๕) ปัจจัยด้านการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก องค์การภายนอกโดยทั่วไปที่วิสาหกิจชุมชน มีปฏิสัมพันธ์ประกอบด้วย ๔ กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และสถาบันการเงิน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่สามารถประสบความสำเร็จได้จะมีการปฏิสัมพันธ์ภายนอกกับสถาบันต่าง ๆ โดยการเข้ามาของสถาบันจากภายนอกนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้ามาให้ความช่วยเหลือในส่วนของเงินทุน และการพัฒนาความรู้ความสามารถ ตลอดจนการฝึกทักษะให้แก่ชาวบ้าน ดังนั้น วิสาหกิจชุมชน จึงต้องเรียนรู้ที่จะติดต่อปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกอย่างเหมาะสม และการปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกต้องเป็นไปในเชิงบวกหรือสร้างสรรค์ จึงจะเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน ประสบความสำเร็จ

๖) ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิ การเกิดและความรุนแรงของโรคภัยและสัตว์รบกวน โอกาสการเพิ่มการระบาดของศัตรูพืช ความถี่และความรุนแรงของเหตุการณ์หรือสภาพอากาศของภัยแล้งหรือภัยพิบัติธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคตซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรของวิสาหกิจชุมชน

๔.๔ ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่ต้องการทำธุรกิจร่วมกัน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินธุรกิจ และการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตภาพของผลิตภัณฑ์และบริการตามบริบทที่แตกต่างกันของพื้นที่ วิถีชีวิต และประเพณี ซึ่งจากการศึกษา พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีปัญหาหรือข้อจำกัดหลายประเด็น และเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีการยกระดับศักยภาพและก้าวพ้นข้อจำกัดดังกล่าว จึงมีข้อคิดเห็นสำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนา ศักยภาพ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการเป็นหัวใจสำคัญในดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับก้าวหน้า หรือระดับเครือข่าย และวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องดำเนินงานอย่างมีอาชีพ กรรมการและสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

๑) ด้านการวางแผน การกำหนดแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินการที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน โดยควรมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑.๑) ลักษณะแผนและกิจกรรมที่มีเหตุผลสอดคล้องเหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน

๑.๒) การกำหนดแผนควบคุมหรือแผนบริหารความเสี่ยง หรือแผนการเตรียมความพร้อม เพื่อรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

๑.๓) การทบทวนและปรับปรุงแผนให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอของกรรมการและสมาชิก

๑.๔) การกำหนดแนวทางการประสานแผนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การสนับสนุนกิจกรรมที่วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง

๒) ด้านทรัพยากร การเงิน และบัญชี วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรเพื่อให้แผนที่กำหนดไว้บรรลุตามวัตถุประสงค์ สามารถกำหนดที่มาของทรัพยากรและเงินทุนที่ชัดเจนได้ รวมทั้งสามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องบริหารจัดการระบบบัญชีตามความเหมาะสมของระดับการพัฒนา โดยต้องบันทึกบัญชี การปิดบัญชีถูกต้องตามเวลา การเปิดเผยข้อมูลการเงินในระบบบัญชีให้สมาชิกรับทราบอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี เพื่อประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการดำเนินงาน

๓) ด้านโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และการกำหนดกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเป็นการประกอบกิจการของคณะบุคคล ดังนั้น การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีประสิทธิภาพจะต้องกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม ซึ่งในการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของวิสาหกิจชุมชนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน แต่ต้องบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ที่กำหนด รวมทั้งต้องกำหนดกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลงที่สมาชิกเห็นชอบร่วมกัน เหมาะสมกับสถานะของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และมีระบบควบคุม ทั้งนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชนด้วย

๔) ด้านการบริหารธุรกิจ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องเน้นความต้องการของ “ลูกค้า” เป็นหลัก เนื่องจากลูกค้าของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง ผู้ใช้สินค้าหรือบริการ โดยอาจเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเอง หรือลูกค้าภายในหรือภายนอกชุมชน วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงต้องคำนึงถึงการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและตรวจสอบควบคุมคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ กำหนดราคาอย่างมีเหตุผล การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อตอบสนองลูกค้า การพัฒนาสินค้าให้มีอัตลักษณ์ การกำหนดปริมาณการผลิตที่เหมาะสม การกำหนดเป้าหมายด้านการตลาดและรูปแบบในการจำหน่ายที่ชัดเจน รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต การตลาด วัตถุดิบ ขนส่ง และเครือข่ายทุกด้านที่จำเป็น

๕) ด้านการจัดการข้อมูล วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ต้องการความยั่งยืนในการประกอบกิจการ ต้องให้ความสำคัญในการบริหารจัดการข้อมูล โดยประเด็นหลัก คือ การรวบรวมจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน ข้อมูลมีคุณภาพเหมาะสมเป็นปัจจุบัน และมีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

๖) ด้านการสื่อสาร การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบกิจการโดยคณะบุคคล ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นหัวใจสำคัญที่ต้องบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อการสื่อสารระหว่างสมาชิกและภายนอกวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๔.๔.๒ ด้านการผลิตสินค้าเกษตร

การบริหารจัดการต้นทุนการผลิตเป็นสิ่งสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงควรมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย (Cluster) ในด้านการจัดซื้อวัตถุดิบร่วมกันผลิตหรือจัดแบ่งขั้นตอนการผลิตตามความเชี่ยวชาญของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรแต่ละแห่งเพื่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการในจำนวนที่มากพอที่จะทำให้ต้นทุนต่อหน่วยลดลงและช่วยสร้างอำนาจในการต่อรองให้กับวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและสร้างระบบนิเวศทางเศรษฐกิจ (Ecosystem) เพื่อการแลกเปลี่ยนและกระจายการเติบโตในระบบเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงตอบสนองต่อนโยบายภาครัฐในการสร้างเครือข่ายการรวมกลุ่ม เช่น การรวมกลุ่มผลิตและจำหน่ายผลผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพและอำนาจต่อรองในการจำหน่ายผลผลิต และจากสภาพปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ โดยเฉพาะการเกิดภาวะเอลนีโญที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ส่งผลให้ปริมาณน้ำฝนลดน้อยลง ทำให้มีโอกาสที่ต้องเผชิญความเสี่ยงกับปัญหาขาดแคลนน้ำที่อาจทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรมีการวางแผนและบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรเพื่อรับมือภัยแล้ง ประยุกต์ใช้ความรู้ด้านการเพาะปลูกสมัยใหม่ที่พึ่งพาการใช้ทรัพยากรน้ำที่น้อย เช่น การทำนาเปียกสลับแห้งที่ช่วยลดการใช้น้ำในการเพาะปลูกได้ถึงร้อยละ ๑๕ ลดต้นทุนพลังงานในการสูบน้ำเข้าแปลงนาและช่วยให้ต้นข้าวมีประสิทธิภาพต้านทานต่อโรคและแมลงมากขึ้น ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในกระบวนการเพาะปลูกข้าวเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิต ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปสินค้าเกษตรควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการวัตถุดิบเพื่อรับมือกับความผันผวนของต้นทุนสินค้าเกษตร เช่น การทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งจะสามารถช่วยลดแรงกดดันด้านต้นทุนในช่วงที่ราคาวัตถุดิบสินค้าเกษตรปรับเพิ่มขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพ มาตรฐาน และปลอดภัย ทั้งมาตรฐานที่เป็นขั้นพื้นฐานตามหลักการปฏิบัติที่ดีทางการเกษตรและการพัฒนาต่อยอดไปจนถึงมาตรฐานขั้นสูง เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น โดยวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรเตรียมความพร้อมของสมาชิกในองค์ความรู้ด้านการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐาน การตระหนักรู้และเห็นความสำคัญของการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานในฐานะผู้ผลิตที่ดี ตลอดจนสร้างความเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้า เช่น สินค้าได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคมากขึ้น สามารถใช้ประโยชน์ในการเจรจาต่อรองทางการค้า การโฆษณา เพิ่มโอกาสและช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตร และมีศักยภาพในการเชื่อมโยงและขยายตลาดในประเทศและต่างประเทศ เป็นต้น

๔.๔.๓ ด้านการแปรรูป

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องคำนึงถึงการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและตรวจสอบควบคุมคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ การกำหนดราคาอย่างมีเหตุผล การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ตอบสนองลูกค้า และพัฒนาสินค้าให้มีอัตลักษณ์ โดยวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรยกระดับความสามารถในการผลิตสินค้าด้านคุณภาพและมาตรฐาน เช่น ผ่านการรับรองมาตรฐานภายในประเทศหรือมาตรฐานสากล การสร้างตราสินค้าให้เป็นที่ยอมรับของตลาดมากขึ้น

เพื่อขยายตลาดในวงกว้างสู่ระดับสากล ผสมผสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยี นวัตกรรม ในการพัฒนารูปแบบ สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าหรือบริการ สร้างเรื่องราว (Story) เกี่ยวกับสินค้า หรือบริการ โดยการสร้างจากเรื่องจริง เรื่องเล่า หรือการสร้างตำนานสินค้า เพื่อให้เกิดคุณค่า หรือมูลค่าเพิ่ม การใช้ทุนและเลือกใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมที่ทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลง เช่น เมื่อผลิตในปริมาณที่มากเกินไปกำลังแรงงาน สามารถนำเครื่องจักรขนาดเล็ก และขนาดกลางเข้ามาช่วยเสริมในกระบวนการผลิต เป็นต้น นอกจากนี้ กระบวนการแปรรูปสินค้าเกษตร วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรให้ความสำคัญกับการลดปริมาณขยะอาหารในกระบวนการแปรรูป โดยการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหา และผลกระทบต่อขยะอาหารที่หลีกเลี่ยงได้ (Avoidable Food Waste) การศึกษาวิธีการบริหารจัดการที่ดีด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อลด ปริมาณขยะอาหารที่จะทิ้งในกระบวนการแปรรูปสินค้าเกษตรให้เหลือน้อยที่สุด รวมไปถึงการเลือกใช้ บรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ ที่สามารถย่อยสลาย นำกลับมาใช้ซ้ำ หรือนำกลับมาใช้ใหม่ตามหลักการ Zero Waste

๔.๔.๔ ด้านการตลาด

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องพัฒนาและปรับตัวสู่การทำธุรกิจรูปแบบใหม่ที่ทัน ต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การวางแผนการตลาดโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภค ก่อนที่จะเริ่มต้นพัฒนาสินค้าและบริการของตนเองตามแนวคิด “การตลาดนำการผลิต” ซึ่งจะทำให้ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมองเห็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญและโอกาสทางธุรกิจได้ รวมถึงการนำ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาช่วยให้สามารถขายสินค้าได้ตลอดทั้งปี โดยวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ควรกำหนดช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่มีความหลากหลาย เหมาะสมสอดคล้องกับชนิดสินค้า และกลุ่มลูกค้าเป้าหมายให้มีความสะดวก เช่น การจำหน่ายในสถานที่ตั้งของกลุ่ม การจำหน่ายผ่านคนกลาง หรือพื้นที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐและภาคเอกชน ควบคู่กับการซื้อขายออนไลน์ในระบบการค้า อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) และแพลตฟอร์มออนไลน์ การเชื่อมโยงพันธมิตรให้เข้ามาช่วย ดำเนินกิจกรรมที่ไม่มีความถนัดหรือช่วยขยายช่องทางธุรกิจให้เพิ่มขึ้น รวมทั้งการจัดระบบการส่งมอบ สินค้าหรือบริการที่รวดเร็ว ตรงตามเวลาและไม่เสียหายในระหว่างการจัดส่ง และควรกำหนดแนวทาง ในการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าหรือบริการหลังการจำหน่าย เพื่อเป็นการรักษาลูกค้าเก่าและสร้างลูกค้าใหม่

๔.๔.๕ ด้านการพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SME)

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรกำหนดเป้าหมายในการขยายกิจการจากวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการ SME ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสในการขยายตลาด และเพิ่มยอดขายให้กับธุรกิจ ช่วยให้ธุรกิจมีโอกาสเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ทั้งตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศ เป็นการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น ส่งผลให้สามารถเพิ่มกำไรและรายได้ เพิ่มโอกาสขายสินค้าหรือบริการได้ในปริมาณที่มากกว่าเดิม ความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น ช่วยสร้างความเชื่อมั่น ให้กับลูกค้า เพิ่มความสำเร็จในการเติบโตและพัฒนาธุรกิจ นอกจากนี้ สามารถส่งผลให้เกิดโอกาส ในการจ้างงานและสร้างงานใหม่ในพื้นที่ ลดอัตราว่างงาน ช่วยเพิ่มรายได้ และส่งเสริมการบริโภค ภายในชุมชน

๔.๕ ข้อคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจะไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากไม่มีการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งในด้านนโยบายการส่งเสริมที่มีเป้าหมายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจน การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนที่ต่อเนื่องและเพียงพอ และการติดตามประเมินผลการส่งเสริมศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำมาใช้กำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ยั่งยืน ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เกิดความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าเพื่อนำไปสู่การยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น จึงมีข้อคิดเห็นเพื่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ๖ ประเด็น ดังนี้

๔.๕.๑ ประเด็นการบูรณาการเพื่อกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรร่วมกันเพื่อให้มีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน และเพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าต่องบประมาณที่ได้รับจัดสรร โดยในการกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรร่วมกัน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนที่เพิ่งจัดตั้ง หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่เดิมสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการพัฒนาความรู้ ทักษะในการประกอบกิจการ การสนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจชุมชนจากคนรุ่นใหม่ รวมถึงการส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการประกอบกิจการ การเพิ่มช่องทางการตลาดผ่านระบบออนไลน์และออฟไลน์ และการดำเนินงานตามนโยบาย BCG ของรัฐบาล เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ใช้ฐานทรัพยากรในชุมชนมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์และบริการ จะทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาไปเป็นกิจการที่เข้มแข็งและเป็นฐานที่มั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ ดังนั้น เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันไปในทิศทางเดียวกันและไม่ซ้ำซ้อน อันจะส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรพัฒนาไปเป็นกิจการที่มีศักยภาพสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงมีข้อคิดเห็นในการกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ดังนี้

๑) การวางแผนโครงการ/แผนงานร่วมกัน หน่วยงานภาครัฐในระดับกระทรวงควรร่วมกันจัดทำ “แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน” เพื่อใช้เป็นแผนส่วนกลางในการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับประเทศและระดับกระทรวง และให้หน่วยงานในสังกัดที่เกี่ยวข้องเกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันไปในทิศทางเดียวกันและไม่ซ้ำซ้อน ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนดังกล่าวจะต้องมีการบูรณาการในการทำงานงบประมาณและตัวชี้วัดร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะของโครงการที่มีงบประมาณและตัวชี้วัดที่เชื่อมต่อกันได้ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการคลัง กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น

๒) การกำหนดบทบาทและภารกิจในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนเชื่อมโยงและประสานการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งปัจจุบัน พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ มีโครงการและแผนงานในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ซ้ำซ้อนกันหลายมิติ ดังนั้น ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานจากตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำโครงการหรือแผนงาน กำหนดผู้รับผิดชอบ และแหล่งงบประมาณ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการหรือแผนงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามภารกิจของหน่วยงาน เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาการผลิต กระทรวงพาณิชย์ซึ่งเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาตลาดและช่องทางการจำหน่าย และกระทรวงอุตสาหกรรมซึ่งเกี่ยวข้องด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตและมาตรฐานรับรอง เป็นต้น

๔.๕.๒ ประเด็นการเชื่อมโยงและปรับปรุงฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนให้เป็นปัจจุบัน

ปัจจุบันฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนถูกจัดเก็บด้วยหลายหน่วยงานที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชน โดยฐานข้อมูลดังกล่าวไม่มีระบบเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ทำให้ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนอาจเกิดความคลาดเคลื่อนและไม่สอดคล้องกัน เช่น ข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนนิติบุคคลกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้า สามารถสำรวจข้อมูลเชิงลึกของการประกอบกิจการและทำให้ระบุถึงสถานะการประกอบกิจการได้ที่มีความเข้มแข็งในระดับใด แต่ในขณะที่วิสาหกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ไม่สามารถสำรวจข้อมูลเชิงลึกได้ และไม่มีการรวบรวมข้อมูลไว้ที่ส่วนกลาง เนื่องจากไม่ต้องยื่นงบการเงินต่อภาครัฐ ซึ่งปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้ อาจจะไม่มีการดำเนินกิจการหรืออาจพร้อมที่จะเติบโตขึ้นเป็นวิสาหกิจชุมชนที่ควรเป็นนิติบุคคล แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากไม่มีการปรับปรุงข้อมูลเชิงลึกของวิสาหกิจชุมชนเหล่านั้นให้เป็นปัจจุบัน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงต้องมีการเชื่อมโยง ปรับปรุงและพัฒนาฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนให้สามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง ทันสมัย และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลวิสาหกิจชุมชนไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดวิสาหกิจชุมชนเป้าหมายสำหรับดำเนินงานโครงการ และนำข้อมูลไปต่อยอดในการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้อย่างครอบคลุม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กรมสรรพากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น

๔.๕.๓ ประเด็นการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจำนวนมากขาดความรู้ความเข้าใจในทักษะผู้ประกอบการด้านธุรกิจ โดยเฉพาะในด้านการจัดทำแผนการเงิน แผนการลงทุน แผนต่อยอดธุรกิจ แผนการจัดการวัตถุดิบให้เพียงพอ แผนการจัดจำหน่ายและการตลาด และแผนการบริหารความเสี่ยง ซึ่งส่งผลต่อการเติบโตของธุรกิจอย่างยั่งยืน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเริ่มต้น (Startup) และให้องค์ความรู้ด้านการวางแผนบริหารจัดการเชิงธุรกิจให้แก่วิสาหกิจชุมชนอย่างครอบคลุม รวมไปถึงความรู้และทักษะในการจัดทำบัญชีที่เป็นระบบแก่วิสาหกิจชุมชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสถาบันการศึกษา เป็นต้น

๔.๕.๔ ประเด็นการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตและการเพิ่มมูลค่าสินค้าของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ขาดการนำเทคโนโลยี เครื่องมือ และนวัตกรรมมาใช้ในกระบวนการผลิต ทำให้ผลิตภาพในการผลิตต่ำ ต้นทุนทางการผลิตสูง สำหรับด้านการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรของวิสาหกิจชุมชน พบว่า การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมักจะได้ผลิตภัณฑ์ที่คล้ายกันและเกิดการเลียนแบบได้ง่าย รวมทั้งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหลายแห่งมีข้อจำกัดในด้านการควบคุมต้นทุนการผลิตต่อหน่วยเนื่องจากไม่สามารถขยายกำลังการผลิตให้เทียบเคียงกับผู้ผลิตรายใหญ่ได้ และในขณะเดียวกันก็ขาดองค์ความรู้และนวัตกรรม สำหรับต่อยอดและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์ ทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ ดังนั้น หน่วยงานวิจัยของภาครัฐควรมีช่องทางในการนำผลการวิจัยไปช่วยต่อยอดการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชน โดยให้มีการรวบรวมผลการวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม เผยแพร่ทางเว็บไซต์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถเข้ามาสืบค้นและนำไปพัฒนาต่อยอดได้ และสนับสนุนการปรับปรุงกระบวนการผลิตของวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามและยืดอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ มาตรฐาน ตรงความต้องการ ของตลาด รวมถึงการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เป็นต้น

๔.๕.๕ ประเด็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนให้มีความหลากหลาย

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านการขายหน้าร้าน การเข้าร่วมงานแสดงสินค้า และการส่งออกสินค้าไปต่างประเทศ อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหลายแห่งยังขาดความพร้อมในการปรับตัวไปสู่ตลาดออนไลน์ทั้งในด้านเครื่องมือและทักษะ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงควรให้ความรู้ด้านการตลาดออนไลน์แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควบคู่ไปกับการจัดให้มีตลาดสินค้าเกษตรในพื้นที่ การจัดงานแสดงสินค้า การเจรจาจับคู่ธุรกิจและการส่งเสริมการส่งออกสินค้าการเกษตรของวิสาหกิจชุมชนไปขายยังต่างประเทศเพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

๔.๕.๖ ประเด็นการผลักดันให้มีการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานภาครัฐที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

ภาครัฐควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ภาษี และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐและเพิ่มความน่าเชื่อถือทางการค้า รวมทั้งควรต้องปรับปรุงกฎ ระเบียบ ลดขั้นตอนการดำเนินการและความซ้ำซ้อนเพื่อสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนปฏิบัติตามได้และเข้าสู่ระบบมากขึ้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการคลัง และกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ในการประกอบกิจการบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนเพื่อการสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ความเข้มแข็ง และความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางธุรกิจในอนาคตไม่ว่าในระดับใดนั้น ต้องได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนจากภาครัฐเป็นสำคัญ ซึ่งจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ผ่านมา พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ด้านการบริหารจัดการ ที่ไม่เป็นระบบ ขาดการวางแผนการผลิต การแปรรูป และการตลาด ขณะที่หน่วยงานที่มีส่วน ในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรประสบปัญหาในด้านการขาดทิศทาง และไม่เป็นเอกภาพในการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรร่วมกัน การไม่มีฐานข้อมูล วิสาหกิจชุมชนที่ทันสมัยและเชื่อมโยง รวมถึงกฎหมาย กฎ หรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการ ของวิสาหกิจชุมชนซึ่งส่งผลให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรขาดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ชัดเจน จากปัญหาข้างต้นสามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ทั้งในด้านปัจจัยภายในของวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตร ได้แก่ ปัจจัยด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการ การเงิน สมาชิกและการมีส่วนร่วม ของสมาชิก ผู้นำ แรงงาน และด้านข้อมูลข่าวสาร ในด้านปัจจัยภายนอกวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ได้แก่ แหล่งเรียนรู้จากภายนอก แหล่งเงินทุนจากภายนอก การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ นโยบายทางการค้าและการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ดังนั้น เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร มีการยกระดับศักยภาพและก้าวพ้นข้อจำกัดจากปัจจัยดังกล่าว วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรมี การวางแผนการดำเนินงานให้ครบทุกด้าน กำหนดเป้าหมายของกลุ่มให้ชัดเจน มีกิจกรรมและแผน การประกอบกิจการที่เหมาะสมกับชุมชน ร่วมบริหารทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาสินค้าให้มีอัตลักษณ์และตอบสนองความต้องการของตลาดและเตรียมความพร้อมเพื่อขยาย กิจการจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรสู่การเป็นผู้ประกอบการ SME ซึ่งเป็นการสร้างโอกาส ในการขยายตลาดและเพิ่มยอดขายให้กับธุรกิจ ช่วยให้ธุรกิจมีโอกาสเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ ของตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้ครบทุกด้าน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนา จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องใน ๖ ประเด็น ได้แก่ ๑) การบูรณาการเพื่อกำหนดทิศทางการส่งเสริม และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ๒) การเชื่อมโยงและปรับปรุงฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรให้ทันสมัย ๓) การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีการบริหาร จัดการเชิงธุรกิจ ๔) การเพิ่มมูลค่าของสินค้าของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรด้วยนวัตกรรม และเทคโนโลยี ๕) การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ให้มีความหลากหลาย ๖) การผลักดันให้มีการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานภาครัฐที่เอื้อต่อการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยการดำเนินการดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน และการพัฒนาศักยภาพด้วยวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเองและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการแข่งขันสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมและด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกรและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งในปี ๒๕๔๘ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยได้รวมตัวกันเพื่อนำผลผลิตทางการเกษตรสู่การแปรรูปและดำเนินธุรกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางเพื่อเปิดพื้นที่ของเศรษฐกิจชุมชน โดยการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อประกอบกิจการ สร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพด้วยการพึ่งตนเอง เกิดกระบวนการผลิต ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร แรงงาน ทุนในชุมชน และใช้ฐานภูมิปัญญาเป็นต้นทุนองค์ความรู้ในการผลิต กำหนดทิศทางและอนาคตขององค์กรด้วยตนเอง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนความรู้และคำแนะนำ วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นกิจการที่เกิดจากการรวมตัวกันดำเนินการของคนในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากร แรงงาน ภูมิปัญญา และทุนในท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกที่ร่วมกันประกอบกิจการ ดังนั้น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพราะการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นการพัฒนาระบบการจัดการชุมชนเพื่อสร้างขีดความสามารถของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบมั่นคงและยั่งยืน

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติกระทำกิจการ พิธีกรรม สอบหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตรและการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัด การปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานราก โดยสามารถสรุปผลการศึกษาที่เกี่ยวกับการดำเนินงานและสภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร หน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจฐานราก ดังนี้

๕.๑.๑ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีการก่อตั้งที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันมาแบบดั้งเดิมซึ่งมีบริบทและภูมิสังคมเดียวกัน รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกัน โดยมีวัตถุประสงค์การก่อตั้งเพื่อแก้ไขปัญหาภาคการเกษตรที่เกิดขึ้นในชุมชน การผลิตสินค้าของวิสาหกิจชุมชนจะเริ่มจากการใช้วัตถุดิบหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาของชุมชน การผลิตสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ประกอบด้วย กิจกรรมต้นทาง ได้แก่ การผลิตพืช การผลิตประมง และการผลิตปศุสัตว์ กิจกรรมกลางทาง ได้แก่ การรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดจำหน่าย และการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า และกิจกรรมปลายทาง ได้แก่ กิจกรรมด้านการตลาด ส่วนด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจะยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกและลักษณะเป็นเครือข่าย โดยการกำหนดระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจนซึ่งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่จะมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง ความเสียสละและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน และด้านการจัดการทุน จะมีการระดมทุนเพื่อให้สามารถมีทุนในการประกอบการและการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของร่วมกัน อีกทั้งพบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางแห่งมีการจัดสรรสวัสดิการให้กับสมาชิก นอกจากนี้ การเสริมหนุนในขั้นตอนหรือกระบวนการที่วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เอง หรือดำเนินการได้แต่ขาดประสิทธิภาพนั้น วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจึงได้แก้ไขข้อจำกัดโดยการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน สถาบันการเงิน ผู้ประกอบการ รวมถึงวิสาหกิจชุมชนด้วยกันเอง

๕.๑.๒ ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยวัดจากผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในระดับดี พบว่า ในปี ๒๕๖๕ ประเทศไทยมีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนจำนวน ๘๒,๐๙๐ แห่ง สมาชิกรวมทั้งสิ้น ๑.๔ ล้านคน แบ่งเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมากที่สุดถึงร้อยละ ๙๕ และวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีผลการประเมินศักยภาพในระดับดี เพียงร้อยละ ๒๔.๐๑ ซึ่งถือว่ามีความเสี่ยงต่อการบรรลุค่าเป้าหมายที่กำหนดในการจัดลำดับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดเป้าหมายไว้ว่า “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น” และได้กำหนดค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ ให้วิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในระดับดี ซึ่งแสดงถึงวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕

๕.๑.๓ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐ พบว่า ในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยกระดับศักยภาพได้นั้น หน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญยิ่งในการเสริมหนุนการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชน โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ หน่วยงานภาครัฐได้ให้การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทานผ่านโครงการสำคัญต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเด็นการเกษตร ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก และมีโครงการที่ให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร รวมทั้งสิ้น ๒๕ โครงการ พบว่ามี ๙ โครงการ งบประมาณรวม ๕๓.๑๔๔๒ ล้านบาท ที่ระบุเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรโดยตรง ส่วนอีก ๑๖ โครงการ

งบประมาณรวม ๑๘๗.๑๔๐๗ ล้านบาท ไม่ได้ระบุเป้าหมายเป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรโดยตรง แต่ในเป้าหมายโครงการจะมีสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเป็นเป้าหมายร่วมอยู่ด้วย จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการเป้าหมายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไม่มีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

๕.๑.๔ วิสาหกิจชุมชนถูกจัดอยู่ในกลุ่มของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) ซึ่งวิสาหกิจประเภทนี้กำลังมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจไทยมากขึ้น โดยจะมีส่วนช่วยผลักดันให้การเติบโตของ GDP ของประเทศเพิ่มขึ้น และจะกลายเป็นกลุ่มสำคัญที่จะช่วยฟื้นเศรษฐกิจไทยในยุคหลังโควิด ๑๙ ได้ ซึ่งเห็นได้จากรายงานสถานการณ์ MSME ปี ๒๕๖๕ พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ภาคการเกษตรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (MSME) มีมูลค่า ๒๙,๕๓๓ ล้านบาท ซึ่งมีมูลค่าน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทอื่น แต่เมื่อดูอัตราการขยายตัว พบว่า มีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ ๔.๖ เนื่องจากมีโครงสร้างทางธุรกิจที่ไม่ซับซ้อนและใช้เงินลงทุนไม่มาก จึงสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งผู้ประกอบการมีการปรับตัวในการดำเนินธุรกิจผ่านช่องทางออนไลน์ การลดค่าใช้จ่ายหรือการบริหารจัดการธุรกิจแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม ส่วนมูลค่าการส่งออกที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๕ ใน ๓ อันดับแรก พบว่า ภาคการผลิตในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรม (กลีกรวม, ปศุสัตว์, ประมง) มีมูลค่า ๘๙๙ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๓.๗ ของทั้งหมด รองลงมาเป็นภาคการผลิตในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมเกษตร มีมูลค่า ๒๐๑ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๘๓ และภาคธุรกิจการเกษตร มีมูลค่าการส่งออกในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรม (กลีกรวม, ปศุสัตว์, ประมง) ๗๘ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๓๒ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๕ ของกลุ่มจังหวัดกับจำนวนวิสาหกิจรายย่อย (Micro) พบว่า แนวโน้มในจังหวัดที่มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนมากจะมีความสอดคล้องกับค่า GPP ภาคการเกษตรที่สูง ดังนั้น หากภายในจังหวัดมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มและประกอบกิจการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจของชุมชนเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้ GPP ภาคการเกษตร มีแนวโน้มด้านการเติบโตของรายได้ภายในจังหวัดเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต

สรุปได้ว่าการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทางนั้น หน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมหนุนการดำเนินกิจการ หากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้รับการส่งเสริมพัฒนาจากภาครัฐ และภาคเอกชนในทุกมิติจะทำให้ลดข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และจะส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกิดการพัฒนาและต่อยอดเป็นผู้ประกอบการมืออาชีพ การบริหารจัดการที่ดี สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ผ่านผลงานวิจัยในการผลิตสินค้าและบริการ ได้รับการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรที่สูงขึ้น ซึ่งนำไปสู่การยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็งและศักยภาพที่สูงขึ้น และสามารถแข่งขันได้ในระบบการตลาดปัจจุบัน สร้างรายได้ให้ภาคการเกษตรและเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนฐานรากทางเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น พัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรและยกระดับกิจการเป็น SME ซึ่งจะส่งผลให้ GPP ภาคการเกษตรและ GDP ของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเพื่อก้าวสู่ความยั่งยืนในอนาคตต่อไป (ภาพที่ ๒)

แผนภาพที่ ๒ บทบาทของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก
ตลอดห่วงโซ่อุปทาน

๕.๑.๕ ปัญหาในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จากผู้แทนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่นำเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นผลการประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจำนวน ๗ ประเภท ในการประชุมและการศึกษาดูงาน/ตรวจเยี่ยมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา รวมถึงการศึกษาเอกสารรายงานจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร พบว่า ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีการยกระดับศักยภาพให้มีความเข้มแข็งและพร้อมเข้าสู่การดำเนินธุรกิจในระดับที่สูงขึ้นไปนั้น มีปัญหาที่เกิดขึ้นใน ๒ ส่วนคือ ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในการดำเนินงานตลอดห่วงโซ่อุปทาน และปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทานสรุปได้ ดังนี้

๑) ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในการดำเนินงานตลอดห่วงโซ่อุปทาน

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีการประกอบกิจการแบบพึ่งพาตนเองในชุมชนเป็นการดำเนินกิจการในรูปแบบเครือข่าย ส่งผลต่อการบริหารจัดการ กล่าวคือ ทำให้ขาดทักษะการเป็นผู้ประกอบการที่สามารถมองธุรกิจได้ครบทุกมิติตั้งแต่ต้นทาง (การผลิต) กลางทาง (การรวบรวมผลผลิตและการแปรรูป) และปลายทาง (การตลาด) จากข้อมูลผลการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนจะเห็นได้ว่าวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางและระดับต้องปรับปรุงซึ่งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ไม่ได้นำผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนไปวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งในการกำหนดแผนพัฒนากิจการของวิสาหกิจชุมชนในอนาคต ประกอบกับวิสาหกิจชุมชน

ไม่มีการจัดทำบัญชีที่เป็นระบบจึงไม่สามารถจัดทำงบการเงินที่ถูกต้องและใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารจัดการกิจการได้ จึงทำให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งทุนหรือทรัพยากรการเงินเพื่อใช้ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งสมาชิกวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในภาพรวมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินกิจการจึงเป็นไปได้ช้า ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของประเทศและของโลกที่มีการผันผวนอย่างต่อเนื่องลดทอนความสามารถในการแข่งขัน จึงทำให้เกิดช่องว่างหรือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่มากขึ้น

ในด้านการผลิตสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูงอย่างต่อเนื่องซึ่งเกิดจากปัจจัยในหลายด้าน เช่น ขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการลดต้นทุน ขาดการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการผลิต ส่วนด้านการรวบรวมผลผลิตและการแปรรูปเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรพบว่า ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ใช้กระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อนจึงถูกเลียนแบบได้ง่าย ส่งผลให้เกิดการแข่งขันทางด้านราคากับธุรกิจที่มีผลิตภัณฑ์คล้ายกันในตลาดระดับเดียวกัน รวมทั้งผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรยังไม่ได้ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรหรือมาตรฐานกระบวนการผลิต ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือต่อผู้บริโภคและในด้านการตลาด พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่จำกัดโดยการจำหน่ายสินค้าจะอาศัยตลาดในชุมชนเป็นหลัก ขาดการสร้างระบบหรือวิธีการในการกระจายผลิตภัณฑ์ไปยังตลาดหรือผู้บริโภค ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงลูกค้าได้อย่างสะดวกและทั่วถึง ไม่มีการสร้างตราสินค้า ไม่มีการนำจุดเด่นของสินค้ามาสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับรู้และจดจำตราสินค้าได้ รวมทั้งข้อจำกัดในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการทำธุรกิจออนไลน์อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่งผลต่อความสามารถในการเติบโตและความอยู่รอดของกิจการในยุคดิจิทัลที่มีการแข่งขันที่สูงขึ้น อีกทั้งสถานการณ์อุบัติภัยในด้านภาวะโลกร้อน (Climate Change) ที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เอลนีโญ ส่งผลทำให้การผลิตทางการเกษตรเกิดความเสียหาย สถานการณ์สาธารณสุข โรคระบาดและภาวะสงคราม ทำให้ระบบเศรษฐกิจโลกและระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการชะลอตัว เกิดภาวะถดถอย จึงส่งผลกระทบต่อรายได้ของวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมทั้งภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร

๒) ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน

หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานมีบทบาทภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ไม่มีการบูรณาการการทำงานที่มีประสิทธิภาพร่วมกัน และขาดการเชื่อมโยงฐานข้อมูลเชิงลึกของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จึงส่งผลต่อการกำหนดเป้าหมายการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของแต่ละหน่วยงานที่ไม่ชัดเจน โดยมีวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรบางส่วนได้รับการส่งเสริมซ้ำซ้อน หรือการเสริมหนุนไม่ตรงตามความต้องการที่แท้จริง และส่วนใหญ่ไม่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่ส่งเสริมด้านการจัดทำบัญชีให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีหลายหน่วยงาน จึงมีระบบการจัดทำบัญชีที่หลากหลาย และไม่มีการกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมการจัดทำบัญชีร่วมกัน รวมทั้งรูปแบบการจัดทำบัญชีของแต่ละหน่วยงานยังไม่สอดคล้องกับพื้นฐานและบริบทของวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยเฉพาะ

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ไปจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการ อีกทั้งการสนับสนุนด้านการเงิน แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรยังมีน้อย เนื่องจากมาตรการทางการเงินที่เข้มงวดของธนาคาร แห่งประเทศไทย ทำให้สถาบันการเงินระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อให้กับธุรกิจขนาดเล็ก ส่งผลให้ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จำกัด โดยส่วนหนึ่งเกิดจากวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตร ไม่มีเครดิตหรือไม่มีทรัพย์สินค้ำประกันการกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงิน รวมถึงมีวิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรบางส่วนมีแนวคิดที่ต้องการจะได้รับเงินอุดหนุนจากทางภาครัฐเพียงอย่างเดียว

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานรากผ่านกลไกการส่งเสริมการรวมกลุ่ม และประกอบกิจการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับ มาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยในการสร้างความเข้มแข็งดังกล่าว ต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนายกระดับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรใน ๒ ส่วน ได้แก่ ข้อเสนอแนะ สำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐเพื่อการพัฒนาศักยภาพ ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร สรุปได้ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการ และควรสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกันผ่านมติของคณะกรรมการ การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายเบื้องต้น และแยกบัญชีของวิสาหกิจชุมชนออกจากบัญชีส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกสามารถตรวจสอบย้อนกลับ และสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน การพัฒนาสินค้าให้มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะ (Unique) ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าหรือเครื่องหมายรับรอง มาตรฐานสินค้า รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการแปรรูปให้สูงขึ้นในเชิงปริมาณและความหลากหลาย ของสินค้า อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรต้องมีการปรับตัวสู่การทำธุรกิจรูปแบบใหม่ที่ทัน ต่อสถานการณ์และวางแผนการตลาดตามความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัล มาช่วยจัดการด้านการตลาด เสริมสร้างทักษะการโฆษณาและสร้างเรื่องราวให้มีความน่าสนใจ รวมทั้งสร้างตราสินค้าที่จดจำง่ายและสื่อสารได้ชัดเจน

นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควรเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องทำการสำรวจและประเมินความต้องการของตนเองว่าจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ในเรื่องใด และต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๖๒ กฎหมายด้านภาษี และกฎระเบียบ ในการประกอบกิจการในรูปแบบนิติบุคคลเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกิดความเข้มแข็ง และสามารถประกอบธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐเพื่อการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร
การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจะไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจากการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรสำหรับหน่วยงานใน ๖ ประเด็น ได้แก่

๑) ควรกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรร่วมกันเพื่อให้มีเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ต้องงบประมาณที่ได้รับจัดสรร

๒) ควรเชื่อมโยงและปรับปรุงฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้ทันสมัย สามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องเพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการหรือแผนงาน และนำข้อมูลไปต่อยอดในการวิเคราะห์ และกำหนดนโยบายส่งเสริมและพัฒนาได้อย่างครอบคลุมในทุกด้าน

๓) การส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพการผลิตสินค้าและเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยส่งเสริมการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อนำไปต่อยอดพัฒนากระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมาตรฐานและตรงความต้องการของตลาด รวมไปถึงการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้

๔) การส่งเสริมการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีความหลากหลาย โดยส่งเสริมการตลาดออนไลน์ในแพลตฟอร์มต่าง ๆ ให้กับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควบคู่กับการจัดงานแสดงสินค้า และการส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนไปขายยังต่างประเทศเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย

๕) การส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดทำแผนการเงิน แผนการลงทุน แผนต่อยอดธุรกิจ แผนการจัดการวัตถุดิบให้เพียงพอ แผนการจัดจำหน่ายและการตลาด และแผนการบริหารความเสี่ยงของกิจการตนเองได้

๖) การผลักดันให้มีการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานภาครัฐที่เอื้อต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยภาครัฐควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการ รวมทั้งควรต้องปรับปรุงกฎ ระเบียบและลดขั้นตอนการปฏิบัติและความซ้ำซ้อน

ทั้งนี้ จึงมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรสำหรับหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ดังนี้

๑) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ควรเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เป็นหลักในทางกำหนดทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้ชัดเจนเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน และเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันไปในทิศทางเดียวกันและไม่ซ้ำซ้อนซึ่งควรมีการดำเนินการ ดังนี้

๑.๑) การวางกรอบแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร และแนวทางการพัฒนาระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้นเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเป็นกลไกหลักในการพัฒนาการเกษตรและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศได้อย่างแท้จริง

๑.๒) การบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรและเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติร่วมกัน (Joint Planning) การกำหนดเป้าหมายร่วม (Joint Goal) โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรที่เป็นวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเป็นเป้าหมายในการดำเนินโครงการและกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและค่าเป้าหมายร่วมกัน (Joint KPI) เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปขับเคลื่อนตามบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงาน

๑.๓) การส่งเสริมและพัฒนาระดับระบบการผลิตสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ให้มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งการยกระดับคุณภาพในกระบวนการผลิตให้มีมาตรฐานในระดับประเทศ และมาตรฐานระดับสากล มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำเทคโนโลยีสมัยใหม่และนวัตกรรมมาใช้ในการเกษตร สร้างความร่วมมือเชื่อมโยงไปยังช่องทางการตลาดที่หลากหลาย วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ลดต้นทุนการผลิต ลดการสูญเสีย รวมถึงสนับสนุนการสร้างระบบการจัดการการผลิตสินค้าเกษตรที่ดีผ่านการดำเนินโครงการในรูปแบบระบบแปลงใหญ่ ให้ได้ผลและการบูรณาการแบบครบวงจรเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ

๑.๔) การส่งเสริมและเสนอแนะและให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร การบริหารด้านการเงินและการบัญชีแก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ผ่านการสร้างสมาชิกและอาสาสมัครรุ่นใหม่ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงในการจัดทำบัญชีและการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๑.๕) การเชื่อมโยงฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนกับหน่วยงานภาคส่วนอื่น ๆ และมีการปรับปรุงฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนให้ทันสมัยเนื่องจากมีหน่วยงานหลายแห่งให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จึงทำให้มีฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนถูกจัดเก็บโดยหน่วยงานนั้น ๆ ทำให้ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนที่จัดเก็บในแต่ละแห่งอาจมีความคลาดเคลื่อนและไม่เป็นปัจจุบัน อีกทั้งในการใช้ประโยชน์ข้อมูล ยังไม่สามารถนำออกมาใช้ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรมีการเชื่อมโยงปรับปรุงและพัฒนาฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนให้สามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และทันสมัยอยู่เสมอเพื่อให้สามารถนำข้อมูลวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดเป้าหมายสำหรับการดำเนินโครงการ รวมถึงการนำข้อมูลไปใช้ต่อยอดในการวิเคราะห์ และกำหนดนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้อย่างครอบคลุมต่อไป

๒) กระทรวงพาณิชย์

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงพาณิชย์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจการค้า รวมถึงความสอดคล้องกับแนวคิด “เกษตรผลิต พาณิชย์ตลาด” ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศต่อไป โดยส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรนำภูมิปัญญา

และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลงานผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการทุกพื้นที่ ผ่านการสร้างเรื่องราวสินค้า (Storytelling) การสร้างแบรนด์ที่โดดเด่นและการสร้างสินค้าที่แตกต่างมีอัตลักษณ์เฉพาะเพื่อนำเสนอจุดเด่นของสินค้าในแต่ละพื้นที่ เน้นสร้างจุดขายของสินค้าผ่านการเล่าเรื่องของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและชุมชนให้เชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agritourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ซึ่งควรมีการดำเนินการ ดังนี้

๒.๑) การประสานเชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในพื้นที่เพื่อรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรเชื่อมโยงกับตลาดค้าส่งค้าปลีกที่มีศักยภาพตามหลักการเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีตลาดรองรับผลผลิตแน่นอน ลดความเสี่ยงและความผันผวนด้านราคาของสินค้าเกษตร และมีมาตรการในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรที่เหมาะสมให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรจะประสบปัญหาสินค้าล้นตลาด ราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งการเกิดภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย ภาวะแล้งจากฝนทิ้งช่วง และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เป็นต้น ทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ตามปกติ อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการขายหรือการตลาดและในการทำการตลาดออนไลน์ ทั้งนี้ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจึงมีข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและไม่มีคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยดำเนินการ ดังนั้น จึงควรให้ความรู้ด้านการตลาดออนไลน์แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรควบคู่ไปกับการจัดให้มีตลาดสินค้าเกษตรในพื้นที่ การจัดงานแสดงสินค้า การเจรจาจับคู่ธุรกิจและการส่งเสริมการส่งออกสินค้าการเกษตรของวิสาหกิจชุมชนไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

๒.๒) การปรับปรุงข้อมูลด้านตลาดในสินค้าเกษตรที่สำคัญ (Factsheet) ของตลาดในประเทศและต่างประเทศให้เป็นปัจจุบันเพื่อใช้เป็นข้อมูลให้ผู้ผลิตในท้องถิ่นและชุมชนได้เห็นโอกาสและศักยภาพของตลาด ส่งเสริมให้สินค้าท้องถิ่นจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร มีการยกระดับและพัฒนาไปสู่สินค้าคุณภาพ รวมถึงการยกระดับและพัฒนาไปสู่สินค้าคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลสามารถจำหน่ายกระจายไปทั่วประเทศและส่งออกสู่ตลาดโลกได้ (Local to Global)

๒.๓) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เกี่ยวกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการ โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ไปจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือทางการค้าและขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเมื่อพัฒนากิจการถึงระดับหนึ่งและต้องขยายกิจการเพื่อเจริญเติบโตขึ้นจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการประกอบกิจการให้เป็นนิติบุคคลเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสร้างโอกาสหรือความได้เปรียบในการประกอบกิจการ ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการเพิ่มขึ้น

๒.๔) การส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องแผนบริหารจัดการธุรกิจและการวางระบบบัญชีให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรอย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมการจัดทำบัญชีร่วมกันโดยพิจารณาจากพื้นฐานและบริบทของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรจำนวนมากขาดความรู้ความเข้าใจต่อการจัดทำแผนการเงิน แผนการลงทุน แผนธุรกิจ แผนการจัดการวัตถุดิบ แผนการจัดจำหน่ายและการตลาด และแผนบริหารความเสี่ยงทางธุรกิจ

อีกทั้งวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้จัดบันทึกหรือการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนไม่เป็นระบบ เพราะขาดความรู้ในการจัดทำบัญชี การทำบัญชีเงินสดรับ - จ่ายอย่างง่าย งานบัญชีที่ได้จึงไม่ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปและไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ทางธุรกิจได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อภารกิจของกิจการ

๒.๕) การส่งเสริมการจดสิทธิบัตรคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาหรือการขอเครื่องหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) และการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีการจดสิทธิบัตรและจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า หรือการคุ้มครองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อคุ้มครองสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๓) กระทรวงอุตสาหกรรม

กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสู่ความยั่งยืน โดยหนึ่งในพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คือ การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก จึงมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยส่งเสริมการเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่มีผลิตภาพต่ำ เนื่องจากผลิตภาพของแรงงานในการผลิตของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นการประกอบการใช้แรงงานของสมาชิกที่มีอายุมาก พบว่า สมาชิกร้อยละ ๓๖ ของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป ดังนั้น จำเป็นต้องอาศัยการนำเทคโนโลยีอัจฉริยะมาใช้ในการช่วยเพิ่มกำลังการผลิตหรือผลผลิตเนื่องจากเทคโนโลยีอัจฉริยะสามารถทำงานได้อัตโนมัติ มีความแม่นยำและรวดเร็ว เช่น การใช้โดรนฉีดพ่นสารเคมี การใช้ระบบสารสนเทศอัตโนมัติ การใช้เซนเซอร์ในการตรวจจับ ติดตาม และประเมินผลผลิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดการสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการผลิต โดยสามารถให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเกี่ยวกับการเข้าถึงเทคโนโลยีและอบรมการใช้งานเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมในการผลิตเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีความรู้และทักษะที่เพียงพอในการใช้งานเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิตและความแม่นยำในการผลิต รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจและนำไปต่อยอดให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรให้มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะ (Unique) มีคุณภาพมาตรฐานและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค รวมทั้งสามารถแข่งขันในตลาดที่สูงขึ้นได้

๔) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมเป็นหน่วยงานส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการวิจัยและการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยใช้ผลการศึกษาวิจัยและนวัตกรรมที่หน่วยงานภายใต้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมไปใช้ในการยกระดับความสามารถในการแข่งขัน จึงมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน ดังนี้

๔.๑) การส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และการวิจัย เพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาสินค้าและบริการอย่างถูกกฎหมายตลอดห่วงโซ่การผลิตของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร รวมทั้งถ่ายทอดงานวิจัยสู่การปฏิบัติจริงให้แก่วิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ เช่น การนำงานวิจัยจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ถ่ายทอดสู่วิสาหกิจชุมชน

ผ่านศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม (Agritech and Innovation Center หรือ AIC) ซึ่งตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยที่ได้ร่วมลงนามบันทึกความร่วมมือการจัดตั้งศูนย์ AIC ของแต่ละจังหวัดในพื้นที่ที่วิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่จำนวน ๖๙ สถาบัน ใน ๗๗ จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรสามารถปรึกษาและรับการส่งเสริมเทคโนโลยีเกษตร สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน เสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้าน E-Commerce การสร้าง Story ของสินค้า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สามารถเข้าสู่ตลาดแข่งขันได้ รวมถึงมาตรการ ทุจริตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่การผลิตของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรอย่างครบวงจร ทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีความเข้มแข็ง มีองค์ความรู้ มีเครือข่ายที่ดี พร้อมยกระดับการบริหารจัดการด้านการผลิตไปสู่ระบบการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ทั้งนี้ ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงให้มีความชัดเจนในด้านแนวทางการขอรับบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในพื้นที่ เพื่อให้เข้าถึงการบริการผ่านศูนย์ AIC ได้ตรงความต้องการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๔.๒) การจัดทำช่องทางในการนำผลการวิจัยเพื่อต่อยอดการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยให้มีการรวบรวมผลการวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม เผยแพร่ทางเว็บไซต์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาสืบค้นและนำไปพัฒนาสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๕) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทในการบูรณาการและผลักดันการส่งเสริม MSME ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ MSME สามารถเติบโตและแข่งขันได้ในระดับสากล ซึ่ง MSME นั้นครอบคลุมถึงวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร จึงมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของหน่วยงานในการขับเคลื่อนโครงการเพื่อช่วยยกระดับการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๖) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน เป็นแหล่งทุนสำคัญที่ผู้ประกอบการรายเล็กสามารถเข้าถึงได้ แต่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จำกัดหรือมีต้นทุนทางการเงินสูงกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ การที่สถาบันการเงินระมัดระวังในการปล่อยสินเชื่อแก่ธุรกิจขนาดเล็กเนื่องจากมีความเสี่ยงทางการเงินที่สูงกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ และสถาบันการเงินยังต้องการเอกสารหลักฐานทางการเงินที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่ชัดเจนซึ่งอาจทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าวได้ ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงทำให้การผ่อนชำระหนี้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายทางการเงินสูงขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน ดังนี้

๖.๑) การจัดทำมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและดอกเบี้ยเงินกู้ที่ผ่อนปรนเพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการส่งเสริมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของประเทศเพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตและรายได้จากการเกษตร ได้แก่ สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อยกระดับการผลิตของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร

๖.๒) การให้ความรู้ด้านการจัดทำแผนการเงิน แผนการลงทุน แผนต่อยอดธุรกิจ แผนการจัดการวัตถุดิบให้เพียงพอ แผนการจัดจำหน่ายและการตลาด และแผนการบริหารความเสี่ยง ให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ได้รับการสนับสนุนเงินกู้จากธนาคาร

๗) กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร

กองทุนสงเคราะห์เกษตรกรตั้งขึ้นเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายช่วยเหลือหรือส่งเสริมเกษตรกรตาม “พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. ๒๕๑๗” และต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวในปี ๒๕๕๔ เป็น “พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. ๒๕๕๔” โดยให้สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เก็บรักษาเงิน ทรัพย์สินของกองทุน และดำเนินการเบิกจ่ายเงินกองทุน โดยผู้มีสิทธิ์ขอใช้เงิน คือ หน่วยงานของรัฐ ประกอบด้วย กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม จังหวัด และองค์กรเกษตรกร ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม ชุมชนสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน จึงมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของหน่วยงาน ดังนี้

๗.๑) การประชาสัมพันธ์ในการขอใช้เงินกองทุนในการพัฒนากิจการให้วิสาหกิจชุมชน ภาคการเกษตรได้รับทราบอย่างทั่วถึง และครอบคลุมทุกภูมิภาคและสาขาอาชีพ เช่น การส่งเสริม การผลิตผลิตผลเกษตรกรรมขั้นต้นหรือผลิตภัณฑ์อาหาร การส่งเสริมการตรวจสอบและรับรองมาตรฐาน คุณภาพของผลิตผลเกษตรกรรมขั้นต้นหรือผลิตภัณฑ์อาหาร การส่งเสริมการพัฒนาการผลิตเกษตรกรรม ขั้นต้นหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร เป็นต้น

๗.๒) การให้ความรู้ด้านการจัดทำแผนการเงิน แผนการลงทุน แผนต่อยอดธุรกิจ แผนการจัดการวัตถุดิบให้เพียงพอ แผนการจัดจำหน่ายและการตลาด และแผนการบริหารความเสี่ยง ให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ได้รับการสนับสนุนเงินกู้จากกองทุน

วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรถือว่าเป็นสถาบันเกษตรกรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงให้กับชุมชน ผ่านการสร้างงาน สร้างรายได้ ส่งเสริมความสัมพันธ์ ในชุมชน และเป็นแหล่งเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในชุมชน รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตลอดจนเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจระดับประเทศ และจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่ผ่านมา พบว่า วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ด้านการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ทั้งการบริหารต้นทุนการผลิต การบริหารเงินทุน ขาดการวางแผนการผลิตให้ตรงกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ทั้งการเปลี่ยนแปลง ของสภาพอากาศ และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้านการแปรรูปสินค้าเกษตร เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ไม่มีการนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ ทำให้ผลิตภัณฑ์ ไม่มีความหลากหลาย ถูกเลียนแบบได้ง่าย และในการเพิ่มมูลค่าสินค้าส่วนใหญ่ไม่ได้รับการรับรอง มาตรฐานการผลิตและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ทำให้สินค้าของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรไม่สามารถ แข่งขันได้ในตลาดที่สูงขึ้น ตลอดจนวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีขีดความสามารถในการประกอบ การและการจัดการเชิงธุรกิจค่อนข้างน้อย จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรมีข้อจำกัดที่จะ ประกอบกิจการและแข่งขันได้ในตลาดเช่นกัน

เมื่อพิจารณาถึงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐผ่านโครงการสำคัญต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเด็นการเกษตร ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร โดยหน่วยงานภาครัฐควรร่วมกันพัฒนาระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร ให้มีความเข้มแข็ง การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเป้าร่วมกันตั้งแต่การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ การส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี กระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรลุจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและให้ตรงกับความต้องการของตลาดซึ่งจะก่อให้เกิดอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่วิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรและชุมชน

จากการศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลต่อเศรษฐกิจฐานรากครั้งนี้สามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการกำหนดแผนการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรในภาพรวมของหน่วยงานในแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการบูรณาการการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งนำไปสู่การกำหนดนโยบายของรัฐบาลและมาตรการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่ครบทุกมิติ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง อันส่งผลให้ลดข้อจำกัดในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตร เกิดการพัฒนาและต่อยอดเป็นผู้ประกอบการมืออาชีพ การบริหารจัดการที่ดี สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ผ่านผลงานวิจัย ได้รับการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรที่สูงขึ้นซึ่งนำไปสู่การยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพที่สูงขึ้น และสามารถแข่งขันได้ในระบบการตลาดปัจจุบัน สร้างรายได้ให้ภาคการเกษตรและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนฐานที่มั่นหรือฐานรากทางเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น พัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรยกระดับกิจการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งจะช่วยให้ GPP ภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและส่งผลให้ GDP ของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและก้าวสู่ความยั่งยืนในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง กำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๖๒. ๗ มกราคม ๒๕๖๓.
ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๓๗ ตอนที่ ๑ก. หน้า ๑ - ๓.
- กฎกระทรวง กำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. ๒๕๔๘. ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘.
ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๒๒ ตอนที่ ๖๓ก. หน้า ๑ - ๒.
- กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓๘๕ (พ.ศ. ๒๕๖๕) ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร.
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕. **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่มที่ ๑๓๙ ตอนที่พิเศษ ๗๓ก. หน้า ๑๔ - ๑๕.
- กรมการข้าว. ๒๕๖๐. **ระเบียบกรมการข้าว ว่าด้วยศูนย์ข้าวชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๐.** ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.
กรมการปกครอง. ๒๕๖๕. **จำนวนประชากร ปี ๒๕๖๕ ระดับจังหวัด.** สืบค้น ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.
จาก https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. ๒๕๕๗. **เอกสารวิชาการที่ ๔/๒๕๕๗ การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน
เพื่อรองรับการเข้าสู่ AEC.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
_____. ๒๕๖๓. **คู่มือโครงการยกระดับแปลงใหญ่ด้วยเกษตรสมัยใหม่และเชื่อมโยงตลาด.**
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (อัดสำเนา)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. ๒๕๖๔. **แผนปฏิบัติการด้านการขับเคลื่อน
การพัฒนาประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๗๐.** สืบค้น ๘
มีนาคม ๒๕๖๖. จาก <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/bcg/๒๐๒๑๑๒๒๘-BCG-Action-Plan-๒๕๖๔-๒๕๗๐.pdf>.
- กระทรวงแรงงาน. ๒๕๖๖. **สถิติแรงงานประจำปี ๒๕๖๕.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.
- กองพัฒนาเกษตรกร. ๒๕๖๐. **คู่มือการจัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร.** กรมส่งเสริม
การเกษตร. (อัดสำเนา)
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ๒๕๖๒ก. **คู่มือการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชน.** กรมส่งเสริมการเกษตร.
(อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๒ข. **คู่มือนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิเวศธรรมดา
การพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.
- _____. ๒๕๖๕ก. **ข้อมูลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน.** สืบค้น ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕.
จาก <https://smce.doae.go.th>.
- _____. ๒๕๖๕ข. (ร่าง) **แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐.**
กรมส่งเสริมการเกษตร. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๖ข. **เอกสารประกอบการสัมมนาบูรณาการงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนหน่วยงานภาคี
ครั้งที่ ๑/๒๕๖๖.** กรมส่งเสริมการเกษตร. (อัดสำเนา)
- กัญญาณ อินทวงศ์ สุพจน์ อินทวงศ์ และอภิชาติ วรรณภีระ. ๒๕๕๔. **การจัดการวิสาหกิจชุมชน.**
(พิมพ์ครั้งที่ ๑). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.

ประกาศกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนองค์กรชุมชนประมงท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๘.

๔ ธันวาคม ๒๕๕๘. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๒๒ก. หน้า ๑๖ - ๑๘.

ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ และการต่อทะเบียน

ของวิสาหกิจชุมชน. ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๕ง. หน้า ๑๕ - ๑๖.

ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน.

๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๑๑๓ง. หน้า ๑๕.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐)

(ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). ๗ มีนาคม ๒๕๖๖. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๔๐ ตอนพิเศษ ๕๑ง. หน้า ๔.

ประมวล ระเบียบ. ๒๕๕๘. **วิธีการและกลไกยุทธศาสตร์ประชารัฐสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก**

บทหลักการเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: หมอชาวบ้าน.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๗. ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๒๑ ตอนพิเศษ ๔๗ก. หน้า ๑ - ๑๒.

พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘. ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๓๒ ตอนที่ ๑๐๘ก. หน้า ๑ - ๔๕.

พระราชกำหนดการประมง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐. ๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๐. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๖๗ก. หน้า ๑ - ๑๘.

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒. ๒๓ เมษายน ๒๕๔๒. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๑๖ ตอนที่ ๓๐ก. หน้า ๑ - ๓๓.

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓. ๒๑ เมษายน ๒๕๕๓. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๒๗ ตอนที่ ๒๖ก. หน้า ๑ - ๘.

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒. ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๓๖ ตอนที่ ๓๔ก. หน้า ๒๗ - ๔๒.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๔๓. ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๑๗ ตอนที่ ๙ก. หน้า ๑ - ๑๗.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๑. ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๓๕ ตอนที่ ๒๗ก. หน้า ๒๔ - ๒๘.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๘. ๑๘ มกราคม ๒๕๕๘. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๒๒ ตอนที่ ๖ก. หน้า ๑ - ๑๓.

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒. ๑๖ เมษายน ๒๕๖๒. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ก. หน้า ๓๒ - ๓๗.

วิจิต นันทสุวรรณ. ๒๕๕๔. **วิสาหกิจชุมชน : แผนแม่บท แนวคิด แนวทาง ตัวอย่าง ร่างพระราชบัญญัติ**.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. ๒๕๕๙. **คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”**. สืบค้น

๓ เมษายน ๒๕๖๖. จาก https://web.codi.or.th/wp-content/uploads/๒๐๑๙/๐๕/Guide_economic_๒๕๐๙๕๙.pdf.

- สมเกียรติ สุทธินิพนธ์. ๒๕๖๐. การพัฒนาโมเดลนวัตกรรมการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์มูลค่าของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สัญญา เคนมาภูมิ. ๒๕๕๘. “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม”. วารสารวิชาการแพรวกาพาสินธุ์. ปีที่ ๒. (ฉบับที่ ๓). กันยายน – ธันวาคม. สำนักงบประมาณ. ๒๕๖๕. เอกสารงบประมาณ ฉบับที่ ๓ งบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕. สืบค้น ๒๗ เมษายน ๒๕๖๖. จาก <https://dl.parliament.go.th>.
- สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา. ๒๕๕๐. เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. ๒๕๕๐. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๐. สืบค้น ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๖. จาก <https://dictionary.orst.go.th>.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. ๒๕๖๕ก. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ข. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๓/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ค. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๔/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ง. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๕/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕จ. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๖/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ฉ. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๗/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ช. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๘/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ซ. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๖. สรุปผลการเดินทางไปศึกษาดูงานและติดตามความคืบหน้าการดำเนินงานตาม ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านระบบนิเวศเกษตร ในการพัฒนาสหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชนการเกษตรให้มีความเข้มแข็งและส่งเสริมให้เกิดผู้ให้บริการด้านการจัดการเกษตรสมัยใหม่ (Service Provider) วันศุกร์ที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖. (อัดสำเนา)
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. ๒๕๖๑. ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ๒๕๕๘ก. คู่มือการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน. กรมส่งเสริมการเกษตร. (อัดสำเนา)

- _____. ๒๕๔๘ข. ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๘. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๖๔. งบประมาณโดยสังเขป แผนงานบูรณาการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕. แผนปฏิบัติการราชการ พ.ศ. ๒๕๖๗ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (อัดสำเนา)
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๖๒. ๙ อย่าง สู้ความยั่งยืน วิสาหกิจชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ : บริษัท สตุติโอ เฮชคิว จำกัด. จาก <https://sep.nesdc.go.th/Book/2562/9steps-ce.pdf>.
- _____. ๒๕๖๓. Gross Regional and Provincial Product (GPP) ปี ๒๕๖๓ ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม. สืบค้น ๒๐ เมษายน ๒๕๖๖. จาก https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=gross_regional.
- _____. ๒๕๖๕. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสาม พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐. สืบค้น ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. ๒๕๖๔. รายงานสถานการณ์ MSME ปี ๒๕๖๔. (อัดสำเนา)
- _____. ๒๕๖๕ก. จำนวนผู้ประกอบการจำแนกตามจังหวัด ปี ๒๕๖๕. สืบค้น ๒๕ เมษายน ๒๕๖๖. จาก <https://app.powerbi.com>.
- _____. ๒๕๖๕ข. รายงานสถานการณ์ MSME ปี ๒๕๖๕. (อัดสำเนา)
- เสรี พงศ์พิศ ๒๕๔๘. ข้อควรระวังเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมส่งเสริมการเกษตร.
- Eckstein, D., Künzel, V., and Schäfer, L. ๒๐๒๑. Global Climate Risk Index ๒๐๒๑. German Watch. ๑ - ๕๒.

ออกใบและพิมพ์ที่

สำนักงานพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

๐ ๒๕๕๑ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๕๑ ๕๕๖๖, ๐ ๒๕๕๑ ๕๕๗๗, ๐ ๒๕๕๑ ๕๕๘๘

